

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Ondřej Petráš

Stanovy českých politických stran

Bakalářská práce

Praha 2016

Autor práce: **Ondřej Petráš**

Vedoucí práce: **doc. PhDr. Michel Perottino, Ph.D.**

Rok obhajoby: 2016

Bibliografický záznam

PETRÁŠ, Ondřej. *Stanovy českých politických stran*. Praha, 2015. **xy** s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií. Katedra politologie. Vedoucí bakalářské práce doc. PhDr. Michel Perottino, Ph.D.

Abstrakt

Práce nastiňuje obsah stanov vybraných politických stran, tedy ČSSD, KDU-ČSL a ODS. Snaží se co nejdetailněji popsat, jak se vyvíjely vybrané instituty v nich obsažené od roku 1991 do současnosti. Prostor je věnován především úpravě členství se zvláštní pozorností na jeho vznik, obsah (jde především o práva a povinnosti členů, jak jim je stanovy přiznávají a příkazují) a zánik. Další oblast studia se zaměřuje na přidružené organizace a vývoj jejich postavení vůči politické straně. Práce také sleduje postavení jednotlivých stranických orgánů především vůči členům – kdo může člena ze strany vyloučit a proč – a povšechně rovněž vůči sobě navzájem a vůči přidruženým organizacím. Mimo nezůstává ani otázka vývoje vnitrostranické demokracie a jejích dopadů na stranickou strukturu, úprava členských příspěvků a postoj stany k neplatičům, stejně jako k účelovému vstupování do strany.

Metoda práce je kvalitativní analýza textu více než čtyřicítky dokumentů archivovaných Ministerstvem vnitra České republiky. Z politické teorie vyvozuje autor celkem čtyři hypotézy, které se následně snaží ověřit studiem formálních podmínek pro existenci politických stran a hnutí (tedy zákonné úpravy) a jejich vnitřních pravidel (stanov).

Abstract

Bachelor thesis studies the subject matter of the Articles of three Czech political parties - Social democrats (ČSSD), Christian People's Party (KDU-ČSL) and Civic Democratic Party (ODS). It aims to describe in the most detailed way how Articles have evolved in twenty-five year period since the Velvet revolution until today. The paper focuses on membership in those parties, how it is established, how it can be canceled and what rights and duties are jointed with the membership. Thesis also describes party's bodies, their mutual relationships and powers they have towards the regular member (and conversely). Parties' inner democratic principles and their impact on parties' structure nor topics as membership fees aren't omitted.

Research method chosen for the thesis is qualitative analysis of more than forty documents, some of which are older than twenty-five years. They have been archived by Ministry of the Interior of the Czech republic. Based on political science theories the author derives four hypotheses, which he subsequently verifies by studying law as a system of obligatory rules, which parties have to project into their Articles and organizational structure and parties' Articles themselves as formal prescriptive to obey.

Klíčová slova

Politická strana, České politické strany, Stanovy, Členství, Práva a povinnosti

Keywords

Political party, Czech political parties, Articles of political parties, Membership, Rights and Duties

Rozsah práce: 170.547 znaků bez mezer

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 13.5.2016

Ondřej Petráš

Poděkování

Poděkování si zaslouží patrně všichni, nejvíce však vedoucí práce doc. PhDr. Michel Perottino, Ph.D., a Radka Löblová z občanskosprávního oddělení Ministerstva vnitra.

1. Předpokládaný název práce

Stanovy českých politických stran

2. Stručná charakteristika tématu

Politické strany fungují na základě obecně závazných legislativních norem. Ty vyžadují, aby měla strana, jakožto právnická osoba, stanovy - pravidla svého vnitřního fungování. Stanovy určují, jak je strana organizována, jak se vytváří stranické orgány od nejnižších úrovní až po předsedu či předsedkyni atd.

Ve své bakalářské práci bych se chtěl zabývat několika okruhy otázek, vždy ve vztahu ke stanovám vybraných českých politických stran.

První okruh otázek směřuje k teorii. Jaká je zákonná úprava politických stran v ČR? Jaké stanovy si strany dávají a jak se stanovy liší? Můžeme u nich pozorovat odlišnosti podle organizačních typologií politických stran?

Druhý okruh se zabývá členstvím v politických stranách. Jak je možné stát se členem politické strany? Jak se stanovy brání fenoménu tzv. velrybaření? Jaká mají členové práva a jaké povinnosti? A v neposlední řadě, jaký je vztah strany ke svým příznivcům a sympatizantům? A co říkají stanovy o poměru strany k jiným subjektům (např. k odborům)?

Třetí okruh otázek směřuje na demokratičnost vnitřního uspořádání strany. Jak jsou velké jednotlivé orgány či buňky? Jak hlasují a jaké mají pravomoci? Zavádějí si strany vnitřní referenda či primární volby (a jak je užívají)?

Politická strana nemůže být rigidní, neměnná, musí nějak reagovat na nové výzvy, situace, na politickou konkurenci a její kroky. Proto se čtvrtý okruh otázek zabývá obecně změnami stanov. Jak se mění? Jak často se tak děje a proč? Co obchází stanov či jejich různé výklady? Jak strany reagují na technologický pokrok – zavádějí elektronická hlasování? A s jakým úspěchem?

3. Stávající literatura k tématu

K tématu panuje nedostatek literatury, doposud jsem se nesetkal s autorem, který by se podobným tématem zabýval.

4. Metody práce

Kvalitativní rozbor stanov vybraných politických stran a následně komparace přístupu jednotlivých stanov k dané problematice.

5. Předpokládaná struktura

1. Úvod
 - 1.1 Legislativní rámec pro organizaci v politických stranách
2. Vnitřní organizace vybraných politických stran
 - 2.1 Stranická hierarchie
 - 2.2 Srovnání stran
3. Členství
 - 3.1 Vznik, změny, zánik a náplň členství
 - 3.2 Fenomén tzv. velrybaření
 - 3.3 Příznivci a sympatizanti
 - 3.4 Vztah k jiným subjektům
4. Vnitřního uspořádání a demokracie
 - 4.1 Velikosti orgánů
 - 4.2 Způsoby hlasování
 - 4.3 Vnitrostranická referenda
 - 4.4 Primární volby
5. Změny stanov
 - 5.1 Způsoby změny stanov
 - 5.2 Vývoj stanov vybraných politických stran
 - 5.3 Způsoby obcházení stanov
 - 5.4 Stanovy a nové technologie

6. Základní literatura

DUVERGER, Maurice. Political parties: their organization and activity in the modern state. 1. ed. London: Methuen, 1964, XXXVII, 439 s.

FIALA, Petr a Maxmilián STRMISKA. Teorie politických stran. Brno: Barrister and Principal, 1998, 263 s.

FILIP, Jan. Ústavní právo České republiky: základní pojmy a instituty, ústavní základy ČR. Dotisk 4. vyd. 2003 (Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk). Brno: Václav Klemm, 2011, 370 s. ISBN 978-80-90408-38-8.

MICHELS, Robert. Strany a vůdcové: k sociologii politického stranictví. Praha: Orbis, 1931, 354 s.

MICHELS, Robert. Political parties: a sociological study of the oligarchical tendencies of modern democracy. New Brunswick: Transaction, 1999, 379 s. ISBN 0-7658-0469-7.

PŠEJA, Pavel. Stranický systém České republiky: politické strany a jejich vývoj 1989-1998. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005, 203 s. ISBN 80-7325-069-1.

SARTORI, Giovanni. Strany a stranické systémy: schéma pro analýzu [online]. 1. vyd. Praha: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2005, 466 s. ISBN 80-7325-062-4.

Institut politologických studií
Projekt bakalářské práce

Obsah

ÚVOD.....	4
1. 1. Politická strana.....	6
1.1 Český politický systém.....	6
1.1.1 Rozpad Občanského fóra a krystalizace politického systému.....	8
1.1.2 Mezi volbami 1992 a 1996.....	9
1.1.3 Hledání stability.....	10
1.2 Politická strana jako politologický problém.....	10
1.2.1 Definice politické strany.....	11
1.2.2 Minimální definice politické strany.....	13
1.2.3 Funkce politických stran.....	15
1.2.4 Typologie politických stran.....	16
1.3 Právní úprava politických stran.....	18
1.3.1 Vývoj právní úpravy.....	19
1.3.2 Stanovy politické strany.....	22
1.4 Formulace hypotéz.....	22
1.4.1 Výběr konkrétních stran pro výzkum, odůvodnění.....	23
1.4.2 Analyzovaná data.....	24
2. 2. Stanovy vybraných stran.....	25
2.1 Stanovy ČSSD z roku 1991.....	25
2.1.1 Místní organizace.....	27
2.1.2 Výkonný výbor místní organizace.....	27
2.1.3 Kandidátní listiny pro volby do místních zastupitelstev.....	28
2.1.4 Okresní, městské a obvodní organizace.....	29
2.1.5 Okresní výkonný výbor.....	30
2.1.6 Ústřední organizace (sjezd strany).....	31
2.1.7 Ústřední výkonný výbor.....	32
2.1.8 Ústřední sekretariát.....	34
2.1.9 Ústřední kontrolní komise.....	34
2.1.10 Smírčí komise.....	34
2.1.11 ČSSD a veřejnost.....	35
2.1.12 Sociálně demokratické ženy.....	36
2.1.13 Mladí sociální demokraté.....	36
2.1.14 Odborné komise výkonných výborů.....	37
2.1.15 Členství ve straně.....	37
2.1.16 Funkce straníků.....	39
2.1.17 Stranická disciplína.....	40
2.2 Stanovy KDU-ČSL z roku 1991.....	41
2.2.1 Místní organizace.....	42
2.2.2 Výbor místní organizace.....	42
2.2.3 Okresní organizace.....	43
2.2.4 Okresní výbor.....	43
2.2.5 Zemská organizace.....	44

2.2.6	Sjezd strany.....	44
2.2.7	Ústřední výbor.....	45
2.2.8	Aparát strany.....	45
2.2.9	Revizní orgány.....	46
2.2.10	Rozhodčí sbory.....	46
2.2.11	ČSL a veřejnost.....	47
2.2.12	Stranický tisk.....	47
2.2.13	Hospodaření s majetkem strany.....	47
2.2.14	Poradní orgány.....	48
2.2.15	Členství ve straně.....	48
2.2.16	Funkce straníků.....	49
2.2.17	Stranická disciplína.....	50
2.3	Stanovy ODS z roku 1991.....	51
2.3.1	Místní sdružení.....	51
2.3.2	Místní sněm.....	52
2.3.3	Místní rada.....	53
2.3.4	Oblastní sdružení a oblastní sněm.....	53
2.3.5	Oblastní rada.....	54
2.3.6	Celostátní sněm.....	54
2.3.7	Výkonná rada.....	55
2.3.8	Hlavní kancelář.....	56
2.3.9	Hlavní pokladní správa.....	56
2.3.10	Oblastní a krajští zástupci.....	56
2.3.11	Poradní sbory.....	56
2.3.12	Členství ve straně.....	57
2.3.13	Funkce straníků.....	57
3.	3. Vnitřní struktura politických stran.....	57
3.1	Přidružené organizace.....	58
3.1.1	ČSSD a přidružené organizace.....	58
3.1.2	KDU-ČSL a přidružené organizace.....	59
3.1.3	Vyhodnocení hypotézy.....	59
4.	4. Členství ve straně.....	59
4.1	Vývoj úpravy členství v ČSSD.....	60
4.1.1	Změny ve stanovách z roku 1993.....	60
4.1.2	Změny ve stanovách z roku 1995.....	62
4.1.3	Změny ve stanovách z roku 1997.....	62
4.1.4	Změny ve stanovách z roku 1999.....	64
4.1.5	Změny ve stanovách z roku 2001.....	65
4.1.6	Změny ve stanovách z roku 2007.....	66
4.1.7	Změny ve stanovách z roku 2009.....	68
4.1.8	Změny ve stanovách z roku 2011.....	68
4.1.9	Změny ve stanovách z roku 2012.....	68
4.1.10	Změny ve stanovách z roku 2013.....	69
4.1.11	Změny ve stanovách z roku 2015.....	69
4.2	Vývoj úpravy členství v KDU-ČSL.....	70
4.2.1	Změny ve stanovách z roku 1992.....	70
4.2.2	Změny ve stanovách z roku 1993.....	72
4.2.3	Stanovy 1994 a 1995.....	72

4.2.4	Změny ve stanovách z roku 1995.....	72
4.2.5	Stanovy 1997, 1999, 2000, 2001, 2005, 2010.....	73
4.2.6	Změny ve stanovách z roku 2013.....	74
4.3	Vývoj úpravy členství v ODS.....	74
4.3.1	Stanovy 1991 a 1992.....	74
4.3.2	Změny ve stanovách z roku 1993.....	75
4.3.3	Stanovy 1994, 1995 a 1996.....	76
4.3.4	Změny ve stanovách z roku 1998.....	76
4.3.5	Změny ve stanovách z roku 1999.....	76
4.3.6	Změny ve stanovách z roku 2001.....	77
4.3.7	Změny ve stanovách z roku 2002.....	77
4.3.8	Stanovy 2003 a 2008.....	77
4.3.9	Změny ve stanovách z roku 2009.....	78
4.3.10	Změny ve stanovách z roku 2011.....	78
4.3.11	Změny ve stanovách z roku 2014.....	78
4.3.12	Změny ve stanovách z roku 2015.....	78
4.4	Shrnutí vývoje členství.....	79
4.4.1	Vznik členství.....	81
4.4.2	Práva a povinnosti členů.....	82
4.4.3	Vliv stranického vedení na zánik členství.....	84
4.4.4	Fenomén velrybářství.....	84
5.	5. Závěr.....	85
5.1	Co ukazují výsledky v souhrnu.....	86
POUŽITÁ LITERATURA.....		86

Úvod

Politické strany jsou jedním z hlavních předmětů politologického výzkumu¹. Témata jsou různá, od snahy politické strany vůbec definovat, popsat jejich vznik a vývoj, přes hledání jejich shodných rysů a typových odlišností, zjišťování jejich funkcí ve společnosti až po stranické systémy a interakce stran mezi sebou navzájem. Tato práce si klade za cíl prozkoumat vývoj tří vybraných politických stran, České strany sociálně demokratické (ČSSD), Křesťanské demokratické unie – České strany lidové (KDU-ČSL) a Občanské demokratické strany (ODS) od jejich (znovu)ustavení po roce 1989 až do současnosti.

Téma českých politických stran je v odborné literatuře (a vlastně nejen tam, vzhledem k významu, jaký tyto strany měly a mají) dobře pokryto². Ambicí této práce je ukázat trochu jiný způsob nahlížení na politické strany – studiem formálních podmínek jejich existence a jejich formálních vnitřních pravidel fungování, tedy studiem stanov

1 FIALA, Petr a Maxmilián STRMISKA. *Teorie politických stran*. Brno: Barrister & Principal, 1998. Vědecké studie. ISBN 8085947315. str. 9

2 Ostatně co by mohlo být pro české politology větší výzva než studium české politiky, jejíž jsou politické strany středobodem? Za všechny:

POLÁŠEK, Martin, Vilém NOVOTNÝ a Michel PEROTTINO. *Mezi masovou a kartelovou stranou: možnosti teorie při výkladu vývoje ČSSD a KSČM v letech 2000-2010*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2012. Studie. ISBN 978-80-7419-094-0.

BALÍK, Stanislav. *Občanská demokratická strana a česká politika: ODS v českém politickém systému v letech 1991-2006*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2006. ISBN 80-7325-079-9.

politických stran, dospět k novým poznatkům o nich. Zároveň jde ale i o pokus představit stanovy samotné, neboť za dvacet pět let vývoje prošly celou řadou změn.

Předem je jasné, že takový přístup přináší celou řadu problémů a omezení. Předně je nasnadě, že běžný provoz (nejen) politických stran se bude od vnitrostranických norem více či méně odchylovat, vývoj stanov bude do nějaké míry pokulhávat za praxí a ta bude často zahrnovat oblasti ve stanovách neupravené. Ostatně, absence tohoto pohledu v literatuře možná není neoprávněná. Ovšem jsem přesvědčen, že vnitřní normy politických stran, jejich postupný vývoj a vzájemné srovnání nám budou nakonec schopny leccos zajímavého prozradit.

V současné chvíli je v České republice 86 aktivních politických stran, 112 aktivních politických hnutí a k tomu ještě více než padesátka stran a hnutí s pozastavenou činností anebo již zcela zaniklých.³ O tom, že žádné dvě strany nejsou stejné, se není potřeba nikterak rozepisovat. Ovšem politologie se snaží uchopit samotný fenomén politických stran, proto nutně musí disponovat nástroji, které umožní zkoumat každou stranu bez ohledu na její odlišnosti od stran ostatních.

V první části tedy nastíním problematiku politických stran z pohledu teorie, podívám se blíže na samotnou definici politické strany, na funkce, které ve společnosti plní, na typologii politických stran a na jejich právní úpravu. Nakonec navrhu čtyři hypotézy, které se pokusím ve druhé a následujících částech ověřit. Ovšem začnu stručným exkurzem do historie politických stran

3 Viz rejstřík politických stran, dostupný na stránkách Ministerstva vnitra: Rejstřík politických stran a politických hnutí. Ministerstvo vnitra České republiky [online]. 2016 [cit. 2016-04-30]. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/seznam-politickych-stran/>
Jak je detailně vysvětleno v kapitole 1.3 Právní úprava politických stran, politické strany jsou registrovány u příslušných státních orgánů a informace o nich jsou veřejnosti přístupné. Právě poznatky státních orgánů o politických stranách jsou pro tuto práci zásadním informačním zdrojem.

1. Politická strana

1.1 Český politický systém

První problém, kterým se budu zabývat, je samotný předmět zkoumání. Politických stran a hnutí u nás působí a působila celá řada a je nezbytné jejich počet omezit natolik, aby bylo možné efektivně provést výzkum. Strany vzájemnou interakcí vytvářejí stranickou soustavu a její izolací dostanu určitý soubor stran, se kterými můžu dále pracovat.

Ačkoliv od roku 1918 do posledního prosince 1992 (se smutnou přestávkou v době Protektorátu Čechy a Morava) byly České země spojeny v unitární stát a později ve federaci se Slovenskem, na politické strany tato skutečnost velký vliv neměla. „České politické strany vznikaly a vyrůstaly z politických podmínek Předlitavska, zatímco slovenský vývoj byl vázán na realitu politického života v zalitavské části habsburské říše (Uherska).“⁴ Podobná situace pak panuje v podstatě po celou dobu trvání společného státu včetně různého revolučního vývoje v roce 1989, kde jako opozice proti KSČ vzniká v České republice Občanské fórum (OF), na Slovensku zase Veřejnost proti násilí. Oba systémy se pak vyvíjejí odděleně až do rozpadu federace.⁵

Při nástinu vzniku a následného vývoje stranické soustavy v České republice si tedy vystačíme se sledováním reality České. Druhým úkolem musí být určit kritéria pro výběr konkrétních stran ze systému. Použiji kombinaci tří kritérií: (dis)kontinuitu ve fungování strany, její příslušnost k ideologické rodině a typ stranické organizace (druhá dvě kritéria viz podkapitola 1.2.4). Samotný výběr provedu ke konci první části v podkapitole 1.4.1.

4 BUREŠ, Jan. Česká demokracie po roce 1989: institucionální základy českého politického systému. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4283-0. str. 232

5 CABADA, Ladislav a David ŠANC. Český stranický systém ve 20. století: institucionální základy českého politického systému. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005. ISBN 80-868-9850-4. str. 108

K prvnímu: Charvát i Šanc⁶ shodně tvrdí, že v době těsně po sametové revoluci můžeme politické strany rozdělit podle doby a způsobu vzniku do tří skupin. Zaprvé to jsou strany tradiční, vzniklé ještě před nástupem komunistů k moci, které s ním ovšem nezanikly, ale v rámci Národní fronty si zajistili kontinuitu. Kromě samozřejmé Komunistické strany Československa (KSČ), která na svém sjezdu v Olomouci v prosinci 1989 deklaruje snahu k přeměně v moderní demokratickou politickou stranu a v březnu 1990 mění svou organizační strukturu na Komunistickou stranu Čech a Moravy a Komunistickou stranu Slovenska, se jedná především o Československou stranu socialistickou (ČSS) a Československou stranu lidovou (ČSL).

Druhou skupinu stran charakterizuje vznik před listopadem 1989 v kombinaci s diskontinuitou jejich fungování. Především jde o Českou stranu sociálně demokratickou (ČSSD), která byla v roce 1948 násilně včleněna do KSČ a na ustavujícím sjezdu v březnu 1990 obnovila svou činnost. Dále do této skupiny řadíme Klub angažovaných nestraníků (KAN) a Levou alternativu, Obrodu a Hnutí za občanskou svobodu působící (alespoň částečně) v rámci OF.

Nakonec s sebou politické uvolnění a možnost plurality přináší vznik celé řady zcela nových politických stran. Kromě již zmiňovaného Občanského fóra můžeme příkladmo uvést Občanskou demokratickou alianci (ODA), Stranu zelených (SZ) a Sdružení pro republiku – Republikánskou stranu Československa (SPR-RČS). Křesťanskodemokratická strana (KDS) vzniká na zelené louce jako alternativa k ČSL, která si svou přítomností v Národní frontě pokazila jméno. Následně se ale oba subjekty ještě se slovenským Křesťanskodemokratickým hnutiem účastní prvních voleb v koalici s názvem Křesťanská a demokratická unie (KDU).

Ačkoli není úplně nezbytné zabývat se českým systémem politických stran dál, považují výklad, který k němu v následujících odstavcích nabídnu, za důležitý. Hlavní důvody jsou dva. Strany, jejichž stanovy vyberu ke studiu, nemají úplně přímočarý vývoj a jeho pochopení je zároveň předpokladem studia samotných stanov. Práce by za

6 BUREŠ, Jan. Česká demokracie po roce 1989: institucionální základy českého politického systému. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4283-0. str. 231 až 256

a

CABADA, Ladislav a David ŠANC. Český stranický systém ve 20. století: institucionální základy českého politického systému. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005. ISBN 80-868-9850-4. str. 107 až 123

další měla obsahovat širší než jen zcela nezbytný kontext. Popis jednotlivých skutečností ve vzájemných souvislostech je kvalita, o kterou by měl usilovat každý text. Proto se ve třech podkapitolách budu ve stručnosti věnovat ranějším fázím vývoje stranické soustavy.

1.1.1 Rozpad Občanského fóra a krystalizace politického systému

První volby se uskutečnily v červnu 1990 a znamenaly konec první fáze vzniku českého systému politických stran. Strany poprvé procházely volebním křtem a poprvé si mohly ověřit, zda voličskou podporu mají či nemají. Drtivé vítězství OF (zaznamenalo zisk kolem 50 % hlasů do všech tří volených těles, tedy do Sněmovny lidu a Sněmovny národů Federálního shromáždění a do České národní rady⁷) můžeme interpretovat jako jednoznačnou převahu demokratických proudů ve společnosti. Ovšem „volební vítězství OF (...) se stane jednou z významných příčin jeho rozpadu – přineslo s sebou krizi identity OF“⁸. Uvnitř hnutí se vytvořily dva hlavní proudy: jeden konzervativně-liberální, ze kterého vznikne Občanská demokratická strana (ODS), druhý sociálně liberální, který se přemění na Občanské hnutí (OH).

Tendence politických stran v nestabilním systému s mnoha aktéry po prvních svobodných volbách a po rozpadu různé demokratické směry integrujícího OF mi připadá poměrně jednoznačná: zmenšit roztržičnost v jednotlivých ideových proudech a zároveň je „ovládnout“ jako hlavní strana v daném proudu. Nicméně je potřeba dodat, že proces nebude ukončen před volbami v roce 1992, kde bude kandidovat větší počet subjektů, než tomu bylo v roce 1990. Stejně tak bezprostředně po volbách 1990 máme deset poslaneckých klubů ve Federálním shromáždění, ovšem do voleb 1992 se jejich počet zvýší téměř dvakrát na osmnáct.⁹

7 Volby do Sněmovny lidu Federálního shromáždění konané ve dnech 8. - 9.6.1990 na území České republiky. Volby.cz [online]. Český statistický úřad, 2015 [cit. 2016-05-03]. Dostupné z: <http://volby.cz/pls/sl1990/u4>;

Volby do Sněmovny národů Federálního shromáždění konané ve dnech 8. - 9.6.1990 na území České republiky. Volby.cz [online]. Český statistický úřad, 2015 [cit. 2016-05-03]. Dostupné z: <http://volby.cz/pls/sn1990/u4>; a

olby do České národní rady konané ve dnech 8. - 9.6.1990. Volby.cz [online]. Český statistický úřad, 2015 [cit. 2016-05-03]. Dostupné z: <http://volby.cz/pls/cnr1990/u5>.

8 BUREŠ, Jan. Česká demokracie po roce 1989: institucionální základy českého politického systému. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4283-0. str. 231 až 249

9 KROUPA, Jiří a Jaroslav BENÁK. Základy politického systému České republiky: učební text pro bakalářské studium. 2., opravené a doplněné vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2015. ISBN 978-80-210-7988-5. str. 51

Ovšem můžeme vidět politiku ODS, vnímané jako nástupkyně OF, „směřující k integračnímu procesu v rámci pravé části stranicko-politické soustavy v podobě slučování ODS menšími pravicovými politickými subjekty“¹⁰. Podobně probíhá i „proces integrace menších levicových skupin do sociální demokracie, což později umožnilo ČSSD obsadit pozici hegemonu v prostoru levého středu (...) a stát se tak jedním z hlavních pólů české politicko-stranické soustavy“¹¹. Koalice KDU se po volbách v roce 1990 rozpadá, nicméně i křesťanskodemokratický proud sleduje obecné tendence ke spojování se na ideovém základě a zatímco KDS koaluje s ODS a postupně se v ní rozpouští, zbytek koalice KDU vstupuje do ČSL, která přijímá nový název KDU-ČSL, zachovává si svou stoletou tradici a zároveň se distancuje od působení v Národní frontě.¹²

1.1.2 Mezi volbami 1992 a 1996

Po volbách v roce 1992 zasedá v České národní radě vítězná koalice ODS a KDS (asi 30 %), koalice Levý blok (především KSČM; 15 %), ČSSD, Liberálně sociální unie (LSU; další koalice – SZ, Zemědělská strana a Hnutí zemědělců), KDU-ČSL, SPR-RSČ, ODA a Hnutí pro samosprávnou demokracii – Společnost pro Moravu a Slezsko (HSD-SMS) se zisky od asi 5,5 % do 6,5 %.¹³ Jedná se tedy o tři koalice a dalších pět politických stran.

V tomto volebním období sledujeme další zjednodušování stranické soustavy. Z KDS odchází část politiků do KDU-ČSL, zbytek definitivně vstupuje do ODS. V oblasti politického středu (kam se navíc zprava strategicky posunuje KDU-ČSL) dochází k integraci a zároveň marginalizaci stran, které v dalších volbách již 5 % klauzuli nepřekročí.¹⁴ Prostor mezi KDU-ČSL a KSČM obsadí ČSSD, jejíž expanzivní politika

10 BUREŠ, Jan. Česká demokracie po roce 1989: institucionální základy českého politického systému. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4283-0. str. 258

11 tamtéž, str. 256

12 CABADA, Ladislav a David ŠANC. Český stranický systém ve 20. století: institucionální základy českého politického systému. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005. ISBN 80-868-9850-4. str. 120

13 KROUPA, Jiří a Jaroslav BENÁK. Základy politického systému České republiky: učební text pro bakalářské studium. 2., opravené a doplněné vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2015. ISBN 978-80-210-7988-5. str. 52

14 BUREŠ, Jan. Česká demokracie po roce 1989: institucionální základy českého politického systému. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4283-0. str. 273

slaví na levém středu úspěchy a jejíž preference postupně zdatelně stoupají až k úrovni ODS.

1.1.3 Hledání stability

Protože tato práce nemá za cíl sledování vývoje politicko-stranické soustavy, kapitola má plnit jen funkci nástroje pro výběr vhodných stran k hlubší analýze a jako nastínění kontextu, postačí, když stručný pohled zakončíme těsně po volbách do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR v roce 1996. Pětiprocentní uzavírací klauzuli překročí oproti minulým osmi subjektům (z čehož byly dokonce tři koalice) jen šest politických stran.

Navíc vítězná ODS a druhá ČSSD představují s podobnými zisky asi 30 %, respektive 26,5 % hlasů hegemony na pravici a levici. Politický střed získává KDU-ČSL, extrémní pravici a levici představují SPR-RSČ a KSČM. Jako alternativa k ODS se pak profiluje ODA.

1.2 Politická strana jako politologický problém

Ještě než v kapitole 1.3 přikročíme k popisu právní úpravy politických stran, která je pro nás důležitá z důvodu pochopení významu stanov, jejich náležitostí, možností a obsahu, chtěl bych se zastavit u politologického pohledu na politickou stranu. Právní pohled na problematiku je totiž nutně zploštělý: právu se stačí zabývat (většinou) jen těmi aspekty, které zákonodárce potřebuje regulovat, navíc právo empiricky nezkoumá politické strany, nýbrž je normativně upravuje – tvaruje je do takové podoby, ve které je chce mít. Právo nemá vysvětlující funkci, právo přikazuje a zakazuje.

S takovým pohledem si ale v žádném případě nevystačíme. Má práce si klade za cíl na základě dat ukázat, jak se strany vyvíjejí a pokusit se poodhalit, proč se to děje právě takto. Nejprve oddělím politickou stranu od jiných sdružení osob, od korporací obecně, neboť politické strany jsou entitami *sui generis*. Především ale potřebuji teoretické nástroje k práci s daty. Těm se budu věnovat v kapitole 1.4.

1.2.1 Definice politické strany

Ačkoliv by se na první pohled mohlo zdát, že pojem „politická strana“ je jednoznačný, není to tak docela pravda. V první řadě je třeba oddělit politické strany od zájmových skupin¹⁵. Není potřeba hlubší analýzy ke zjištění, že moc ve společnosti se nevyskytuje jen v rukou státu, kde si ji podle výsledků demokratických voleb „půjčují“ na dobu určitou politické strany. Moc mohou mít formální organizace, jakými jsou odbory a svazy zaměstnavatelů, církve nebo neziskové organizace. Moc mohou pochopitelně mít i organizace neformální či ze své podstaty dokonce tajné, třeba organizované zločinecké skupiny a klientelistické sítě.

Odůvodnění, proč ze studia „mocenských struktur“ vyloučit jejich značnou část a soustředit se tedy jen na jakýsi výběr, by mělo být součástí práce jakožto specifikace předmětu výzkumu. Pokud by nebyla udržitelná, snižovalo by to přínos práce. Naopak, znát předem slabá místa studie (v tomto konkrétním případě myslím skutečnost, že politické strany nejsou jedinými subjekty s cílem mít moc a zároveň že popisovaný způsob jejího dosahování není patrně jediný, který používá) značně zvyšuje užitečnost jejich výsledků: v sociálních vědách je prakticky nemožné učinit na jedné straně empirický výzkum a na druhé straně neextrahovat od celé řady aspektů sociální reality.¹⁶

Pro naše účely můžeme politickou stranu definovat jako **právníckou osobu registrovanou Ministerstvem vnitra a zapsanou v rejstříku politických stran, která splňuje požadavky podle zákona o politických stranách**. Výhod takové definice je celá řada: zaprvé je zcela přesná, tedy u každého subjektu, který nám přijde na mysl, můžeme určit, zda o politickou stranu jde či nikoliv; zadruhé je vyčerpávající, nenajdeme subjekt, který by politickou stranou nebyl a zároveň by plnil její funkce; a zatřetí opět ve spojení s vymezením funkcí politických stran (pro oba body viz podkapitola 1.2.3) dojdeme k čistému řezu mezi zájmovou skupinou a politickou stranou.

Zatímco o první deklarované přednosti nemůže být pochyb, u druhé a třetí si záležitost zaslouží detailnější pohled. Nejprve ale bude třeba věnovat se funkci

15 FIALA, Petr a Maxmilián STRMISKA. Teorie politických stran. Brno: Barrister & Principal, 1998. Vědecké studie. ISBN 8085947315. str. 34 až 39

16 za všechny: HEYWOOD, Andrew. Politická teorie. Praha: Eurolex Bohemia, 2005. Politologie (Eurolex Bohemia). ISBN 80-868-6141-4. str. 115

politických stran ve společnosti, proto na tomto místě odkazuji na kapitolu 1.2.3 Funkce politické strany.

Proč se definicí vůbec zabývám? Především mi jde o obhájení metody práce vůbec. V moderní demokracii je boj o moc institucionalizován (financování stran, výběr kandidátů, předvolební kampaně, volby a tak dále) a strana, chce-li v něm uspět, musí splňovat některé organizační požadavky. Z toho důvodu není můj pohled vůbec od věci. Chce-li politická strana být opravdu politickou stranou, musí splňovat zákonné podmínky. Ty je možné splnit různě a zkoumání způsobů řešení stejných problémů různými stranami nabízí prostor pro komparaci jednak v čase (pro kterou nabízím hypotézy) a jednak navzájem (tu provádím vždy v textu).

Rovnou zde bych se chtěl vypořádat s několika možnými námitkami proti definici samé. Jako první nevýhoda se jeví historická a geografická omezenost definice. Před přijetím zákona o politických stranách neplatí. A stejně tak neplatí mimo území České republiky. Ovšem tato práce si neklade za cíl posunout problematiku obecné definice politické strany vpřed, smyslem celé této části je uspokojivě vymezit předmět výzkumu a obhájit jeho výběr. A vzhledem k tomu, že smyslem práce je z určitého pohledu popsat vývoj českých politických stran po roce 1989, je taková *ad hoc* definice zcela dostačující.

Druhá její nevýhoda by mohla spočívat v tom, že se jedná o pohled právní, nikoliv politickovědní. Taková definice nikterak neodhaluje specifika politické strany oproti třeba obchodním korporacím, které rovněž podléhají zápisu do obchodního rejstříku. Nicméně se domnívám, že účel definice není jen *deskriptivní*, ale i *vymezující* (ač má funkce obě) a takový účel plní velmi dobře. Navíc ve spojení s kapitolou 1.3 plní definice i funkci první.

Nicméně abych se celé politologické problematice nevyhnul, představím ve zkratce její klasický pohled. Řekl bych, že jen při sledování obou se nám může nakonec před očima složit požadovaný obraz.

1.2.2 Minimální definice politické strany

Fiala a Strmiska člení definice politických stran na klasické, obecné, minimální a speciální.¹⁷ Klasické definice spolu s rozvojem jak politické vědy, tak i jejího předmětu postupně ztrácejí na aktuálnosti.

Obecné definice ve snaze zahrnout všechny možné podoby politických stran nakonec zahrnují i entity, které politické strany nejsou nebo naopak některé politické strany nezahrnout. Například Epsteinův pokus, „libovolná skupina, jakkoli volně organizovaná, snažící se do vládních úřadů zvolit lidi pod svým jménem“¹⁸, může zahrnovat i odbory, které své předáky staví na kandidátky spřízněných politických stran. V roce 2013 kandidoval jako lídr pražské kandidátky ČSSD bývalý předseda Českomoravské konfederace odborových svazů (ČMKOS) Jaroslav Zavadil, a to bez politické příslušnosti. Jako mediálně známá osobnost spojená právě s odbory, které dlouhodobě prezentoval a díky čemuž také mohl dostat volební podporu, nemůže zcela naplnit podmínku kandidatury pod jménem ČSSD. Naopak ČMKOS tak patrně mohla získat v podobě zvoleného poslance s ní spojeného určitý vliv na budoucí vládní politiku (což bychom u ní jako u zájmové skupiny mohli považovat za přirozenost).

Co se speciální definice týče, domnívám se, že jsem se výše dopustil pokusu o ni. Nejen, že při její konstrukci došlo ke trojí redukci (tedy geografické, časové a obsahové), jak bylo ostatně popsáno, ale zároveň splňuje i podmínky všeobecnosti a dostatečně odlišuje politické stany od jiných entit.¹⁹

Pokud se podíváme na minimální definice politických stran, jak je představuje Giovanni Sartori²⁰, mají zde všechny definice několik společných prvků. Lasswell a Kaplan stranu definují takto: „skupina, která předkládá všeobecná témata a předkládá ve volbách kandidáty“, přičemž dále doplňují, že definice odlišuje politickou stranu od neorganizovaných hnutí (jakkoliv je to v podmínkách České republiky nevhodné slovo, viz 1.3) – skupina vyžaduje **organizaci**. Rovněž dochází k vyloučení skupin

17 FIALA, Petr a Maxmilián STRMISKA. Teorie politických stran. Brno: Barrister & Principal, 1998.

Vědecké studie. ISBN 8085947315. str. 23 až 32

18 tamtéž, str. 27

19 tamtéž, str. 31 až 32

20 SARTORI, Giovanni. Strany a stranické systémy: schéma pro analýzu [online]. 1. vyd. Praha:

Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2005, 466 s. ISBN 80-7325-062-4. str. 70 až 74

používajících násilí a strany v systému jediné strany (kde se nejedná ve skutečnosti o volby).

Riggsova definice „jakákoli organizace, která nominuje kandidáty pro volby do voleného shromáždění“ nahazuje slovo „skupina“ přímo slovem „organizace“, neobsahuje tvrzení o předkládání všeobecných témat, naopak se shodně drží kandidatury ve volbách (ovšem doplňuje, že by za volby považoval i ty nedemokratické s účastí jediné strany).

Janda definuje politické stany jako „organizace, které sledují cíl umístit své vlastní představitele do veřejných pozic“. Opuštění voleb a implicitní vyjádření, že i v případě jmenování (ve smyslu nedemokratického způsobu ustavení) vlastního člena do příslušné funkce se bude jednat o politickou stranu, rozšiřuje pak definici i na subjekty, které bychom za strany spíše nepovažovali, například na armádu.

Sartori sám poté, co definice představil a srovnal, nabídl svou vlastní: „Strana je jakákoli politická skupina identifikovaná pomocí oficiálního názvu, která se představuje ve volbách a je schopna umístit své kandidáty prostřednictvím voleb (svobodných nebo ne) do veřejných úřadů.“²¹ Opuští podmínku organizovanosti, postačí prý i neorganizovaná, spontánní skupina, která ovšem bude dostatečně soudržná, což Sartori pokrývá oficiálním názvem (u kterého ale připouští, že by jej bylo možné z minimální definice vypustit). Formulace „je schopná umístit kandidáty do úřadů“ by měla eliminovat strany, které jsou „jen jmenovkou“.

Všechny definice se nějakým způsobem vypořádávají s podmínkou organizace a s rolí voleb jakožto prostředku, jakým strany dosahují na moc. Oba aspekty odráží i definice představená v této práci. Zatímco organizace strany v širším smyslu (jako demokratická a transparentní, viz 1.3) je podmínkou registrace a požadavkem zákona o politických stranách, zásadní role voleb pro politické strany (a obráceně) je důvodem pro jejich ustavování, jak je vysvětleno v podkapitole 1.2.3 Funkce politických stran (na kterou se ostatně odkazují i v souvislosti s obhajobou definice) a v kapitole 1.3 Právní úprava politických stran.

21 tamtéž, str. 72

1.2.3 Funkce politických stran

Jak uvádějí Fiala a Strmiska, přístupů k vymezení funkcí politických stran je celá řada, stejně tak jejich výstupů. Pro dodání kontextu práci bude dostačovat, pokud se podíváme na patrně nejznámější pokus Klause von Beymeho, jak ho výše jmenovaní autoři představují.²²

Funkce politické strany jsou podle Beymeho čtyři: vymezení cíle (ideologie a programatika); artikulace a agregace zájmů; mobilizace a socializace občanů v systému; a rekrutování elit a funkce vytváření vlády. Nás z těchto čtyř funkcí zajímá především ta čtvrtá.

Vytvořit vládu v podmínkách České republiky je proces, který vyžaduje několik kroků. Zaprvé je to jmenování předsedy vlády a na jeho návrh ostatních členů vlády prezidentem (čl. 68 odst. 2 Ústavy), přičemž je zpravidla premiérem jmenován předseda politické strany, která zvítězila ve volbách do Poslanecké sněmovny.²³ Zadruhé, takto jmenovaná vláda musí do třiceti dnů od svého jmenování předstoupit před Poslaneckou sněmovnu a uspět v hlasování o důvěře vládě. Jinými slovy, dolní komora parlamentu je pro sestavení vlády (a následné vládnutí) naprosto klíčová – většina v Poslanecké sněmovně je nutnou a zároveň vlastně i postačující podmínkou.

Podle § 31 odst. 1 zák. č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu České republiky (dále „volební zákon“) se mohou voleb do Poslanecké sněmovny účastnit **jen registrované politické strany** (nebo politická hnutí, případně jejich koalice). Tedy žádný subjekt, který neodpovídá definici politické strany, jak je uvedena v podkapitole 1.2.1, nemůže plnit základní funkci politické strany a obráceně. A to je vlastně hlavní důvod, proč se o funkcích politických stran zmiňuji – abych obhájil svou definici a pojetí politické strany a jejího výzkumu.

Výhradně registrovaná politická strana pak rozhoduje o kandidátech do Poslanecké sněmovny a o členech vlády (a pochopitelně i dalších personálních

²² FIALA, Petr a Maxmilián STRMISKA. Teorie politických stran. Brno: Barrister & Principal, 1998. Vědecké studie. ISBN 8085947315. str. 66 až 70

²³ Ačkoliv v roce 2010 ve sněmovních volbách zvítězila ČSSD, premiérem byl jmenován Petr Nečas z ODS, který následně sestavil vládu. Pro nás je vlastně důležité to, že je předsedou vlády jmenován předseda politické strany (či teoreticky jiný její představitel), která uspěla ve volbách do Poslanecké sněmovny.

otázkách, omezujeme se jen na nejvyšší patro politiky), čímž opět jen ona může plnit Beymeho funkci rekrutování (politických) elit.

Na okraj: ačkoliv je zřejmé, že funkci mobilizace a socializace občanů v systému mohou vykonávat (a zhusta se tak i děje) i jiné subjekty, ze shora uvedených důvodů mohou jen politické stany využívat mobilizaci občanů ve svůj prospěch ve volbách, přičemž pouze skrze volby je možné přímo dosáhnout moci. Obdobně to platí o stanovování cílů a artikulaci a agregaci zájmů. Žádná ze zájmových skupin nemůže nikdy moc získat přímo.

1.2.4 Typologie politických stran

Ve své práci bych se chtěl přidržet dvou typologií. Ideově-programatickou typologii bych rád zmínil pro úplnost, k vysvětlení výběru stran, které budu zkoumat ve druhé a všech následujících částech. Z vývojové typologie P. Maira a R. Katze pak vyvodím hypotézy v kapitole 1.4, které následně ověřím.

Klaus von Beyme dělí strany podle ideologických rodin, ke kterým se hlásí (a ke kterým pak fakticky náleží) na strany: liberální [ODA], konzervativní [ODS], socialistické a sociálně-demokratické [ČSSD, ČSS], křesťansko-demokratické [KDU-ČLS], komunistické [KSČM], rolnické [Zemědělská strana a Hnutí zemědělců], regionální a etnické [HSD-SMS], krajně pravicové [SPR-RSČ] a ekologické [SZ].²⁴ Do závorky ke každé politické straně jsem uvedl, které z českých politických stran v kapitole 1.1 bych k danému typu přiřadil, byť uznávám, že v některých případech nemusí být zařazení zcela jednoznačné a přinejmenším by si zasloužilo delší pojednání.

Pro tuto práci je ovšem mnohem zásadnější typologie vývojová. Catch-all strana O. Kirchheimera a následně i kartelová strana P. Maira a R. Katze jsou modely, které vycházejí z podobných úvah o sociálních změnách. Zatímco před druhou světovou válkou panovalo ve společnosti poměrně jednoznačné rozdělení společenských tříd, jim odpovídajících zájmů a takové zájmy hájících politických stran, po válce dochází v Západní Evropě k výraznému růstu jak hospodářství, tak i bohatství, sociální jistoty a

²⁴ FIALA, Petr a Maxmilián STRMISKA. Teorie politických stran. Brno: Barrister & Principal, 1998. Vědecké studie. ISBN 8085947315. str. !!!

individuálního konzumu a tím pádem i k emancipaci jednotlivých občanů (v masovém měřítku) od náležitosti k třídě, zájmu a straně.²⁵

Politické strany čelící úbytku přirozených voličů musí přijít s novou strategií, jak dosáhnout volebního úspěchu. Tu nalézají v postupném omezování ideologické zátěže, zvyšování úlohy stranického vedení, snižování úlohy individuálního členství ve straně, menším důrazu na úzké partikulární zájmy a zajišťování přístupu k různorodým skupinovým zájmům.²⁶ Tím se chtějí „rozkročit“ a oslovit (za cenu zmírnění původně radikálnějších požadavků a profesionalizace strany) co nejširší množství voličů nezatížených ideologií a příslušností k třídě.

Ovšem jen velké politické stany mohou takto postupovat. Menší strany nemají potenciál k oslovení širších okruhů voličů, což pro ně bude překážka v transformaci na univerzální typ stany. Druhým důvodem pak je absence vládní zkušenosti, která podle Kirchheimera zapřičiňuje u (dlouhodobě či často) vládnoucích stran snahu stranických elit u moci setrvat i za cenu zmírnění vazby na voličskou (sympatizantskou a členskou) základnu. Stejně tak stany antisystémové z důvodu své vyhraněnosti a chybějícího koaličního potenciálu se na catch-all stranu nepřetvoří.

Podobný směr vývoje pak sleduje i model kartelové strany. Zatímco catch-all strana odstupuje od občanské společnosti a více se přimyká ke státu, kartelová strana tento pohyb dokonává a stává se „nezávislou na občanech a závislou na státu“.²⁷ Velké vládnoucí, respektive se u vlády alternující strany jsou ovládány stranickými elitami a vliv členů na politiku strany pomalu slábne. Vedení strany přestává mít zájem na vyhoceném ideologickém volebním boji a stává se příznivcem politické stability, která jej bude znovu a znovu vynášet k lukrativním postům – vzniká tak prostředí omezené soutěže mezi stranami.

Strana se rovněž osvobozuje od nutnosti shánět finanční prostředky na své fungování od členů prostřednictvím členských příspěvků. Stát začíná strany hojně

25 KLÍMA, Michal. „Catch-all“ strany O. Kirchheimera: Strana univerzálního typu. Politologický časopis. 1996, 3(3), str. 226

26 tamtéž, str. 227

27 KLÍMA, Michal. Strana kartelového typu. Politologický časopis. 1996, 3(1), str. 5.

financovat (viz podkapitola 1.3.1), přičemž to jsou ale opět výhradně politické strany, které o svém vlastním financování z veřejných rozpočtů rozhodují.

Po organizační stránce mluvíme u kartelových stran o stratach. Stejně jako omezená soutěž kartelových stran navzájem, i uvnitř strany panuje *status quo* mezi centrem a jednotlivými regionálními organizacemi. Tím se oslabuje funkce stranických pater tlumočit názory odzola nahoru a opačně a ještě dále se tak oslabuje role řadových členů na chod stany.²⁸

1.3 Právní úprava politických stran

Jak jsem již napsal, pro potřeby této práce není problémem politickou stranu definovat. České právo totiž zná pojmy „politická strana“ a „politické hnutí“ a na rozdíl od politické vědy nemá (a ani nesmí mít) problém s jejich definicí. Zaprvé, mezi stranou a hnutím není žádný rozdíl vyjma termínu samého²⁹. Kde budu dále mluvit o stranách, budu mít na mysli i hnutí.

Zadruhé, pro fungování moderního demokratického státu je nezbytná vláda práva³⁰. Legitimita vlády, uchopená politickou stranou nebo jejich koalicí, se odvozuje od voleb, které musí mít celou řadou přívlastků³¹. Samotné volby pak musí mít oporu v právní normě s nejvyšší silou, tedy v Ústavě (zák. č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky) a následně být do detailů upraveny v příslušných volebních zákonech (za všechny zák. č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu České republiky). Jinými slovy, legitimita vlády je odvozena od legality volebního procesu. Technické provedení voleb si vyžaduje detailní úpravu, přesné pojmy a vymezení subjektů, které mohou do voleb stavět své kandidáty³². Základ leží opět v Ústavě, kdy je v článku 5 stanoveno, že

28 tamtéž, str. 5 a 6

29 Musíme rozlišovat pojmy, který užíváme v právu a v politologii. Zatímco v právu jsou oba pojmy ekvivalentní, v politologii nikoliv. Viz třeba:

§ 1 zák. č. 424/1991 Sb., o sdružování v politických stranách a v politických hnutích
SARTORI, Giovanni. Strany a stranické systémy: schéma pro analýzu [online]. 1. vyd. Praha: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2005, 466 s. ISBN 80-7325-062-4. str. 70

30 Viz například GERLOCH, Aleš. Teorie práva., str. 215 až 229

31 Například čl. 18, 56 a 102 Ústavy dávají shodně podmínku, aby volby do obou komor Parlamentu ČR, volba prezidenta republiky a volby do zastupitelstev územních samosprávných celků byly prováděny na základě všeobecného, rovného a přímého volebního práva, tajným hlasováním. Navíc čl. 6 ještě dodává, že hlasování musí být svobodné.

32 Kromě toho, že účastnit se voleb do Poslanecké sněmovny může jen politická strana (hnutí) nebo jejich koalice (§ 31 zák. č. 247/1995 Sb.), zákon stanoví další podmínky, například složení příspěvku na volební náklady ve výši 15.000,- Kč na volební kraj (tamtéž).

„[p]olitický systém je založen na svobodném a dobrovolném vzniku a volné soutěži politických stran“.

Samotnou soutěž stran realizovanou především ve volbách můžeme ponechat bez dalšího studia, není naším zájmem. Chceme totiž zjistit, jak jsou upraveny strany samotné. V Ústavě je dále stanoveno, že strany musí respektovat základní demokratické principy a musí odmítat násilí jako prostředek k prosazení svých zájmů (čl. 5).

V případě nedodržování Ústavou daných a zák. č. 424/1991 Sb., o sdružování v politických stranách a v politických hnutích (dále jen „zákon o politických stranách“) specifikovaných požadavků se strana vystavuje riziku pozastavení činnosti nebo rozpuštění. Na návrh vlády (a v případě její nečinnosti na návrh prezidenta) rozhoduje o rozpuštění, pozastavení nebo obnovení činnosti strany Nejvyšší správní soud (§ 14 a 15 zákona o politických stranách). Kontrolu nad takovými rozhodnutími má podle čl. 87 odst. 1 písm. j) Ústavní soud. Ovšem ani v Ústavě, ani v zákonu o politických stranách není přesněji specifikováno, co se míní demokratickými principy.³³

Obecný rámec pro existenci politických stran tedy tvoří základní demokratické principy, které musí každá strana dodržovat a dále pravidla transparentního financování politických stran. To mimo jiné zahrnuje výčet povolených zdrojů příjmů politických stran, mezi nimi členské příspěvky, o kterých bude řeč především v části 5., členství v politických stranách.

1.3.1 Vývoj právní úpravy

Právní úprava politických stran se, stejně jako právní úprava čehokoliv jiného, časem měnila. Zák. č. 15/1990 Sb., o politických stranách, takzvaný malý zákon o politických stranách, byl přijat hned zkraje roku 1990. Má jen deset paragrafů a upravuje právo na sdružování se ve stranách, jejich vznik, registraci (a její podmínky včetně připojení stanov k oznámení pro evidenci) a zánik. Nakonec ještě určí, jaké stany

33 ŠIMÍČEK, Vojtěch. Vnitřní „život“ politických stran. Politologický časopis. 1996, 1996(2), str. 106 a 107

se považují za již vzniklé (viz kapitola 1.2) a že OF a Veřejnost proti násilí jsou politickými hnutími podle malého zákona o politických stranách³⁴.

Malý zákon o politických stranách byl derogován dodnes platným zákonem o politických stranách (č. 424/1991), který sám doznal řady méně či více podstatných novelizací. Těch bylo dodnes celkem dvacet tři, poslední v roce 2013. Nebudeme všechny změny sledovat do detailu (už proto, že celá řada novel byla technického rázu – opravy chyb, změna názvosloví atd.), porovnáme jen původní znění zákona s jeho aktuální podobou.

Zprvė v zákoně přibývá zákaz dvojího členství. Stanovy politických stran ovšem tento problém řešily (zkoumané strany) vždy samy ve svých stanovách (viz část 5.). Mizí zákaz činnosti stran v ozbrojených silách a ozbrojených sborech, ovšem zákaz ozbrojování a zřizování ozbrojených složek strany zůstává beze změny. Přibývá zákonná povinnost upravit ve stanovách práva a povinnosti členů a způsoby stanovení členských příspěvků (včetně povinnosti uvádět členy, jejichž příspěvek za rok přesáhne 50.000,- Kč, ve finanční zprávě).

Detailněji je upraven Rejstřík stran a hnutí, který původně vedl Český statistický úřad, nyní jej vede Ministerstvo vnitra. Přibývá třetí způsob zániku strany (vedle dobrovolného rozpuštění, sloučení s jinou stranou nebo přeměnou na jinou formu právnické osoby nebo rozpuštění strany soudem), a to zánik z důvodu nepředložení výroční finanční zprávy Poslanecké sněmovně. Rozpustit stranu (viz výše) je nově možné v případě, kdy přetrvávají skutečnosti, pro které byla činnost strany pozastavena a pozastavit činnost strany původně nebylo možné z důvodu financování strany v rozporu se zákonem. O rozpuštění rozhodoval původně Nejvyšší soud, ovšem poté, co byl zřízen Nejvyšší správní soud bylo jen logické, aby o takové agendě rozhodoval on.³⁵

34 Česká demokracie po roce 1989: institucionální základy českého politického systému. Praha: Grada, 2012, s. 239. ISBN 978-80-247-4283-0.

35 Zákony a instituce Ústavou předpokládané a v praxi (dlouho) neexistující jsou kapitolou pro sebe. Stejně jako stát otálel se zavedením vyšších samosprávných celků nebo třeba dodnes otálí se zákonem o referendu, i existenci Nejvyššího správního soudu (NSS) předpokládalo již první znění Ústavy z roku 1992. Ovšem NSS byl zřízen až o deset let později v roce 2002 zák. č. 150/2002 Sb., soudní řád správní. Změna zákona o politických stranách následovala hned poté.

Zásadní změnou bylo přijetí soudní ochrany před rozhodnutím strany v rozporu se zákonem nebo stanovami. Obrátit se na okresní soud lze takto jen v případech souvisejících se skutečnostmi vyznačovanými v rejstříku politických stran, což takový institut dosti oslabuje.³⁶

Hospodaření strany je upraveno velmi podobně, přibývá povinnost vést účetnictví podle zákona o účetnictví, výroční zpráva podávaná k prvnímu dubnu každého roku se po zániku Národních rad logicky předkládá Poslanecké sněmovně a její obsah je upraven detailněji. Zásadně se ovšem rozvíjí úprava zákazů přijímání darů, a to jak od korporací veřejnoprávních, tak i soukromých a od fyzických osob bez českého občanství či alespoň trvalého pobytu.³⁷

Zdroje stranických financí ze státního rozpočtu jsou dva. Zaprvé jde o příspěvek na úhradu volebních nákladů, které upravují volební zákony. Jedná se podle zák. č. 47/1990 Sb., o volbách do Federálního shromáždění o částku 15,- Kčs za obdržený hlas, přičemž k získání takového příspěvku musela strana získat alespoň 2 % z celkového počtu platných odevzdaných hlasů. Dnes je tento příspěvek upraven volebním zákonem (viz. podkapitola 1.2.3), k jeho získání je dle § 85 potřeba ve volbách do Poslanecké sněmovny získat 1,5 % hlasů a jeho výše je 100,- Kč za hlas. Přibyl ještě druhý příspěvek na úhradu volebních nákladů, a to v § 65 zák. č. 62/2003 Sb., o volbách do Evropského parlamentu. Strana musí získat nejméně 1 % hlasů a příspěvek činí 30,- Kč za hlas.

Zadruhé jde o státní příspěvky stálé a na mandát. V prvním znění zákona o politických stranách je stanoveno, že jeho výše bude odpovídat výši příspěvku na úhradu volebních nákladů (viz výše). V současnosti je problematika upravena pochopitelně detailněji. Stálý příspěvek může získat jen strana, která dosáhla ve volbách do Poslanecké sněmovny alespoň 3 % hlasů, výše příspěvku se pohybuje od 6.000.000 do 10.000.000 Kč ročně. Nárok na příspěvek na mandát vzniká politické straně, jejíž alespoň jeden kandidát uspěje ve volbách do Poslanecké sněmovny, Senátu (pak je výše

36 více viz ŠIMÍČEK, Vojtěch. Vnitřní „život“ politických stran. Politologický časopis. 1996, 1996(2), str. 108 a 109

37 Od jiných fyzických osob je možné dary přijímat v libovolné výši, ovšem přesáhne-li hodnota daru 50.000,- Kč (u dědictví 100.000,- Kč), uvede strana dárce (zůstavitele).

příspěvku 855.000 Kč na mandát a rok), zastupitelstva kraje nebo hlavního města Prahy (237.500 Kč na mandát a rok).

1.3.2 Stanovy politické strany

Poslední, čemu bych se chtěl v rámci exkurzu do právní úpravy politických stran věnovat, jsou ustanovení zákona o politických stranách upravující jejich stanovy. Ty musí předložit přípravný výbor již při registraci strany (spolu s peticí s alespoň jedním tisícem podpisů). Stanovy obsahují alespoň název a zkratku strany, její sídlo, programové cíle, práva a povinnosti členů, ustanovení o organizačních jednotkách a orgánech včetně orgánů statutárních, rozhodčích a revizních, způsob jejich ustavování a vymezení jejich oprávnění, způsob jednání statutárních orgánů (případně jiných členů a zaměstnanců), zásady hospodaření, způsob stanovení členských příspěvků a způsob naložení s likvidačním zůstatkem (§ 6 odst. 2 písm. b).

Stanovy musí být v souladu s demokratickými principy (viz začátek kapitoly 1.3), vyznačuje se do nich údaj o registraci strany (§ 8 odst. 2, 3 a 6) či změně stanov (§ 11) a stanovy jsou součástí rejstříku politických stran, který je všem přístupný (§ 9).

1.4 Formulace hypotéz

Jak píše v podkapitole 1.2.4, hypotézy, které chci ve své práci ověřit, vyvodím z vývojové typologie politických stran. Předpokladem výše nastíněných teorií je, že vzhledem ke společenským změnám se mění i politické strany, a to tak, že se odtrhávají od zakotvení v občanské společnosti a přichylují se ke státu, že klesá význam stranictví a naopak stoupá význam stranického vedení (respektive regionálních vedení ve smyslu stratařické organizace), celkově je obsah stranictví atomizován, čímž se pod heslem větší demokratizace oslabuje reálná možnost členů zasahovat do řízení strany. Tento vývoj chápu jako směr vývoje politických stran. Hypotézy budu formulovat jako předpoklad kvalitativní změny v čase.

Na úrovni vnitřní organizace politické strany budu předpokládat, že:

(1) vliv přidružených organizací na činnost strany bude klesat. Například ČSSD má ve stanovách zakotvený vztah ke svým přidruženým organizacím (Sociálně demokratické ženy a Mladí sociální demokraté, od roku

Na úrovni členství v politické straně budu předpokládat, že:

(2) vznik členství bude časem snazší. Atomizace členství znamená, že formálně je jeho vznik spojen s čím dál méně podmínkami a náplň významnější, materiálně dochází k odstraňování článků mezi řadovým členem a vedením. Tím je omezena možnost fakticky svá práva uplatňovat.³⁸ Tedy dále:

(3) práva a povinnosti členů směrem ke stranickému vedení budou a) postupně sílit; a b) vykonávána přímo. Hypotézu a) budu mít za potvrzenou, pokud budou členům (respektive nejnižším orgánům) přibývat pravomoci k ovlivňování celostranické politiky.

(4) vedení strany bude mít časem větší vliv na zánik členství. S obecně se posilující rolí stranického vedení bude vzrůstat jeho snaha o pravomoc disciplinace členů. Navíc by vznik této pravomoci mohl indikovat sílu vedení samotnou – prosadit novou pravomoc by slabé vedení možná nedokázalo.

1.4.1 Výběr konkrétních stran pro výzkum, odůvodnění

Jak je uvedeno hned na začátku práce, politických stran je v České republice nespočet. Zkoumat všechny je mimo možnosti bakalářské práce, stejně tak i zkoumat třeba jen všechny (i historicky) parlamentní strany. V předchozím textu je popsán dostatek pohledů na politické strany, aby bylo možné vybrat konkrétní strany pro výzkum.

Zprvém, vzhledem ke způsobu ustavení politických stran po listopadu 1989 můžeme vybrat **KDU-ČSL** jako reprezentantku tradiční strany s nepřerušným fungováním, **ČSSD** jako stranu, která mezi lety 1948 a 1989 v Československu nefungovala, ačkoliv tradici měla a **ODS** jako stranu vzniklou na zelené louce v revolučních letech (pokud ji uznáme za určitou následovnici OF).

38 KLÍMA, Michal. Strana kartelového typu. Politologický časopis. 1996, 3(1), str. 6

Zadruhé, podle ideově-programatické typologie náleží všechny tři strany do odlišných ideologických rodin, na pravo-levé škále bychom je rovněž zařadily na střed a na levý a pravý střed.

A zatřetí, podle typologie vývojové bychom mohli ODS označit za catch-all stranu a ČSSD a KDU-ČSL zase zařadit spíše k typu masové strany.³⁹ Ovšem taková zařazení jsou spíše přibližná. Navíc můžeme očekávat, že vývoj bude všechny tři strany hnát do náruče kartelové strany, i když každou z jiné výchozí pozice

1.4.2 Analyzovaná data

Nakonec ještě zbývá představit data, která budu analyzovat. Vzhledem k tomu, že práce pojednává o změnách v organizaci stran v čase, nejlépe jako studijní materiál poslouží jejich stanovy. Jak už bylo popsáno, strany je mají povinně, musí obsahovat zákonem stanovené náležitosti a podléhají registraci u Ministerstva vnitra.⁴⁰

Zkoumání politických stran prostřednictvím jejich stanov má jistě několik omezení. Formální pravidla nemusí být vždy dodržována, praxe může být odlišná. Například místní organizace stran se nemusejí scházet tak často, jak stanovy vyžadují nebo se naopak mohou scházet výrazně častěji. Stanovy také neobsahují všechna pravidla hry – jednací řády ani třeba klíče k určení počtu hlasů jednotlivých organizací nejsou jejich součástí, nejsou pak ani zdrojem informací. Nicméně i přes tato omezení nám stanovy poskytnou dostatek studijního materiálu, i když by bylo vhodné připojit další výzkum zaměřený na rozdíly v psaných pravidlech a skutečné činnosti stran.

39 KDU-ČSL především z důvodu poměru obdržných hlasů a členů strany, ČSSD pak podle její organizační struktury a požadavků na aktivitu členů. Obě strany pak shodně mají přidružené organizace. viz LINEK, Lukáš. České politické strany a jejich členové: K postupné proměně charakteru členství. In: Rozvoj české společnosti v Evropské unii I.: Sociologie, prognostika, správa. Praha: MATFYZPRESS, 2004, 174 až 192. ISBN 80-86732-35-5. str. 189

40 Poznámka autora: sehnat konkrétní znění stanov a jejich jednotlivých změn nebylo vůbec snadné. Musel jsem komunikovat s jednotlivými stranami a žádat je o možnost pořízení kopií. Jediná ČSSD byla ochotná mi povolit přístup do svého archivu, kde ovšem nebyly k dispozici stanovy všechny. ODS nemá archiv v Praze, ale podle informací, které jsem obdržel, v Roudnici nad Labem a přístup do něj není osobám mimo ODS povolený. Bylo mi slíbeno, že mi kopie pořídí příslušný pracovník, který archiv jednou za čas navštěvuje, ovšem i přes opakované urgencye jsem nic neobdržel. Komunikace s KDU-ČSL byla pak vůbec nejhůřší – strana vůbec nereagovala. Všechny chybějící stanovy jsem pak získal od Ministerstva vnitra, což by na první pohled mohla být cesta nejsnazší – ovšem i ta má háček. Pořízení kopií je zpoplatněno, a to částkou 15 Kč za stránku. Vzhledem k množství změn přijatých během dvaceti pěti let by se jednalo o sumu pro autora příliš vysokou. Z tohoto důvodu několik jednotek stanov nemám k dispozici. V textu tuto skutečnost vždy uvedu. Domnívám se, že jejich absence nemá na závěry práce žádný vliv.

Původně jsem chtěl k prověřovaným hypotézám přidat ještě dvě o rostoucí stratach uvnitř stran, tedy o poklesu vlivu vedení na vznik kandidátek do krajských voleb a naopak, o růstu vlivu vedení na vznik kandidátek pro volby do Poslanecké sněmovny. Ovšem domnívám se, právě tato činnost politické strany bude nejvíce orientovaná na praxi, pravidla hry budou určovat nepsaná pravidla, bude nejvíce ovlivněna osobními vztahy jednotlivých aktérů a tak dále. Proto se pro výzkum metodou zkoumání vývoje stanov příliš nehodí.

2. Stanovy vybraných stran

První úkol při analýze stanov musí být určení výchozího bodu. Proto v této části popíši, jak vypadaly vůbec první stanovы každé ze stran. Neboť se jedná o dokumenty, které nejsou jednoduše dostupné, půjdu víc do detailu. Stanovy současné zveřejňují všechny politické strany například na internetu, takže je možné snadno zjistit, jaké změny v úpravě konkrétních institutů během čtvrt století nastaly. V dalších částech se budu věnovat už konkrétně změnám ve sledovaných institutech.

Tento způsob představení historických stanov považuji za nejlepší možný – první nedokonalé dokumenty potřebují často komentář a pro čtenáře neznalého problematiky i kontext. Uvedení všech údajů například v jediné tabulce by, myslím, připravilo práci o značnou část jejího smyslu.

2.1 Stanovy ČSSD z roku 1991⁴¹

Nejobecněji řečeno první stanovы ČSSD upravují členství (plus čestné členství a čestné funkce) ve straně, práva a povinnosti členů, ochranu stanov (tj. stranickou disciplínu a případné tresty), spolupráci s veřejností (principy a zakládání pobočných spolků), organizační strukturu strany (jednotlivá patra strany, jejich orgány a působnost) včetně voleb do jednotlivých orgánů, práv a povinností jejich činovníků, roli a strukturu přidružených organizací (jmenovitě to jsou Sociálně demokratické ženy a Mladí sociální

41 Ačkoliv byla strana registrována již 2.9.1990, první stanovы dostupné v archivu ČSSD jsou až ty z roku 1991. Takže hned první stanovы nemám k dispozici.

demokraté), sestavování kandidátek, hospodaření strany a jeho vnitřní kontrolu a úpravu odborných komisí.

Dále obsahují zmínku o kumulaci funkcí u jednotlivých členů (čl. 8, odst. 13), hned na několika místech doporučují volit funkcionáře s ohledem na gender (např. podle čl. IX, odst. 3, písm. ch) by jedna místopředsedkyně okresního výkonného výboru měla být žena) a věk (podle čl. XI, odst. 2 by mělo být zastoupení mladých do 35 let v Ústředním výkonném výboru strany 20 %). Také hned v prvním článku se zakotvuje jméno strany, a to **Československá sociální demokracie**.

Zajímavou, i když pro účel této práce nikoliv významnou, částí stanov, o které jsem doufal, že může leccos vypovědět o stranickém étosu i společenském diskurzu v době, kdy stanovy vznikají nebo vcházejí v platnost, je její **preamble**. Má spíše symbolický charakter, o to zajímavější by mohlo být sledovat, jak se v desetiletích mění. Což se bohužel skoro vůbec neděje.

Ve stanovách z roku 1991 je preambule poněkud delší, reflektuje změny ve světě i v Československu. Odkazuje na transformační proces a na důležitost, kterou v něm chce ČSSD mít. Otevřeně se **hlásí jak k Socialistické internacionále** (jako ostatně ještě několikrát konkrétněji ve stanovách, viz dále), **tak k tržnímu hospodářství**, které mám mít **sociální charakter**.

Při respektu k pluralitě zájmů ve společnosti zaujímá strana místo po boku lidí žijících ze mzdy, tedy zaměstnanců. Hlavními hodnotami stran mají být **svoboda, sociální spravedlnost a solidarita**.

Nejprve se budeme zabývat strukturou strany, jaké má stupně, orgány a přidružené organizace. S tím souvisí pravomoci jednotlivých orgánů a činovníků a jejich výběr. Následně nás bude zajímat členství ve straně, tedy vznik, zánik a jeho obsah – práva a povinnosti člena.

2.1.1 Místní organizace

Základní výkonnou organizační jednotkou jsou **Místní organizace** (dále také "MO"). Okruh jejich působnosti je vymezen obcí (či několika obcemi, je-li potřeba) a v případě větších sídel i obvodem, okrskem či čtvrtí. MO řídí své členy, kterých musí být minimálně 5. Není-li to možné, může být pro obvod zřízen **přípravný výbor** s alespoň třemi členy a pokud je zájemců ještě méně, zavede se institut **důvěrníka strany**, který v obvodu vykonává politické úkoly a počítá se jako člen nejbližší MO.

Místní organizace si volí na výroční schůzi (konané zpravidla do konce února příslušného kalendářního roku) **předsedu, místopředsedu, pokladníka**, až pět **členů výkonného výboru** (příčemž podle možností za každého člena jednoho **náhradníka**) a **dva kontrolory**.

Schůze se kromě **výroční** konají i **řádné** (jednou za dva měsíce) a **mimořádné** (podle potřeby). Schůze mohou být veřejné. Rozhodnutí (včetně jmenování funkcionářů místní organizace) se přijímají **prostou většinou hlasů**. Absolutní většina hlasů je potřeba k vyloučení člena strany (viz 2.1.17). Na výroční schůzi podávají členové výkonného výboru a zástupci strany v obecních zastupitelstvech **zprávy**.

Ještě je nutné podotknout, že právní subjektivitu (tedy možnost samostatně právně jednat a tím pro sebe nabývat práva a povinnosti) mohou mít už i MO, a to za podmínek stanovených ústředním výkonným výborem (viz níže).

2.1.2 Výkonný výbor místní organizace

Výkonný výbor (dále také VV MO) se schází jednou za čtrnáct dní a krom členů se jej mohou účastnit i kontrolori a zástupci přidružených organizací s hlasem poradním (viz 2.1.10 a následující). Účast členů výkonného výboru je povinná, sankcí za neúčast na tří po sobě jdoucích schůzích (bez omluvy) je vyloučení člena. Na jeho místo je předsedou povolán náhradník.

Členy VV MO jsou podle stanov předseda, místopředseda, pokladník a až pět zvolených členů. V případě, že počet jeho členů klesne na polovinu, proběhne doplnění na členské schůzi MO, ať už řádné nebo mimořádné.

Stanovy určují i působnost VV MO, a to tak, že VV MO plní, co mu ukládá usnesení členské schůze MO, program strany, stanovy a usnesení vyšších stranických orgánů (okresní konference a okresního výkonného výboru, sjezdu strany a ústředního výkonného výboru, viz níže).

VV MO by také podle stanov měl vést všechny členy MO k aktivní účasti na aktivitách strany i v politice obecně. V této souvislosti obsahují stanovy také upozornění na **nevhodnost kumulace funkcí**. VV MO by její riziko měl brát při rozhodování v úvahu. V rámci činnosti MO může VV MO zřizovat **pracovní komise** členů i příznivců (viz 2.1.13).

2.1.3 Kandidátní listiny pro volby do místních zastupitelstev

Významnou pravomocí VV MO je **sestavování kandidátních listin** do voleb do místních zastupitelstev (dnešní obecní zastupitelstvo), ovšem stanovy pro ně vyžadují **dohodu** s vyššími výkonnými výbory (především s okresním výkonným výborem, v úvahu může připadat i ústřední výkonný výbor). Kandidátní listinu následně musí schválit členská schůze.

Zvlášť je upravena tvorba a schvalování kandidátních listin ve volebních obvodech s více místními organizacemi. Jsou vytvářeny *ad hoc* orgány **koordinační výbor** a **městský koordinační výbor**. (Opravdu se jedná o dva odlišné orgány, stanovy v tomto případě zvolily dle mého názoru velmi matoucí označení.)

Koordinační výbor je menší a skládá se z jednoho až třech členů jednotlivých MO, a to podle jejich relativní velikosti (přesný klíč stanovy neobsahují). Úkolem koordinačního výboru je sestavit kandidátní listinu.

Městský koordinační výbor může být zřízen nejen pro tvorbu kandidátních listin, ale i pro účely koordinace místních organizací ve městech, kde je jich několik. Pak

spolupracuje s příslušným okresním výkonným výborem (viz níže). V případě tvorby kandidátních listin nahrazuje členskou schůzi MO s její pravomocí schválit kandidátní listinu. Orgán se skládá ze všech členů výkonných výborů všech dotčených MO. V případě Prahy a dalších měst se zvláštním statutem může kandidátní listinu vytvořenou koordinačním výborem schválit i **městský výkonný výbor**.

Členové ČSSD zvolení do funkce místního či městského zastupitele tvoří **Klub členů zastupitelstev**. Ten nejméně jednou za čtvrt roku předává členským schůzím MO zprávu o své činnosti.

2.1.4 Okresní, městské a obvodní organizace

Okresní, městskou a obvodní organizaci budeme shodně se stanovami dále označovat jen jako okresní organizaci (dále také jako OO). Rozdíl mezi nimi je totiž jen v názvu. Městské organizace jsou ekvivalentem okresních organizací ve statutárních městech, obvodní organizace má pak ČSSD v Praze.

Okresní organizace v sobě zahrnuje všechny členy ČSSD ve všech MO v okrese. Tato úroveň je pak druhým, prostředním stupněm ve struktuře strany. Okresní organizace si tvoří jako své orgány **okresní konferenci** a **okresní výkonný výbor** (OVV) či **okresní koordinační výbor** (o kterém však ve stanovách další zmínka není; vzhledem k jeho konstituování jako alternativy k OVV můžeme dovodit, že jde jen o jiné označení téhož orgánu, ovšem důvod, proč právě tohle stanovky obsahují, je mi zcela neznámý).

Okresní konference je nejvyšší orgán OO. Jejím úkolem je hodnotit politické úkoly minulého období a připravit úkoly (včetně způsobu provádění) na období další. Složení okresní konference je: předsedové a volení členové MO sdružených v OO (přičemž klíč k volbě členů MO do okresní konference spadá do kompetence okresního výkonného výboru) a všichni členové okresního výkonného výboru.

Na okresní konferenci musí mít delegáti MO vystavené mandáty (listiny podepsané předsedou MO, který se pak okresní konference rovněž účastní), zároveň mají právo na náhradu nákladů spojených s účastí na konferenci. Kromě těch, kteří

konferenci tvoří, se jí mohou (ovšem již jen s hlasem poradním) účastnit zástupci přidružených organizací (při okresním výkonném výboru). Řádná okresní konference se koná jednou ročně, mimořádná podle potřeby či na návrh alespoň dvou pětina MO.

Delegáti jednotlivých OO ve volebním kraji na společném shromáždění **volí kandidáty do parlamentů**, přičemž ale výběr delegátů (jejich počet či vzájemný poměr, zastoupení okresního výkonného výboru atd.) není nijak zvlášť upraven.

2.1.5 Okresní výkonný výbor

Kromě hodnocení a zadávání úkolů okresní konference dále volí členy **okresního výkonného výboru** ve složení **předseda**, dva **místopředsedové** (s tím, že jedna místopředsedkyně by měla být žena), **hospodář**, až **12 řadových členů**, 5 až 6 **náhradníků** a dále 3 až 5 **kontrolorů** (nejsou členy OVV). Okresní konference rozhoduje aklamací, není-li námitek. Poslední dva členové OVV (tentokrát nevolení okresní konferencí) jsou předseda Mladých sociálních demokratů a předsedkyně Sociálně demokratických žen.

OVV schvaluje na návrh svého předsedy osobu **tajemníka OVV**. Ten se účastní schůzí Předsednictva OVV (viz níže) s hlasem poradním, patrně potom i schůzí samotného OVV (*a maiori ad minus*).

Samotný OVV je řídicí orgán OO v období mezi jednotlivými okresními konferencemi a jeho činnost je stanovami určena vlastně docela podobně, jako je tomu u VV MO. OVV plní usnesení okresní konference (stejně jako VV MO plní usnesení členské schůze MO) a vyšších výkonných výborů (tedy ústředního výkonného výboru) a to všechno v souladu se stanovami a programem. Funkční období členů OVV je jeden rok (stejně jako je tomu u VV MO).

OVV koná své řádné schůze jednou za měsíc (VV MO jednou za 14 dní), přičemž kontrolori se mohou účastnit s hlasem poradním. Dále může OVV část své činnosti přenést na **předsednictvo OVV** tvořené předsedou, oběma místopředsedy, hospodářem a dále podle potřeby. Tajemník se může účastnit s hlasem poradním. Předsednictvo OVV by se pak mělo scházet častěji, podle potřeby.

Stejně jako VV MO i OVV mohou zřizovat **pracovní komise** pro odborníky z určitých oblastí. Stanovy demonstrativním výčtem uvádějí komise politické, odborové, historické, hospodářské, sociální a zemědělské (více viz 1.1.13).

Obdobně jako je tomu na místní úrovni, i na úrovni okresní tvoří zvolení členové místních zastupitelstev v **klub členů zastupitelstev**, jehož zástupce se účastní jednání OVV a podává na něm zprávy.

2.1.6 Ústřední organizace (sjezd strany)

Třetí a zároveň nejvyšší úrovní organizace ČSSD je **sjezd strany**. Řádný se koná jednou za dva roky, mimořádný, když požádají alespoň dvě pětiny OO nebo tak rozhodne ústřední výkonný výbor (ÚVV).

Informace o konání sjezdu musí být zveřejněny tiskem (a i jinak) nejméně tři měsíce předem. Do vyhlášení sjezdu pak na různá patra ČSSD čeká celá řada dalších úkolů. Nejprve (do 14 dnů) musí ÚVV určit, kolik delegátů na sjezdu bude mít každá OO (rozhoduje se podle množství jejich členů, volí je okresní konference v tajné volbě, neúspěšní kandidáti jsou náhradníky), přičemž stanovy preferují, aby bylo alespoň 30 % z delegátů ženy a 20 % zástupci MSD.

Dále pak musí ÚVV před samotným sjezdem dát delegátům sjezdu k dispozici zprávy o činnosti, organizačním a hospodářském stavu strany, zvolit **návrhovou komisi** (do 4 týdnů po svolání sjezdu, tj. alespoň 2 měsíce před ním) ve složení zástupců okresních organizací a čtyř členů jmenovaných předsednictvem ÚVV (viz dále). Jejím úkolem je projednat návrhy pro sjezd ze strany OO, vytvořit k nim stanovisko a nejméně dva týdny před samotným sjezdem jej dát k dispozici delegátům sjezdu. O návrzích podaných až na sjezdu se může jednat jen pokud s tím sjezd projeví souhlas.

Sjezd je krom delegátů OO (viz výše) tvořen členy ústředního výkonného výboru a ústřední kontrolní komise, delegáty SDŽ a MSD, poslanci nejvyšších zastupitelských sborů (tedy Federálního shromáždění a České národní rady) a ministry. S hlasem poradním se sjezdu účastní zástupci regionálních, politických, profesních a

zájmových skupin při ČSSD. Hlasování probíhá aklamací, tajného hlasování je možné dosáhnout námitkami podle jednacího řádu.

Usnášeníschopnost sjezdu je dána nadpoloviční většinou delegátů s hlasem rozhodujícím. Rozhodnutí sjezdu jsou závazná pro celou ČSSD, její členy, organizace a uznané složky, přičemž má ale každý právo hájit své odlišné názory.

Sjezd strany rozhoduje o základní politické linii strany, dvoutřetinovou většinou o jejím programu a stanovách, dále hodnotí činnost ČSSD (od posledního sjezdu) a **klubu poslanců ČSSD**. Co se personálních otázek týče, sjezd potvrzuje zástupce OO v ÚVV (viz níže; aniž by tedy stanovy upřesňovali, co se bude dít, pokud nějaký ze zástupců nebude potvrzen) a další jeho členy (aby jich bylo celkem 120) volí, přičemž vybírá z kandidátů kvótovým systémem. Stanovy neurčují přesná čísla a výčet skupin, které mají mít na základě kvóty určité množství zástupců v ÚVV, je demonstrativní (obsahuje ženy, mladé, poslance, veřejné činitele a odboráře). Kandidáty samotné navrhuje OVV, SDŽ, MSD, ÚVV, zástupci přidružených organizací i delegáti sjezdu.

Další personální volby probíhají na post **předsedy a místopředsedů** (z nichž musí být alespoň jedna žena) ČSSD (a zároveň ÚVV), patnáct členů a pět kandidátů **Ústřední kontrolní komise** a na návrh předsedy schvaluje osobu **ústředního tajemníka**. Změnu na postech ústředního tajemníka a místopředsedů je možné provést třípětinovou většinou hlasů sjezdu.

Mimochodem, o nepropracovanosti dokumentu svědčí například i absence určení přesného množství místopředsedů. Ze stanov lze pouze vyvodit (z bodu XI. 2., který upravuje složení a volbu předsednictva ÚVV), že jich nemůže být víc než 17, aby mohl ÚVV zvolit alespoň dva členy svého předsednictva.

2.1.7 Ústřední výkonný výbor

Úkolem **ústředního výkonného výboru** (ÚVV) je prosazovat politickou linii určenou sjezdem strany, k čemuž má k dispozici i všechny ostatní stupně ČSSD. Ve shodě s tím je ve stanovách u každého stupně uvedeno, že příslušný orgán jedná podle pokynů ÚVV (viz výše).

Jeho členové jsou voleni hned několika orgány ČSSD. Zaprvé, v ÚVV má **každý okres svého zástupce**, přičemž ale stanovy nikde neuvádí, jaký orgán OO takového zástupce vybírá. Proto je třeba dovodit, že se jedná o okresní konferenci jakožto (podle stanov) nejvyšší orgán OO.

Další členy **do minimálního počtu 120** (míněno v součtu se zástupci okresů) volí sjezd strany a to podle **kvótového systému** (vše je podrobně popsáno výše).

Schůzi ÚVV se s hlasem poradním účastní tajemníci ústředního sekretariátu (viz dále), předsedové poslaneckých klubů, členové vlád, předseda ÚKK (který se účastní i schůzi Předsednictva ÚVV, viz dále) a ředitel hospodářské správy majetku (viz dále). Usnášeníschopnost ÚVV je dána přítomností nadpoloviční většiny hlasů, usnesení se přijímají relativní většinou. V pravomoci ÚVV je také **výklad stanov**.

ÚVV se schází nejméně jednou za 4 měsíce. Může tvořit **regionální komory** a povinně má předsednictvo. **Předsednictvo ÚVV** se skládá z předsedy strany, ústředního tajemníka a místopředsedů (všichni voleni či schvalování sjezdem) a dalších členů, které do celkového počtu 21 volí ze svých členů ÚVV.

Povinnostmi Předsednictva ÚVV je připravovat a svolávat jednotlivá zasedání celého ÚVV, plnit jeho usnesení (za což mu odpovídá), scházet se alespoň dvakrát do měsíce, komunikovat s poslaneckými kluby (ve FS a ČNR), přičemž ze stanov jasně vyplývá, že komunikace se skládá jednak z informování (pasivní stránka) a jedna z konzultací (aktivní stránka). Usnášeníschopnost a potřebná většina jsou stejné jako u ÚVV.

Předsednictvo ÚVV dále deleguje **zástupce na stranické konference** (opět bez doplnění, oč jde, ve stanovách o nich nic dalšího není) a **na sjezdy Socialistické internacionály**, má plně v pravomoci přijímání a propouštění svých zaměstnanců (myšlen celý ÚVV), tedy pomocného personálu a politických pracovníků. Zřizuje a řídí ústřední **pracovní komise** (viz 1.1.13). Stanovy počítají i se stranickými hospodářskými podniky, do jejichž čela může předsednictvo dosazovat vedení.

2.1.8 Ústřední sekretariát

Ústřední sekretariát (dále také ÚS) je podřízen ÚVV, v jeho čele stojí ústřední tajemník, kterého na návrh předsedy strany potvrzuje sjezd (viz výše). ÚVV činnost sekretariátu kontroluje a aktivně mu může zadávat úkoly.

Ústřední sekretariát je nástroj hospodářské politiky strany a správy jejích financí. Jde o úřední aparát strany, jehož členové (krom ústředního tajemníka) nejsou voleni.

2.1.9 Ústřední kontrolní komise

Ústřední kontrolní komise (dále také ÚKK) si na své ustavující schůzi (do 15 dnů od sjezdu, svolává ÚS) volí předsedu, místopředsedu, tajemníka a zapisovatele (jehož zápisy ze všech schůzí se předávají ÚVV). ÚKK je stranický orgán kontrolující hospodaření, finance a účetnictví v naprosto všech stupních a složkách strany: MO počínaje, přes hospodářské podniky a stranická nakladatelství až po ÚVV.

ÚKK odpovídá sjezdu strany a předkládá mu své zprávy. Protokoly s případnými zjištěními a dalšími úvahami a doporučeními ke každé kontrole pak předkládá ÚVV a příslušnému orgánu, přičemž do 15 dnů od předání musí jeho vedoucí přijmout patřičná opatření a do měsíce se přinejmenším vyjádřit k úvahám a doporučením ÚKK.

Kontrolní funkce je neslučitelná s jinou funkcí v ČSSD. Tuto zásadu je možné vztáhnout i na funkce kontrolorů MO a OO. ÚKK při své činnosti nesmí zasahovat do pravomocí jiných volených orgánů. Řídit se musí stanovami, směrnici pro kontrolní činnost a obecnými právními předpisy (kterými je stejně povinen řídit se každý v jejich osobní působnosti).

2.1.10 Smírčí komise

Stanovy předpokládají, že mezi členy ČSSD na všech postech může docházet ke sporům. Preferují sice řešení dohodou, ale pro případ, že by to nebylo možné, předpokládají zřizování *ad hoc smírčích komisí*.

Složení smírčí komise je závislé na tom, mezi kým ke sporu došlo, ovšem vždy má **šest členů a předsedu**, přičemž každá strana navrhne po třech členech a předsedu vybere pověřený nadřízený orgán. V případě sporu členů MO půjde o členy téže organizace a předsedu vybírá VV MO. Jsou-li strany sporu příslušníky jiných organizací, vybírají členy smírčí komise z výkonného výboru, který je oběma MO nejbližše společně nadřízený (tedy OVV, ÚVV nebo předsednictvo ÚVV), předsedu vybírá stejný orgán.

Odmítne-li nějaká ze stran jmenovat své členy smírčí komise, budou pro ni jmenovány příslušným orgánem.

Rozhodovací proces smírčí komise se skládá z výsledku stran a neveřejného rozhodnutí o sporu. O všem se vede protokol. Rozhodnutí smírčí komise je písemné a předává se stranám. Je-li spor mezi vedoucími funkcionáři strany nebo stranického podniku, je potřeba, aby bylo rozhodnutí potvrzeno předsednictvem ÚVV.

2.1.11 ČSSD a veřejnost

Stanovy ČSSD se na vztahy s veřejností soustředí v celé řadě bodů. Člen má povinnost chovat se tak, aby přispíval k dobrému jménu strany na veřejnosti. V místě, kde není možné založit MO, zřizuje strana přípravný výbor nebo funkci důvěrníka strany (viz výše), jejichž úkolem je především komunikací s veřejností získat zájemce o členství ve straně a stranu i jinak politicky podporovat.

Důležitost spolupráce s veřejností se promítá i do možnosti zakládat pobočné organizace zaměřující se na spolupráci se sympatizující veřejností na poli politiky nebo třeba sportu. Členství v nich není omezeno členstvím ve straně, což je dle mého názoru logické, neboť tyto organizace mají plnit funkci mobilizace sympatizantů, kteří nemají o samotné stranictví z různých důvodů zájem. Podpora strany těmito snahám je zaručena stanovami.

2.1.12 Sociálně demokratické ženy

Sociálně demokratické ženy jsou jedním ze dvou hnutí uvnitř ČSSD. Členství v něm není vázáno přímo na členství ve straně, postačující podmínkou je nebýt členkou jiné strany a pochopitelně být žena sympatizující se sociálně demokratickými ideami.

Struktura SDŽ kopíruje strukturu strany samé. Členky se schází v klubech odpovídajících jednotlivým výborům (VV MO, OVV, ÚVV). Mohou dále zakládat městské koordinační výbory, povinně mají okresní koordinační výbory a podle potřeby koordinační výbory zahrnující větší celky. (Například Moravskoslezská organizace je jako jediná jmenována přímo ve stanovách v souvislosti s tím, že její předsedkyně je z titulu své funkce místopředsedkyní SDŽ. Přitom zemská úroveň – patrně není myšlen dnešní Moravskoslezský kraj – ve struktuře ČSSD zcela absentuje.)

Řádná konference SDŽ se koná před sjezdem, mimořádná, požádá-li o ni nadpoloviční většina okresních koordinačních výborů. Na ní se volí předsedkyně a dvě místopředsedkyně SDŽ. (Jejich počet je na rozdíl od strany samé určen přesně.)

Účelem existence SDŽ je začleňování problematiky týkající se žen a rodiny do programu ČSSD a zajišťovat zastoupení žen ve všech jejích volených orgánech. Ve stanovách samých je dané problematice věnováno hodně prostoru, jak je ostatně patrné z předchozího textu.

2.1.13 Mladí sociální demokraté

Druhým hnutím v ČSSD jsou Mladí sociální demokraté. Ve stanovách je jim věnován výrazně méně prostoru a všechny formulace jsou poměrně obecné.

Členství opět není vázáno na členství ve straně, postačuje mládí a stejný ideový základ. Účelem této organizace je spolupracovat s ČSSD, začleňovat mladé do politického života a popularizovat mezi nimi sociálně demokratické myšlenky.

2.1.14 Odborné komise výkonných výborů

Činnost jednotlivých výkonných výborů (tj. VV MO, OVV a ÚVV) vyžaduje odbornost, kterou nemusí být schopni zajistit přímo jeho členové. Proto stanovy počítají se zřizováním odborných komisí. Téma se vine celými stanovami a je mu věnován i samostatný článek XV.

Obdobně jako je tomu u vnitřních hnutí, není pro členství v komisích vyžadováno členství ve straně, na rozdíl od nich nejsou ale vyžadovány sympatie k sociálně demokratickým myšlenkám. Jedinou podmínkou je odbornost. Ze stanov tak jasně vyplývá, že i odborníci, kteří jsou názorově v opozici k ČSSD mohou najít své místo v odborných komisích.

Příkladem jsou zmíněna pole působnosti jednotlivých komisí: komise programová, politická, zdravotnická, zahraniční, ekologická, hospodářská, organizační, propagační. Ovšem obdobný výčet už stanovy obsahují, a to v článku IX odst. 4 písm. ch). Průnik mezi výčty tvoří jen komise politická a hospodářská, ostatní příklady se liší. Dle mého názoru to svědčí o neuspořádanosti stanov, neboť obecná úprava není tak docela obecná a naopak, zvláštní úprava je naprosto zbytečná, neboť se obsahem prakticky neliší.

Co ovšem stanovy určují, je obvyklý počet členů komise – 9 až 17 – a to, že si každá komise může vytvořit okruh externích spolupracovníků.

2.1.15 Členství ve straně

Členství ve straně je přístupné každému (bez ohledu na národnost, náboženství a povolání) **občanovi**, který dovršil **16. rok** života. Neslučitelné se členstvím v ČSSD je pochopitelně členství v jiné politické straně či hnutí. Jak již bylo zmiňováno výše, ČSSD je naopak otevřena pro své nečleny – mohou s ní spolupracovat na mnoha úrovních (viz 1.1.11 a následující). V případě, že by se člen ČSSD stal **členem jiné politické strany** nebo hnutí nebo by za ni **kandidoval**, bude MO vyzván, aby do týdne takovou stranu opustil či stáhl kandidaturu. V opačném případě nastane fikce žádosti o vystoupení ze strany, viz níže.

Vznik a zánik členství je upraven hned v článku III. stanov. Členství vzniká **dnem rozhodnutí MO** o přijetí za člena. Takové rozhodnutí nemusí být vůbec formální záležitostí. MO má právo žadatele o členství ve straně odmítnout. Jako opravný prostředek má neúspěšný žadatel odvolání k nadřízenému OVV, který po konzultaci s VV MO rozhodne definitivně. Lhůtu pro podání odvolání stanovy neobsahují.

Každý člen ČSSD musí být zároveň členem nějaké MO, přičemž takovou MO je ta v místě bydliště. V případě přesídlení má člen tříměsíční lhůtu na přihlášení se u nové MO.

Zánik členství je možný několika způsoby: **vystoupením** (tj. písemným oznámením), **neplacením členských příspěvků** po dobu 6 měsíců (viz níže, díky možnosti upuštění od vybírání příspěvků jde v zásadě o druhou dobrovolnou variantu ukončení členství), **vyločením** (viz níže) a **úmrťm**.

Seznam **práv** členů je poměrně obsáhlý. Nejdůležitějším právem je **účastnit se** členských schůzí MO, na nich se svobodně **vyjadřovat** ke všemu spojenému s ČSSD (včetně předkládání návrhů MO i všem ostatním úrovním), **hlasovat, volit** do funkcí a **kandidovat** na funkce v ČSSD. Dále může každý člen **podávat dotazy** týkající se činnosti na všech úrovních ČSSD a má právo na to, aby do jednoho měsíce obdržel odpověď. Je-li orgánem rozhodováno o členovi ČSSD, ten má právo se jednat účastnit (např. jednání o kázeňském postihu, viz níže).

Stanovy dávají členům ČSSD dále možnost obracet se na stranu kvůli **právní pomoci** ve dvou případech: zaprvé jde o **stíhání, vyšetřování či pronásledování** kvůli své politické činnosti, ať už ve veřejné nebo stranické funkci; zadruhé jde o otázky především **pracovněprávní**, ale i ohledně nájmu bytu nebo třeba pojištění.

Politická strana tak nabízí svým členům poměrně cennou a drahou pomoc, která vůbec nemusí souviset s politickou činností. (I když může: například podle § 316 zákoníku práce – platného tedy od roku 2007 – zaměstnavatel nesmí zjišťovat informace týkající se mimo jiné členství v politických stranách či odborových organizacích. Zároveň z těchto důvodů nemůže být zaměstnanec jakkoliv

znevýhodňován. Že by se tak ale dít mohlo je zřejmé, stejně jako následná potřeba právní ochrany svých členů stranou.)

Zápisné a členské příspěvky jsou zcela v kompetenci ÚVV. Ze stanov plyne jen to, že příspěvky se platí čtvrtletně, zápisné patrně jen při vstupu do strany (stanovy o něm jinak mlčí) a že výběr příspěvků podléhá kontrole. Za výběr je odpovědný pokladník MO (volený na výroční členské schůzi, viz 1.1.1), který je povinen každé čtvrtletní vyúčtování zaslat hospodáři okresu (volený okresní konferencí, viz 1.1.5), ten zase ÚS, který je kontrolován jak ÚVV, tak ÚKK. Stejně tak i další stupně jsou pod dohledem příslušných kontrolorů. Materiály potřebné k zaznamenávání placení příspěvků zajišťuje ÚVV. Upustit od vybírání členských příspěvků může jen příslušný VV MO, a to pouze ze sociálních důvodů.

2.1.16 Funkce straníků

Čestné členství a čestná funkce dávají možnost stranickým orgánům ocenit nejen symbolicky někoho, kdo je pro ČSSD významný. Stanovy neuvádí žádný důvod či podmínky, které musí člověk splnit, aby se mohl stát čestným členem či zastávat čestnou funkci. Rozhodnutí je tedy ponecháno zcela na ÚVV v případě čestného členství a zcela na každém výkonném orgánu (VV MO, OVV, ÚVV) v případě čestné funkce. Čestné členství je symbolické, ovšem nositel čestné funkce se může účastnit jednání příslušných výkonných orgánů s hlasem poradním.

Obsazování veřejných funkcí a získávání moci ve státě je jednou ze základních úloh politické strany. Proces obsazení takové funkce má obvykle dvě na sobě nezávislá stádia. Nejprve je potřeba vybrat kandidáty na listinu strany, což se děje podle jejích stanov. Dále voliči vybírají jednotlivé kandidáty nebo kandidátní listiny podle jiných předpisů, především podle jednotlivých volebních zákonů. Aby byl občan zvolen do veřejné funkce, musí zpravidla projít oběma procesy úspěšně, proto má svou důležitost i vnitrostranická tvorba kandidátky.

Takovou pravomoc mají jednotlivé stranické orgány, jak je detailněji popsáno v příslušných podkapitolách. Dále mají příslušné orgány povinnost seznámit kandidáty se svými příjmy, i když jsem si poměrně jistý, že tvůrce stav měl na mysli postup opačný.

Stanovy také zakazují přijímat úplatky a to v jakékoliv formě. Ovšem ponechávají možnost svým veřejným funkcionářům činit politické obchody s partnery ve volených orgánech. Jedním ze základních práv člena ČSSD je žádat stranu o radu a pomoc při výkonu stranické i veřejné funkce.

2.1.17 Stranická disciplína

V případě, že člen ČSSD hrubě poruší stanovy nebo program a nebo usnesení stranických orgánů a bude se chovat nečestně, může přijít projednání prohřešku a následně i potrestání. Tresty znají stanovy tři a podle toho, který trest hrozí, se liší projednání věci. Nejmírnějším trestem je **výtka**, následuje trest **zbavení stranických funkcí** a nejpřísnějším trestem v jakékoliv korporaci v demokratické společnosti je **vyloučení** z takové korporace.

O výtce rozhoduje ten orgán, v jehož působnosti se člen strany prohřešku dopustil. V úvahu tak připadá naprosto každý orgán od MO po smírčí komisi nebo MSD. Neboť ve stanovách nic dalšího není uvedeno, bude se jednat o trest spíše symbolické povahy.

Zbavení stranických funkcí nemůže mít v rukou žádný jiný orgán než ten, který do funkce člena zvolil. Tento trest je možné udělit jen v předepsaných případech, tj. při porušení stanov, programu nebo usnesení orgánu. Stanovy neumožňují mimořádné odvolání člena z funkce například pro nespokojenost s jeho prací, neboť nejde o prohřešek proti stranické disciplíně. Zde může být faktickým trestem nejhůře nezvolení v příštích volbách.

Vyloučení ze strany jako nejpřísnějšimu možnému trestu je věnován výrazně větší prostor. VV MO při svolávání řádné schůze MO upozorní na to, že bude projednááno vyloučení jmenovitě určeného člena, jemuž musí být tato skutečnost písemně oznámena. Důvody pro vyloučení musí být předneseny v návrhu na vyloučení. Poté má prostor k vyjádření člen strany, o jehož vyloučení se jedná. K vyloučení je potřeba **absolutní většina hlasů** vyjádřených v **tajném hlasování**.

Členy ÚKK, OVV a ÚVV je možné vyloučit jen se souhlasem daného orgánu (příčemž postačuje souhlas relativní většiny). O schůzi se sepiše protokol, rozhodnutí se předá členovi vždy písemně.

Odvolací lhůta je patnáctidenní a běží od doručení rozhodnutí vylučovanému členovi. Celé řízení je trojinstanční. Odvolání se podává nejprve k OVV a poté ke Sjezdu ČSSD. Do konečného rozhodnutí nesmí člen zastávat stranické funkce.

V případě sporů uvnitř strany, které nebudou mít charakter porušování stanov, programu nebo rozhodnutí stranických orgánů, se takový spor postoupí smírčí komisi, viz 1.1.10. Ta sice nemá pravomoc udělovat tresty, ovšem její rozhodnutí jsou závazná a mají charakter rozhodnutí, takže se dá vyvodit, že v případě porušení rozhodnutí smírčí komise může dojít až k vyloučení člena.

2.2 Stanovy KDU-ČSL z roku 1991

Strana dostává jméno Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová (KDU-ČSL) až 2.4.1992, kdy ministerstvo vnitra změnu názvu registruje. Do té doby se jedná o Československou stranu lidovou (ČSL) a právě na její stanovy se podíváme nyní do detailu. Ještě bych připomněl, že ČSL jako strana kontinuálně existující v rámci Národní fronty má dobré zázemí a zkušenosti s provozem strany. Tím si odůvodňuji, proč jsou hned její první stanovy upraveny tak detailně a obsahují instituty, ke kterým si zbylé dvě strany musí teprve „dojít“ - například úprava doručování nebo zproštění povinností člena (obdoba pozastavení členství u ČSSD a ODS).⁴²

V preambuli se hlásí ke křesťanským hodnotám a k tradici křesťanskodemokratických a křesťanskosociálních stran a hnutí. Cizí jí má být vše, co podněcuje nesnášenlivost a nerovnoprávnost mezi jednotlivci a skupinami.

⁴² Zároveň vyvstává otázka, proč ostatní strany nehledaly u zkušenějších inspiraci. Mohlo by jít například o snahu se distancovat za každou cenu, ovšem na tuto otázku moje práce odpovědět nedokáže.

2.2.1 Místní organizace

Ke vzniku **místní organizace** (MO) je potřeba alespoň pět členů, kteří na základě souhlasu okresního výboru na ustavující členské schůzi o vzniku rozhodnou. MO disponuje právní subjektivitou podle stanov (v nich je ovšem pouze konstatována) nebo podle rozhodnutí vyšších orgánů. Právně jednat za ČSL může (i v případě okresní, zemské a celostátní úrovně) předseda a místopředseda.

Členská schůze je nejvyšší orgán MO. Přijímá nové členy (viz 2.2.15), vede členy k aktivní participaci na politice strany a k dodržování zásad, na kterých je strana vystavěna, realizuje usnesení vyšších stranických orgánů, hodnotí hospodaření MO, volí svého **předsedu** (a případně **místopředsedu**), **jednatele**, **hospodáře** a další funkcionáře (které, to není upraveno), kteří dohromady tvoří výkonný **výbor místní organizace** (VMO) a k tomu ještě dva **revizory** (více viz podkapitola 2.2.9). (Nejsou-li k tomu personální podmínky, tedy má-li MO pouze pět až čtrnáct členů a dá-li k tomu okresní výbor souhlas, postačuje, když má MO pouze předsedu a jediného revizora.) Dále projednává kandidáty na členy místních zastupitelstev, delegáty na okresní konferenci a má v rukou stranické odměny a tresty (viz 2.2.17)

Ve městech, kde je více MO, tyto mohou ustavit společné orgány pro jednání s jinými právními subjekty. Ovšem další funkce takových orgánů (například koordinace činnosti jednotlivých MO a společné projednání kandidátů do zastupitelstev) stanovy ani nenaznačují.

2.2.2 Výbor místní organizace

Jak plyne z výše uvedeného, má minimálně tři členy (předsedu, jednatele a hospodáře), pokud tedy nemá člena jednoho (předsedu). Horní strop pro počet funkcionářů stanovy neobsahují. Schází se podle potřeby, nejméně pětkrát ročně. Připravuje a svolává členskou schůzi a poté plní její usnesení a projednává návrhy na kandidáty do zastupitelstev, stejně členská schůze MO.

VMO si může zvolit své **předsednictvo** a přenést na něj některé své pravomoci. Stanovy počítají s tím, že takto zefektivní a zkvalitní výkon povinností VMO.

2.2.3 Okresní organizace

Všichni členové MO a všechny MO v okrese jsou členy **okresní organizace** (OO). Ta má právní subjektivitu stanovenou opatřením vyšších stranických orgánů, stanovy ji jen konstatují. **Okresní konference** je nejvyšším orgánem OO, skládá se z delegátů MO a není stanoveno, jak často by se měla svolávat (a ani jak dlouhé je volební období volených funkcionářů). Mimořádná okresní konference se musí konat, požádá-li o to nejméně 20 % jejích členů (pak do 30 dnů), jedna třetina MO, na základě rozhodnutí okresního výboru nebo nařídí-li její konání zemský výbor.

Okresní konference hodnotí dosavadní činnost a stanovuje úkoly na další období včetně způsobu jejich provádění. Volí svého **předsedu**, **místopředsedu** a alespoň pět a nejvýše dvacet osm dalších členů výkonného **okresního výboru**, dále alespoň tříčlennou **okresní revizní komisi** a dva kandidáty kandidáty (což je patrně chyba, z dalších znění stanov „dva kandidáti“ vypadnou – tvůrce stanov měl patrně namysli dva kandidáty do zemské revizní komise; více viz podkapitola 2.2.9).

2.2.4 Okresní výbor

Okresní výbor (OV) řídí OO mezi konferencemi, které svolává a určuje klíč ke stanovení počtu delegátů jednotlivých MO. Ze svých členů si vybírá (pokud to za OV neučiní okresní konference) **hospodáře**, **tiskového referenta** a další funkcionáře dle potřeby. Schází se nejméně jednou za tři měsíce, ovšem pokud nemá předsednictvo, pak alespoň jednou za dva měsíce.

OV projednává návrhy na poslance zákonodárných sborů a může kooptovat ze svého středu funkcionáře do uvolněné pozice jinak volené okresní konferencí. Výkonný okresní výbor si může (stejně jako VMO) zvolit svůj vlastní výkonný orgán, **předsednictvo** a přenést na něj některé své pravomoci.

2.2.5 Zemská organizace

Všechny místní a okresní organizace v zemi tvoří **zemskou organizaci (ZO)**. Ta je v těchto stanovách nová a v závěrečných a přechodných ustanoveních je určeno, že zemské organizace zlikvidují (pochopitelně v právním významu slova) činnost rušených organizací krajských. K těm se (už) KDU-ČSL vrátí znovu v roce 1995. I ZO má právní subjektivitu. Stejně jako na nižších úrovních má zemská organizace **zemský sjezd**, nejvyšší orgán s pravomocí vytyčovat politické cíle, určovat způsoby jejich provedení a následně hodnotit úspěšnost, dále může vytvářet a měnit **stanovy zemské organizace** a volí své funkcionáře: **předsedu**, **prvního místopředsedu** a další členy **zemského výboru** (v libovolném počtu) a jeho **předsednictva**, členy **zemské revizní komise** (více viz podkapitola 2.2.9) a (nejméně tři) členy **zemského rozhodčího sboru**. Mimořádný zemský sjezd se koná, pokud o něj požádá nejméně 20 % členů zemské organizace, a to do 45 dnů.

Zemský výbor (ZmV) stejně jako nižší výkonné orgány řídí a kontroluje činnost podřízených OO a MO, jmenuje (na návrh předsedy) **zemského sekretáře** (který pak jmenuje politické pracovníky, viz 2.2.8), určuje organizační strukturu v zemi (v souladu se stanovami), klíč pro zastoupení jednotlivých OO na zemském sjezdu, kooptuje funkcionáře na uprázdněná místa předsedy a místopředsedy, jmenuje šéfredaktory stranického tisku a ředitele hospodářských zařízení. Schází se nejméně jedenkrát za tři měsíce.

Předsednictvo zajišťuje plnění úkolů mezi zasedáními zemského výboru, rozhoduje personální otázky politických pracovníků v zemské kanceláři a schází se nejméně desetkrát za rok.

2.2.6 Sjezd strany

Sjezd strany je nejvyšším orgánem ČSL. Je tvořen všemi zemskými organizacemi (které zase sdružují všechny okresní a ty zas místní), ovšem delegáti jsou (podle klíče stanoveného ústředním výborem) voleni na okresních konferencích. Každý okres musí být zastoupen alespoň jedním delegátem. Sjezd strany se koná vždy před celostátními volbami a navíc podle potřeb ústředního výboru, který jej také svolává.

Mimořádný sjezd ČSL svolává z vlastního podnětu ústřední výbor nebo pokud o to požádá nejméně 20 % členů strany (pak nejpozději do 60 dnů).

Určuje základní politickou a ekonomickou linii strany, **schvaluje návrhy na kandidáty do zákonodárných sborů**, volí **předsedu, prvního místopředsedu**, členy ústředního výboru, členy **ústřední revizní komise** (jehož předsedu pak vybírají ze svého středu a potvrzuje ústřední výbor, více viz podkapitola 2.2.9), tři **rozhodce celostranického rozhodčího sboru** a schvaluje stranické dokumenty.

2.2.7 Ústřední výbor

Ústřední výbor (ÚV) se schází nejméně jednou za tři měsíce a prosazuje stranickou linii mezi sjezdy, o čemž jim předkládá zprávy. Na návrh předsedy jmenuje **generálního sekretáře ČSL** (který pak se souhlasem předsednictva ÚV jmenuje politické pracovníky ústřední kanceláře, viz 2.2.8), kooptuje ze svých členů předsedu a prvního místopředsedu strany, pokud se funkce uvolní a jmenuje šéfredaktory stranického tisku a ředitele hospodářských zařízení, které zřizuje.

Má opět **předsednictvo**, o jehož složení rozhoduje sám. Předsednictvo se schází nejméně desetkrát do roka, plní úkoly mu dané ÚV (o čemž mu předkládá zprávy a za což odpovídá), koordinuje činnost poslanců, jmenuje a odvolává vedoucí pracovníky **ústřední kanceláře** a **odborné tajemníky**, prostřednictvím svých funkcionářů komunikuje se státními orgány a politickými partnery a rozhoduje o platech předsedy, místopředsedů, generálního sekretáře, šéfredaktorů a ředitelů.

2.2.8 Aparát strany

Strana má **politické pracovníky** a **hospodářské pracovníky**. Hospodářští pracovníci zajišťují administrativní chod strany, jsou jejími zaměstnanci a pracovní smlouvy s nimi uzavírají **vedoucí kanceláři**. Političtí pracovníci jsou do funkce jmenováni (voleni), čímž vzniká jejich pracovní poměr⁴³ a alespoň část jejich práce tvoří plnění politických úkolů strany. Jsou jimi kromě vedoucích kanceláří ještě **tajemníci**,

⁴³ Například § 36 zák. č. 262/2006 Sb., zákoník práce říká, že pracovní poměr vzniká dnem jmenování do funkce. Jde sice o úpravu současnou, ovšem obdobnou úpravu obsahoval i starý zákoník práce (č. 65/1965 Sb.) a možnost vzniku pracovního poměru jmenováním či volbou konstatoval již ve svém § 1.

odborní tajemníci a referenti (případně vedoucí organizačních útvarů podřízení prvním dvěma jmenovaným).

Na zemské úrovni (a níže) jmenuje politické pracovníky se souhlasem příslušné organizační jednotky zemský sekretář. Generální sekretář jmenuje politické pracovníky ústřední kanceláře po předchozím souhlasu předsednictva ÚV (příčemž ale vedoucí pracovníky jmenuje předsednictvo ÚV samo). Oba sekretáři mají k dispozici **zemskou kancelář** respektive **ústřední kancelář**.

Jako politické pracovníky pak stanovy označují i předsedu a místopředsedu ČSL a předsedu a místopředsedy zemských organizací a dávají možnost ÚV určit, že i další funkcionáři budou považováni za politické pracovníky. Všem těmto politickým pracovníkům přísluší **mzda**. Zároveň stanovy pro tyto pracovníky ruší inkompatibilitu se zastáváním uvolněné funkce ve volených zastupitelských orgánech.

2.2.9 Revizní orgány

Revizní orgány (tedy revizoři MO, okresní revizní komise, zemská revizní komise a ústřední revizní komise) kontrolují hospodaření strany. Činnost ústřední revizní komise (ÚRK) upravují stanovy, na nižších úrovních je možné stanovit odlišné normy na stejných principech. ÚRK kontroluje jak výdaje strany (jejich účelnost a hospodárnost), tak příjmy (taxativně vymezené: členské příspěvky – přičemž stanovy neurčují, kdo rozhoduje o jejich výši a splatnosti, příjmy z pořádaných akcí, výnosy z majetku a hospodářských zařízení, dary, ostatní příjmy).

Všechny orgány strany jsou povinny s ÚRK spolupracovat a poskytovat jí příslušné dokumenty. ÚRK předkládá zprávu o své činnosti včetně návrhů na opatření sjezdu strany a ÚV, pokud o to požádá. Pro členy ÚRK platí inkompatibilita s jinými celostátními funkcemi a zaměstnáním u ČSL.

2.2.10 Rozhodčí sbory

Zemský rozhodčí sbor (ZRS) je volen zemským sjezdem, tvoří jej minimálně tři odborně zdatní a bezúhonní členové strany. **Celostranický rozhodčí sbor** (CRS) má

tří členy volené sjezdem, opět odborně zdatné a bezúhonné. Oba sbory rozhodují o odvoláních proti uloženým stranickým trestům (CRS v případě, že o nich rozhodl zemský nebo ústředním výborem; viz 2.2.17), sledují dodržování stanov a stranických dokumentů a jejich porušování oznámí ZmV, respektive ÚV, jsou poradním orgánem pro jejich výklad, mají právo účastnit se s hlasem poradním jednání nižších stranických orgánů (CRS všech orgánů) a při své činnosti se řídí statuty schvalovanými příslušnými sjezdy. Rovněž řeší kompetenční spory orgánů mezi sebou.

2.2.11 ČSL a veřejnost

Stanovy obsahují obecnou klauzuli o možnosti zřizovat uvnitř ČSL profesní a regionální sdružení. Ty mají vlastní statuty, které musí být v souladu se stanovami. To kontroluje ZmV, který může činnost takového sdružení zakázat.

Kromě toho přímo stanovy zřizují zájmová nepolitická sdružení, ve kterých je členství otevřeno i nečlenům ČSL. Strana jim poskytuje zázemí, nestanovuje jejich členům žádné povinnosti a naopak jim dává **právo účastnit se schůzí a akcí ČSL s hlasem poradním**. Těmito kluby jsou Kluby křesťanské mládeže, Kluby křesťanských žen, Kluby seniorů a podobně.

Zároveň je ve stanovách výslovně povoleno vyvíjet i jiné druhy činnosti než jen politické, pokud pomohou straně. Příklady ve stanovách jsou kulturní a osvětové činnosti, sociální a charitativní, hospodářské a jiné veřejně prospěšné činnosti.

2.2.12 Stranický tisk

Z politického a filosofického zaměření strany vychází vydavatelská činnost jeho nakladatelství. Jednotlivé šéfredaktory jmenují zemské sněmy a ÚV, kterým jsou odpovědní za svou činnost.

2.2.13 Hospodaření s majetkem strany

Ve stanovách najdeme poměrně podrobnou úpravu hospodaření. ÚV stanoví pravidla pro svůj rozpočet a hospodaření a také pro jím zřízených zařízení a dále

pravidla pro převádění prostředků mezi zemskými organizacemi. ZmV schvaluje rozpočet ZO, OV rozpočet OO a členská schůze zase rozpočet MO. Předsednictva ZmV a ÚV hospodaření příslušných kanceláří pravidelně kontrolují a co čtvrt roku o něm podávají zprávy. Celé ZmV a ÚV mohou zakládat nadace a fondy.

V případě zrušení strany se likvidační zůstatek věnuje na charitativní účely.

2.2.14 Poradní orgány

Stanovy ČSL na rozdíl od ČSSD i ODS vůbec neupravují zřizování poradních orgánů. Jen u ZRS a CRS se stanovuje, že jsou poradními orgány ZmV a ÚV ohledně výkladu stanov, což ovšem není to, co poradní orgány typicky dělají (tedy předkládání odborných stanovisek k politickým problémům, kterými se pak jednotlivé politické orgány mohou řídit).

2.2.15 Členství ve straně

Každý občan (ale i jiný státní příslušník) starší 18 let, který souhlasí s cíli a programem ČSL a není členem jiné strany, se může stát členem. Členství vzniká na základě písemné přihlášky rozhodnutím členské schůze místní organizace. V případech, kdy v místě bydliště uchazeče MO není, rozhoduje o vzniku předsednictvo okresního výboru. Příslušný orgán je povinen před samotným rozhodnutím seznámit uchazeče se základními stranickými dokumenty a politikou strany. Člen je zpravidla veden u MO v místě svého bydliště.

V případě zamítnutí přihlášky se může uchazeč (bez udání lhůty) odvolat k nejbližšímu stranickému orgánu.

Práva členů jsou vyjmenována pouze demonstrativně, především jde o právo účastnit se a hlasovat na členské schůzi MO, jejíž je členem a účastnit se zasedání všech orgánů jednající o jeho osobě, být volen do funkcí v ČSL, být informován **prostřednictvím stranického tisku** o politických otázkách a činnosti strany, svobodně se vyjadřovat i k činnosti strany a jejích funkcionářů, podávat návrhy, podněty a dotazy a do jednoho měsíce obdržet prokazatelně pravdivou odpověď (do tří měsíců v případě

ÚV nebo rozhodčích sborů) a žádat stranu o radu v souvislosti s výkonem stranické či veřejné funkce. Vůle většiny je pro stranu závazná. V důležitých otázkách může proběhnout **stranické referendum**.

Pokud nějaký stranický orgán uzná za vhodné nebo 20 % členů nebo jedna třetina OV požádá, potom do tří měsíců musí o otázce proběhnout referendum. Organizuje jej ZmV nebo ÚV (podle toho, v jak velké jednotce se referendum má konat) a z demokratických principů, které stanovy obsahují vyplývá, že by jeho výsledky měly být pro stranu závazné. Ovšem přímo to stanoveno není.

Povinnosti člena jsou aktivní zasazování se o cíle strany, jednání podle stanov a programu, svědomitý výkon funkcí a úkolů (člen za ně nese odpovědnost a informuje o nich stranické orgány), řízení se politickou linií strany a vlastním svědomím. Člen dále jedná v duchu důvěry, úcty a pochopení a přispívá k dobrému jménu strany, platí členské příspěvky, neprodleně oznamuje změnu svých osobních údajů (výboru MO či okresní kanceláři).

Člen může požádat o **zproštění plnění stranických povinností**, o čemž následně rozhoduje výbor MO. Práva členovy zůstávají s výjimkou práva hlasovacího.

Členství zaniká úmrtím, vystoupením, vznikem členství v jiné politické straně (případně zapojením se do hnutí, jehož cíle jsou s cíli ČSL neslučitelné), vyloučením ze strany nebo zrušením členství (obojí viz 2.2.17).

2.2.16 Funkce straníků

Při Federálním shromáždění zřizuje ČSL (jeden) **klub poslanců FS** pro poslance ČSL a koaličních partnerů v obou jeho komorách, v České národní radě **klub poslanců ČNR** rovněž pro členy a partnery a stanovy umožňují zakládat takové kluby v každém zastupitelském tělese. Činnost klubu se řídí statuty přijatými stranickými orgány a zahrnuje v sobě tvorbu stanovisek a koordinaci činnosti jednotlivých poslanců (a jiných zvolených zástupců).

Co se týče funkcí stranických, stanovy vyžadují, aby funkcionáři přijímali kandidatury dobrovolně, s čímž koresponduje **právo vzdát se funkce**. Funkcionář může být funkce zbaven (viz podkapitola 2.1.17) nebo mu může být funkce pozastavena orgánem, jehož je členem. K tomu ovšem musí nastat zvlášť závažné důvody, příkladmo podezření ze spáchání úmyslného trestného činu a podezření z hrubého porušení stanov. Funkcionář se může do 30 dnů odvolat k vyššímu stranickému orgánu (v případě ÚV k CRS), přičemž odvolání nemá odkladný účinek.

Stanovy dále stanovují **zákaz dvojích funkcí**, přičemž ten se vztahuje na uvolněné funkcionáře stranických orgánů a uvolněné členy zastupitelských orgánů s výjimkou předsedy strany a předsedů zemských organizací.

Pro kandidování na stranické funkce je vyžadováno nejméně jednoleté členství (do konce roku 1990 stačí půlroční členství). Předseda (a místopředseda) orgánu může jednat v neodkladných záležitostech sám, přičemž na nejbližší schůzi musí orgán jeho krok schválit.

2.2.17 Stranická disciplína

Stranické odměny mohou nabývat několika podob: může jít o věcný dar či jiné vhodné ocenění, druhou kategorií jsou pak čestné členství a funkce. Jejich udělování náleží do pravomoci každého stranického orgánu, přičemž u čestných členství a funkcí ústřední výbor schválí obecné zásady jejich udělování. Čestné členství může udělit jen okresní výbor a vyšší orgány.

Stranické tresty je možné udělit při porušení stranické kázně závažnějším způsobem. Jsou jimi napomenutí, zbavení stranické funkce (obojí má v pravomoci orgán, jehož je napomínáný nebo funkce zbavovaný člen členem) a vyloučení ze strany (rozhoduje zemský výbor se souhlasem místní organizace). Písemné vyhotovení s odůvodněním se doručuje členovi, který pak má právo se odvolat do 30 dnů od doručení k nejbližšímu vyššímu stranickému orgánu (v případě ZmV k ZRS – což se týká vyloučení člena, v případě ÚV k CRS).

Vyloučení je možné jen z taxativně určených důvodů: soustavné zanedbávání základních členských povinností, zneužití interních stranických informací, hrubé porušení stranické linie, zvláště hrubé a zaviněné porušení povinností při hospodaření s majetkem strany, odsouzení pro úmyslný trestný čin a zneužití funkce (veřejné i stranické).

2.3 Stanovy ODS z roku 1991

Stanovy předložené při registraci ODS jsou velmi stručné a vágní, stejně jako pravidla pro fungování strany. Je pravda, že hned druhé zkoumané stanovy z roku 1993 jsou dvakrát tak obsáhlé, takže si kladu otázku, zda-li je stručnost těch prvních záměrem, který se nezdařil či spíše „revolučním omylem“. Je pravda, že ODS se vyděluje v roce 1991 z OF pod vedením Václava Klause nejen z důvodů ideových, ale také z důvodů organizačních. OF (a následně OH) chce být hnutím rozhodně nestraničným, ODS deklaruje snahu být moderní politickou stranou západního střihu. Důvody, proč přijímá stanovy s „řídkým“ obsahem, by si jistě zasloužily další pozornosti.

Dokument nezačíná preambulí, ovšem článek 2., cíle a hlavní úkoly strany, má přesně takový charakter. ODS odmítá marxistickou a leninskou ideologii a rovnost v přerozdělování, naopak se hlásí k tradicím západní demokracie a první republiky, ke křesťanským hodnotám, volnému trhu. Jako cíle si stanovuje zapojení Československa do evropského bezpečnostního systému, nastolení harmonie mezi ekonomikou a životním prostředím, rozvoj životního stylu a ochranu občanských práv a svobod. Zároveň deklaruje snahu podílet se na politice na všech úrovních, chce být nástrojem volebního vítězství a rekrutace a vzdělávání politického personálu, strana má být otevřená všem a komunikace mezi jednotlivými stranickými patry má být principem fungování strany.

2.3.1 Místní sdružení

Základním článkem strany je **místní sdružení**. Disponuje značnou autonomií – kromě vlastního hospodaření může mít i **vlastní stanovy** (schvaluje místní sněm, je

potřeba je předložit do třiceti dnů hlavní kanceláři) a samo **vybírá kandidáty do místních i parlamentních voleb**, přičemž k jejich potvrzení je pravomocný stálý poradní sbor pro výběr kandidátů (na nejvyšší úrovni, viz 2.3.12). Že je tento systém velmi nepraktický (zcela vynechává oblastní sněmy či radu i v případě kandidátních listin do komunálních (!) voleb) potvrzuje jeho úplná změna v roce 1993.

Místní sdružení vzniká **udělením licence** a zaniká **zrušením licence**, přičemž obojí se děje na základě rozhodnutí výkonné rady (nejvyšší výkonný orgán). Není stanoven žádný minimální počet členů místního sdružení ani žádné jiné podmínky pro vznik. Zdůrazněna je dobrovolnost vzniku místního sdružení.

Místní sdružení má **předsedu**, jednoho či více **místopředsedů**, **tajemníka** a **pokladníka**. Předseda je hlavním představitelem a mluvčím ODS v místě, má být politicky činný trvale, vyhledává vhodné kandidáty a finanční prostředky, je vždy připraven radit oblastnímu sdružení, je zodpovědný za všechny členy místního sdružení (což může být dost problematické, vzhledem k apriorní absenci disciplinárních opatření včetně zrušení členství) a za vypracování výroční zprávy pro místní sněm. Místopředsedové jej mohou zastupovat. Tajemník odpovídá za organizačně-technické záležitosti a pokladník za hospodaření místního sdružení, o kterém místnímu sněmu podává zprávu.⁴⁴

2.3.2 Místní sněm

Nejvyšším orgánem ODS v místě je **místní sněm**. Jeho členy jsou všichni členové strany v místě, schází ze jedenkrát do roka (nebo na žádost předsedy či jedné třetiny místní rady (!); srovnej s 2.1.1) a kromě činovníků místního sdružení volí ještě blíže neurčený počet členů místní rady a zástupce do oblastního sdružení. Účast na něm

⁴⁴ Vzhledem k tomu, že stanovy doznají v roce 1993 podstatných změn, budu formou poznámek pod čarou naznačovat, jakým směrem se budou ubírat nadále: Přibude podmínka, aby místní sdružení mělo nejméně pět členů, v obci s nejvýše 500 obyvateli postačí tři. Je zdůrazněno, že i místní sdružení má právní subjektivitu. Podrobněji bude upraven vznik a zánik místního sdružení – usnesením místního sněmu o svém vytvoření či rozpuštění, případně klesnutím počtu členů pod pět (tři). Podmínka schválení licence výkonnou radou trvá. Zásadní změna nastává v procesu výběru a schvalování kandidátů ve volbách, viz oblastní sdružení a dále.

není povinná, jen u poslanců je žádoucí. Hlasuje prostou většinou hlasů, schvaluje zprávy předsedy, pokladníka a místní rady.⁴⁵

2.3.3 Místní rada

Členy jsou funkcionáři místního sdružení (2.3.1) a řadoví členové rady (2.3.2). **Místní rada** se schází jedenkrát za čtvrt roku (či na žádost předsedy nebo jedné třetiny rady), odpovídá za činnost strany mezi sněmy, rozhoduje o všem podstatném, a to většinovým hlasováním (v případě rovnosti hlasů rozhoduje hlas předsedy, což je shodně upraveno i u oblastních rad a výkonné rady), vypracovává zprávu pro místní sněm.

Vzhledem k tomu, že ve stanovách ODS jsou pravidla fungování místní úrovně strany v podstatě neupravená a vzhledem k tomu, že si místní sněm může schválit vlastní stanovy, musíme brát výše napsané jen jako minimální „nároky“ centrální úrovně. Proto může mít místní sdružení upravené podmínky přijetí a vyloučení člena (viz 2.3.13) nebo třeba to, kdo vybírá kandidáty do voleb (protože stanovy neurčují, má-li to být místní sněm či místní rada). Ovšem vyšší patra strany už si vlastní stanovy vytvářet nemohou a úprava je svým rozsahem (a vlastně i obsahem) prakticky stejná.

2.3.4 Oblastní sdružení a oblastní sněm

Opět je zdůrazněna dobrovolnost **oblastního sdružení**. To je koncipováno jako orgán strany, nikoliv jako souhrn příslušných místních sdružení. Má **předsedu**, jehož pravomoci a povinnosti jsou upraveny shodně, jako u předsedy místního sdružení, navíc je pouze stanoveno, že „je odpovědný za image oblasti“. Dalšími funkcionáři jsou **tajemník, pokladník** a jeden či více **místopředsedů**.

Oblastní sněm je složen z funkcionářů oblastního sdružení (ovšem nikoliv z řadových členů oblastní rady) a z reprezentantů volených místními sdruženími, byť není určeno, kolik jich má být, ani kdo má pravomoc stanovit třeba klíč pro jejich počty. Schází se jednou do roka (tedy stejně pravidelně jako místní sněmy), na žádost předsedy

⁴⁵ Místní sněm bude možné svolat i na žádost jedné třetiny členů místního sdružení. Získá i pravomoc rozhodovat o svém rozpočtu a buď specifikováno, že tento orgán vybírá kandidáty do komunálních voleb (které ovšem musí potvrdit regionální sdružení a výkonný výbor).

nebo jedné třetiny oblastní rady častěji. Prostou většinou hlasů volí své funkcionáře včetně řadových členů oblastní rady, delegáty na celostátní sněm a kandidáty do výkonné rady.⁴⁶

2.3.5 Oblastní rada

Oblastní rada má odpovědnost za činnost strany mezi oblastními sněmy, schází se jednou za čtvrt roku a případně na žádost předsedy či jedné třetiny členů oblastní rady. Složena je z funkcionářů oblastního sdružení a řadových členů rady, všichni jsou voleni oblastním sněmem. Je povinna předkládat sněmu zprávy a mezi sněmy je odpovědná za všechny záležitosti strany.^{47 48}

2.3.6 Celostátní sněm

Nejvyšším orgánem ODS je **celostátní sněm**. Složen je ze členů výkonné rady (viz dále), delegátů oblasti (voleni oblastními sněmy), poslanců, „perspektivních

46 Koncepce oblastních sdružení se změní – budou je tvořit všechna místní sdružení. Jeho vznik nebo zánik nastává usnesením oblastního sněmu (respektive zánikem všech místních sdružení), podléhá schválení výkonnou radou. Svolat místní sněm bude nově možné i na žádost jedné třetiny místních sdružení, řadoví členové oblastní rady se stanou členy oblastního sněmu. Volit bude delegáty do regionálního sdružení i do celostátního kongresu, navrhopvat kandidáty do nových centrálních orgánů, tedy do kontrolní a revizní komise a smírčího výboru, dále **kandidáty do Parlamentu** – ty pak potvrzuje regionální sdružení a dále výkonná rada. Stanoví i výši členských příspěvků v oblasti. Pokladníka jmenuje výkonný místopředseda strany na návrh oblastního sněmu.

47 Členem rady se s hlasem poradním stává **oblastní manažer**, jehož navrhuje (případně navrhuje jeho odvolání) právě oblastní rada. Ta dále navrhuje výkonné radě udělení a zrušení licence místnímu sdružení. Členové oblastní rady se mohou s hlasem poradním účastnit místních sněmů i rad.

Nově vzniknou **kontrolní a revizní komise oblastí** volené oblastními sněmy (inkompatibilita funkce se členstvím v oblastní radě a se zaměstnaneckým poměrem k ODS). Kontrolují hospodaření oblastního sdružení a na žádost oblastní rady i místních sdružení.

Druhou novinkou je **smírčí výbor oblastí**, jež je ustanovována stejně jako kontrolní a revizní komise a náplní její činnosti je rozhodování o sporech mezi jednotlivými články strany (patrně ve sporech horizontálních i vertikálních, ovšem ne ve sporech jednotlivých členů). Její předseda se účastní jednání oblastní rady s hlasem poradním.

Stejně orgány pak působí na centrální úrovni (členy volí kongres v počtu jeden člen na volební kraj), jsou nadřizené oblastním orgánům (kontrolují jejich činnost) a smírčí výbor zároveň rozhoduje o odvoláních proti rozhodnutí smírčího výboru oblastí.

48 V roce 1993 stanovy zavádějí ještě čtvrtý stupeň stranické organizace. Nachází se mezi oblastní a celostátní úrovní, jmenuje se **regionální sdružení**. Má předsedu a místopředsedu, ale postrádá výkonný orgán – jde o spojující článek. Tvoří jej zástupci oblastí (voleni oblastním sněmem), poslanci a členové výkonné rady za daný region a s hlasem poradním členové vlády (rovněž registrovaní v daném regionu). Navrhuje členy do výkonné rady (stejně jako oblastní sněmy), regionálního manažera a mělo by tvořit spojnicí pro tok informací mezi centrem strany a jednotlivými oblastmi. Není ovšem stanoveno, jak často by se mělo scházet (zde bych chtěl upozornit na terminologickou nejednotnost – každé patro se jmenuje „sdružení“, hlavním orgánem je „sněm“ a výkonným orgánem „rada“; ovšem zde jak sněm, tak rada absentují). Hlavní pravomocí je **sestavování regionálních kandidátních listin**, které ovšem podléhají schválení výkonným výborem.

kandidátů“ (ačkoliv není stanoveno, kdo určuje, zda je osoba perspektivní a vlastně ani jaké kandidáty mají stanovy namysli) a dále ze zástupců „technické“ správy strany (viz dále): tajemníka (jmenován výkonnou radou), hlavního pokladníka (toho patrně jmenuje právě sněm na návrh výkonné rady, ačkoliv to není nikde explicitně řečeno), krajských a oblastních zástupců a nakonec pozvaných hostů.

Sněm volí **předsedu stany**, její **místopředsedy** a **zástupce volebních krajů** do výkonné rady, určuje výši a distribuci členských příspěvků a schvaluje **změny stanov**. Kromě schvalování zpráv předsedy, výkonné rady a finanční správy ještě může interpelovat své ministry a poslance.⁴⁹

2.3.7 Výkonná rada

Odpovědnost za činnost celé strany mezi sněmy má **výkonná rada**. Schází se s frekvencí jednou za dva měsíce nebo na žádost předsedy či jedné třetiny jejích členů. Uděluje a ruší licence místních sdružení, doporučuje kandidáty na předsedu, místopředsedy a hlavního pokladníka a rovnou jmenuje a odvolává tajemníka hlavní kanceláře. Schvaluje také **zásadní prohlášení strany**.

Předseda strany je hlavou ODS, hlavním reprezentantem a mluvčím, zároveň předsedá výkonné radě.⁵⁰

49 Celostátní sněm se přejmenuje na **kongres strany** (a nikoliv „sněm“) a bude jej možné svolat i mimořádně na žádost jedné třetiny členů výkonné rady nebo oblastních sdružení (regionální sdružení je vynecháno). Účastní se jej i nadále zástupci správy strany, ovšem jen s hlasem poradním a jsou to nově regionální a oblastní manažeri a členové kontrolní a revizní komise a smírčího výboru. Ti jsou v počtu jeden na volební kraj právě kongresem voleni.

50 Ve výkonné radě nadále nefiguruje tajemník kanceláře, ovšem je výkonnou radou stále jmenován a odvoláván a ta i schvaluje organizační řád a rozpočet hlavní kanceláře, který zároveň kontroluje. Zástupců volebních krajů asymetricky přibývá: dva za české a tři za moravské kraje. Schází se řádně jednou za měsíc. Nově se ustavuje **užší grémium** (výkonná rada bez zástupců krajů), které se schází nejméně jednou týdně a činí operativní rozhodnutí. Zásadní změnou je, že výkonná rada rozhoduje o sestavení kandidátních listin z kandidátů navržených regionálními sdruženími.

Zvláštní pozici mezi místopředsedy má nově **výkonný místopředseda**. Jeho hlavní náplní práce je řídit hlavní kancelář – v tomto smyslu nahrazuje tajemníka a jeho význam jako člena výkonné rady. Také jmenuje oblastní a regionální manažery a oblastního pokladníka a také tajemníky poslaneckých klubů (na návrh příslušných sdružení nebo orgánů). Jménem strany jedná ve věcech majetkových, hospodářských a pracovně právních. Účastnit se může jednání všech místních, oblastních a regionálních sněmu a rad s hlasem poradním. Je bez pochyb, že osoba výkonného místopředsedy je pro chod strany klíčová.

2.3.8 Hlavní kancelář

Úkolem **hlavní kanceláře** je „vést, inspirovat a koordinovat“ činnost strany. Zajišťuje takové záležitosti, které je rozumné organizovat centrálně, radí nižším orgánům strany. Vede ji **tajemník**, který si sám vybírá své **zástupce**. Hlavní kancelář je složena z profesionálních členů strany.⁵¹

2.3.9 Hlavní pokladní správa

Hlavní pokladník je jmenován výkonnou radou a spolu s jedním oblastním pokladníkem za volební kraj⁵² tvoří **hlavní pokladní správu**. Ta se schází jen na žádost hlavního pokladníka nebo jedné třetiny svých členů, hospodaří s centrálními financemi a o tom předkládá celostátnímu sněmu výroční zprávu.⁵³

2.3.10 Oblastní a krajští zástupci

Jde o profesionální členy strany jmenované tajemníkem hlavní kanceláře. Jejich funkcí je zprostředkovávat komunikaci mezi hlavní kanceláří, vedením strany a jednotlivými sdruženími.⁵⁴

2.3.11 Poradní sbory

Poradní sbory vznikají na úrovni oblastních rad a výše. Podle stanov to jsou lidé „z okruhu předsedy a členů rady“ a „z okruhu předsedy strany a poslanců“. Jejich vznik je fakultativní, náplní práce především shromažďování a zpracování informací na žádost předsedy nebo členů příslušných rad. Práce poradních sborů je součástí předkládaných zpráv předsedů a rad.

Zvlášť je upraven **stálý poradní sbor pro výběr kandidátů**, což je vlastně výkonná rada a přizvání experti. Většinovým hlasováním by měl rozhodnout o sestavení

51 Náplň její práce zůstává stejná, jen navíc zabezpečuje informační servis. Vede ji nově výkonný místopředseda a personál je ke straně ve vztahu zaměstnaneckém. V případě politického sekretariátu musí být každý zaměstnanec i členem strany.

52 Ačkoliv volebních krajů je podle přílohy č. 1 zákona o volbách do Federálního shromáždění pro území České republiky, kde ODS působila, celkem osm, nikde ve stanovách není určeno, kdo konkrétní oblastní pokladníky vybírá.

53 Napříště je zrušena, o finance se stará výkonný místopředseda a hlavní kancelář.

54 Bude nahrazena **manažerskou sítí**, kterou vede výkonný místopředseda. Jde ovšem jen o změnu názvu orgánu a jeho členů.

kandidátních listin, ovšem taková pravomoc je zároveň svěřena místním sdružením, což je docela zásadní kolize, která by potřebovala delší vysvětlení (např. zda formulace „rozhoduje o sestavení kandidátních listin“ znamená, že má tento sbor právo veta nebo zda právě on sestavuje klíče k tomu, jaká místní organizace bude nominovat kolik poslanců).⁵⁵

2.3.12 Členství ve straně

Členství ve straně není upraveno *de facto* vůbec. Je otevřeno každému, kdo chce stranu podporovat, být znám jako člen konzervativní strany a má trvalé bydliště (patrně v obvodu místního sdružení), nic dalšího se ale ze stanov nedozvíme. **Členské příspěvky** – jejich výše a distribuce – jsou v kompetenci celostátního sněmu.⁵⁶

2.3.13 Funkce straníků

O čestných funkcích se stanovy nezmiňují, stejně tak ani o tom, jak by měli straníci vykonávat své veřejné funkce. Jediná zmínka je o **poslaneckých klubech**, které mohou mít vlastní stanovy nebo pravidla činnosti a mají prosazovat stranickou politiku v zákonodárných sborech.

3. Vnitřní struktura politických stran

Tato část obsahuje stručné vylíčení změn, které nastaly u sledovaných parametrů (tedy v úpravě přidružených organizací) a v závěru **vyhodnocení hypotézy (1)**. Zatímco v části čtvrté budu probírat změny v úpravě členství chronologicky a do detailu, zde se spokojím jen s nástinem pozorovatelných trendů a jejich následnou analýzou.

⁵⁵ Z dalších stanov mizí úprava poradních sborů zcela. Hlavní kanceláři sice přibude povinnost poskytovat informační servis, ale jde-li o plnohodnotnou náhradu poradních sborů (neboť její hlavní činností hospodářská správa) či zda takové sbory dále existují, ovšem mimo rámec stanov, nelze analýzou stanov určit.

⁵⁶ Ovšem členství bude v následujících stanovách upraveno již poměrně uspokojivě. Rozebereme jej v kapitole 4.3.
Rozhodování o členských příspěvcích bude nově v rukou oblastních sněmů.

3.1 Přidružené organizace

Pokud budeme sledovat, jak se k přidruženým organizacím staví stanovy, zjistíme, jsou na tom všechny tři strany diametrálně jinak. Předem říkám, že politické strany ve své činnosti jistě spolupracují s celou řadou více či méně spřízněných organizací, ovšem nás zajímá jen taková spolupráce, která se promítá do stanov samotných. Což neznamená, že musí být nutně nejvýznamnější.

V případě ODS je situace jednoduchá. Žádné přidružené organizace ve stanovách nekonstituuje ani nekonstatuje, že by nějaké takové existovaly. Také stanovy neříkají nic o tom, jak by se měla strana k případným spřízněným organizacím chovat. Vzhledem k tomu, že je tomu tak po celou dobu existence strany, není nutné se jí na tomto místě dále zabývat.

3.1.1 ČSSD a přidružené organizace

Opačně je na tom ČSSD. Již v prvních stanovách konstituuje Sociálně demokratické ženy (SDŽ) jako hnutí uvnitř strany a Mladé sociální demokraty (MSD) jako úzce spolupracující organizaci. V roce 1993 přibude ještě Klub seniorů (KS) sdružující členy strany starší 60 let, kteří byli členy strany před únorem 1948 (ačkoliv tento požadavek časem mizí, zůstává jen věk). Od roku 1997 dodnes ještě existuje Zahraniční region ČSSD, který sdružuje emigranty z doby nesvobody a má za úkol zprostředkovávat ČSSD zkušenosti ze zahraničí.

Podstatné (a pro ČSSD unikátní) je, že úprava těchto organizací je ve stanovách celé čtvrtstoletí a zároveň jsou s funkcemi v nich spojeny i pravomoci ve straně (ač jen pro osoby, které jsou zároveň členy ČSSD). Jejich vliv sice již v první polovině 90. let poklesne (zástupci se účastnili sjezdu a byli automaticky i členy ÚVV), ovšem časem znovu stoupne – jejich předsedové a předsedkyně jsou dnes členy předsednictva ČSSD s hlasem poradním a členové ÚVV dokonce s hlasem rozhodným. Navíc SDŽ a KS mohou do okresních a krajských orgánů jmenovat své pověřence, MSD stojí mimo organizaci strany, jen s ní spolupracují. Dnes stanovy navíc konstatují spolupráci s Masarykovou demokratickou akademií a Svazem dělnických tělovýchovných jednot ČR.

3.1.2 KDU-ČSL a přidružené organizace

KDU-ČSL stojí někde mezi výše nastíněnými přístupy. První stanovy se otevřeně hlásí k zakládání jak sdružení uvnitř strany (na bázi profesní, zájmové, regionální), tak i na pomezí strany a politicky neangažované veřejnosti (křesťanská mládež, křesťanští senioři a křesťanské ženy), kterým by pak měla strana poskytovat zázemí a možnost účasti na činnosti strany s hlasem poradním. Navíc obsahují ještě třetí okruh, totiž organizace blízké KDU-ČSL mající společné politické cíle. Jejich funkcionáři, pokud jsou straníci, mohou tyto organizace zastupovat uvnitř orgánů strany.

Úprava v se v jednotlivých stanovách trochu mění, ovšem postupně se vytrácí a v těch současných zbývají jen vnitřní stranická sdružení. Zbylé dvě formy vypadly zcela a je na místě poznamenat, že právě zrušené typy spolupráce měly ve stanovách zakotveno právo na účast v orgánech strany, ať už jako straníci reprezentující podobné zájmy nebo jako nestraníci s hlasem poradním.

3.1.3 Vyhodnocení hypotézy

Hypotéza „(1) vliv přidružených organizací na činnost strany bude klesat“ platí pro KDU-ČSL, ovšem neplatí pro ČSSD, takže musím konstatovat, že jsme nepotvrdili její obecnou platnost. Navíc u ODS jsme ani žádné přidružené organizace neidentifikovali.

4. Členství ve straně

Osobně hodnotím úpravu členství ve straně jako mnohem zajímavější problematiku. Jednak kvůli větší konkrétnosti a specifičnosti problému a jednak kvůli hypotézám, které jsem formuloval. Kromě toho se úprava členství týká každého člena strany stejně – od jejího předsedy přes obecní zastupitele až po nováčka v místním sdružení.

V této části se (nejen proto) chci věnovat změnám v úpravě členství více do detailu. Její přínos totiž vidím nejen v možnosti ověřit navržené hypotézy, ale také v samotné deskripci jednotlivých dílčích změn v čase. Čtenář se tak může hlouběji

seznámit s vývojem fenoménu členství a snad i proniknout hlouběji do uvažování stranických aparátů, které jednotlivé změny připravují a prosazují. K tomu je poměrně zajímavé sledovat „život stanov“, tedy to, jak se jednotlivé instituty časem přelévají a neustále (a zhusta zbytečně) mění. Proto ve třech kapitolách chronologicky popíši vývoj členství v jednotlivých stranách a nakonec vývoj zanalyzuji a vyhodnotím, nakolik se jednotlivé hypotézy podařilo potvrdit. Navíc bych se chtěl v závěru stručně věnovat tématu, které nesouvisí s ověřováním hypotéz samotným, totiž **velrybaření**.

4.1 Vývoj úpravy členství v ČSSD

4.1.1 Změny ve stanovách z roku 1993

K tomu, aby se člověk stal členem strany, je od platnosti nových stanov potřeba dovršit **osmnácti let** věku, nikoliv šestnácti (což je způsobeno zákonem o politických stranách, viz podkapitola 1.3.1). Zásadní změnou je **slučitelnost kandidatury členů za jinou politickou stranu** či hnutí. Nutný je souhlas orgánu, který vytváří příslušné kandidátky.

Vznik členství je upraven shodně, mění se jen pravomoc OVV v řízení o odvolání. Ten nově rozhoduje o odvolání neúspěšného žadatele o členství tak, že v případě, kdy odvolání vyhoví, pouze postoupí žádost jiné MO. Původní MO, která vyslovila relativní většinou nesouhlas se členstvím žadatele, se jednání nově určené MO účastní prostřednictvím svých zástupců s hlasem poradním. Nově určená MO rozhoduje o členství uchazeče s konečnou platností.

Tím ovšem vzniká problém: členem které MO má být nově přijatý člen? Podle předchozího znění stanov by to měla být zpravidla MO určená podle místa bydliště. Toto ustanovení nově absentuje, stanovy ovšem nepřicházejí s dalším upřesněním. Z tohoto důvodu (tedy že není stanovena výjimka vzniku členství v jiné MO) by mělo členství vzniknout v MO, kde byla podána přihláška a která žádost zamítla.

Zánik členství je možný vystoupením, zrušením členství, úmrtím a nakonec v případě dvojího členství či nepovolené kandidatury. Kromě hlubších změn v úpravě vyloučení ze strany nově nazývaného **zrušením členství**, se změnil jen formálně zánik

členství z důvodu členství v jiné politické straně. Ten je nyní upraven ve stejném paragrafu, jako ostatní možnosti zániku, nikoliv odděleně a existuje jako samostatný důvod, nikoliv jako fikce dobrovolného vystoupení ze strany.

Novým institutem je **přerušeni členství**, o které může žádat člen strany činný ve veřejné službě či jiné organizaci, kde je členství v politické straně nežádoucí či dokonce zakázané. Práva a povinnosti členů ČSSD a čestné členství funkce jsou upraveny téměř stejně, přibývá jen explicitně vyjádřené právo na informace o činnosti strany na všech úrovních. Změny jsou jen na úrovni zpřesnění a doplnění jednotlivých formulací, ovšem s výjimkou omezení udělování čestných funkcí na okresní konference a vyšší orgány a s novou funkcí **čestného předsedy** strany, kterou uděluje a odnímá sjezd strany.

Ochrana stranické disciplíny doznala hlubších změn. Ve stanovách absentují možnosti výtky a zbavení stranických funkcí člena. Nástroj zrušení členství má v rukou stále plenární schůze MO, ovšem potřeba je nově tři pětina hlasů přítomných, usnášenischopná je MO při účasti nadpoloviční většiny členů, čímž tedy počet hlasů nutných k vyloučení klesá z teoretických více než 50 % na více než 30 %. Přibyl taxativní výčet důvodů pro zrušení členství (závažné porušení stanov, činnost v rozporu s programem, pravomocné odsouzení za úmyslný trestný čin, jednoletá neúčast na fungování strany a účast na fungování jiné politické strany). Každopádně přestává být sankcionováno neplacení členských příspěvků.

O odvolání proti rozhodnutí o vyloučení rozhoduje nově okresní konference (nikoliv OVV) třípětinovou většinou, výjimečně i na návrh delegáta nebo ÚVV. Do konání okresní konference je členství ve straně možné **pozastavit**, a to třípětinovou většinou všech členů OVV nebo ÚVV. Pozastavením pozbývá člen právo hlasovat a právo volit a být volen do stranických funkcí. Byl-li do některé již zvolen, nemůže ji vykonávat.

Druhé odvolání ke sjezdu strany je zrušeno, ovšem nově **může ÚVV třípětinovou většinou všech svých členů zrušit členství kteréhokoliv člena**. Stejně tak není nutný souhlas vyšších stranických výborů k vyloučení jejich člena, dostatečné je projednání.

Ze stanov zmizela možnost odpustit členovi placení členských příspěvků a objevila se pravomoc ÚVV stanovit mimořádný členský příspěvek v případě konání konference, sjezdu nebo voleb.

4.1.2 Změny ve stanovách z roku 1995

Podmínky vzniku členství, jeho vznik, přerušeni a zánik jakož i práva a povinnosti člena strany zůstávají nezměněny. Jedinou výjimkou je, že v případě odvolání se proti rozhodnutí MO o zrušení členství nenastává přerušeni členství (a tím i překážka výkonu práv člena strany včetně práva volit) automaticky, ale až na základě rozhodnutí OVV (který obdržel odvolání) nebo ÚVV. V přidání podmínky pro přerušeni členství lze spatřovat snahu zlepšit pozici člena, jehož členství je "násilně" rušeno.

4.1.3 Změny ve stanovách z roku 1997

Zatímco v předchozích třech znění stanov ČSSD bylo členství upraveno velmi podobně, a to i co se použitých frází týče, stanovy z roku 1997 přicházejí s několika změnami.

Jiná je úprava stanov po stránce formální a systematické. Členství ve straně je hned v čl. III rozděleno na řádné a čestné, přibývají přesně určené lhůty, pravomoci jednotlivých stranických orgánů jsou vymezeny jasněji. Navíc čl. 4 odst. 2 skýtá definici politické strany v kontextu zakázaného dvojího členství: politickou stranou nebo hnutím je korporace ustavená podle obecně závazných předpisů, tedy podle zákona o sdružování v politických stranách a v politických hnutích. Kandidovat na veřejné funkce jako nezávislí kandidáti je nově bez povolení příslušného orgánu zakázáno. Předtím stanovy takovou formulaci neobsahovaly.

Úprava vzniku členství se stává více benevolentní. Nově je **MO povinna písemně odůvodnit své zamítavé rozhodnutí**, a to jak odmítnutému uchazeči o členství, tak OVV, který následně rozhoduje o odvolání. Na jeho podání je nově stanovena lhůta, a to tří měsíců ode dne sdělení důvodů rozhodnutí, což je například šestkrát delší lhůta, než je tomu u odvolání v civilním soudním řízení. Upřesněním je, že

členství vzniká v té MO, která o jeho vzniku rozhodla, ne v té MO, u které byla podána přihláška.

Spolu s tím je nově upraven **přechod člena z jedné MO do jiné**. Interpretací ustanovení čl. IV odst. /8/ dojdeme ke závěru, že členství by mělo obvykle být spojeno s bydlištěm, ovšem na základě odůvodněné žádosti může MO určená podle trvalého bydliště a jí nadřízený OVV rozhodnout o přechodu do jiné MO. V případě, že cílová MO nenáleží do územní působnosti stejného OVV jako MO původu, je potřeba dále souhlasu cílové MO a příslušného OVV. V případě zamítnutí žádosti je možný opravný prostředek – odvolání, a to k příslušnému předsednictvu Regionálního výkonného výboru.

Přerušit členství je nově možné i z jiného váženého důvodu, než jen z důvodu členství v orgánu, kde je členství v politické straně zakázáno či je nežádoucí. Stanovy jsou již i konkrétní v tom, kdo žádost vyhodnocuje a členství přerušuje – MO s tím, že tuto skutečnost dá navědomí OVV. Zároveň je poprvé upraveno i **obnovení řádného členství**, tedy logický komplement k přerušení.

Pozastavení členství v případě odvolání se proti zrušení členství ve straně je nově upraveno samostatně, pozastavením se pozbývá právo účastnit se jednání MO a spolurozhodovat o její činnosti, předkládat podněty a návrhy stranickým orgánům a vykonávat funkce, do kterých byl zvolen. Na rozdíl od předchozí úpravy je nicméně možné být volen do stranických orgánů. (Volit ovšem nikoliv, neboť je zapovězena účast na jednání MO a výkon případných vyšších funkcí, se kterými je spojeno právo volit.)

Účast na činnosti jiných politických stran nebo nepovolená kandidatura za ně přestávají být samostatným důvodem pro zánik členství a stávají se **důvodem pro zrušení členství** standardní procedurou. Stejně tomu tak nově je v případě neplacení členských příspěvků po dobu delší než jeden rok.

Úprava zrušení členství doznává opět několika změn. Kromě technické specifikace, jak člena, o jehož vyloučení se bude jednat, na schůzi pozvat či jej obeznámit s rozhodnutím o zrušení členství (doporučeným dopisem s doručenkou), je

opět prodloužena lhůta k podání odvolání, a to na jeden měsíc. Další zpřesnění znění stanov můžeme vidět u práva odvolat se ke Sjezdu strany proti rozhodnutí ÚVV o vyloučení jakéhokoliv člena. O odvolání v případě členů ÚVV a ÚKK rozhoduje s konečnou platností ÚVV. Vznik nového členství je nově podmíněn i souhlasem orgánu, který členství zrušil.

Člen strany přestává mít právo na pomoc v důležitých pracovněprávních záležitostech.

Čestné členství ve straně může vedle ÚVV nově udělit i Sjezd strany, ovšem zásadní je, že nositel **čestné funkce má na jednání orgánu hlas rozhodující**, nikoliv jen poradní. Ten má navíc u všech nižších orgánů, jejichž jednání se nově může rovněž účastnit.

Poprvé se objevuje **stranická legitimace** jakožto doklad prokazující členství v ČSSD a dále také **listina o udělení čestného členství v ČSSD**, což je totéž pro osvědčení čestného členství.

4.1.4 Změny ve stanovách z roku 1999

Po dílčích změnách znění a podoby stanov v roce 1997 se o dva roky později úprava členství ve straně sice opět mění (a to nikoliv nevýznamně), ovšem díky jednotlivých ustanovení zůstává stejná, rovněž tak systematické uspořádání jednotlivých institutů. Dále dochází k několika zpřesněním a doplněním – v případě, že v místě bydliště působí více MO, OVV stanoví jejich územní působnosti. Žádost se pak podává u MO s místní působností.

Přibývá možnost **ÚVV prohlásit členství za nicotné**, tedy neplatné *ex tunc*. Je tak možné učinit jen ze závažných (a jinak dále nespecifikovaných) důvodů, do šesti měsíců od přijetí uchazeče a bez možnosti odvolání. Stanovy krom jediného odstavce o věci dále mlčí, ovšem důsledky nevzniknutí členství by mohly být dosti zásadní. Například při hlasování o věci by se hlas osoby, jejíž členství vůbec nevzniklo, neměl počítat. Znamenalo by to neplatnost rozhodnutí přijatých s rozdílem právě takového hlasu? Nové hlasování? Nebo platnost? Stanovy se k tomuto tématu nevyjadřují.

Změna opět nastává u důsledků neplacení členských příspěvků. Tentokrát stanovy spojují s neplacením příspěvků rovnou zánik členství a stanovují šestiměsíční lhůtu pro potvrzení nezaplacení příspěvků alespoň dvěma třetinami OVV. Ovšem neplacení příspěvků zároveň zůstává důvodem pro zrušení členství. Dva způsoby řešení téhož problému působí poměrně nelogicky – *de facto* jde jen o to, že může rozhodnout jen OVV bez souhlasu MO, naopak ovšem nikoliv (viz další odstavec). Zrušení členství pro neplacení příspěvků je tedy institut zcela zbytečný.

Ke zrušení členství je potřeba **absolutní většina** členů MO (tedy návrat k více než 50 %), přibývá podmínka schválení dvěma třetinami OVV. Možnost odvolání nezaniká a nadále o něm rozhoduje OK respektive ÚVV. Nová a zásadní je **pravomoc OVV navrhnout zrušení členství člena Okresní konferenci**, která pak o vyloučení rozhoduje absolutní většinou. Proti takovému rozhodnutí neposkytují stanovy opravný prostředek.

Poslední změna se týká držitelů čestných funkcí: po dvou letech mají znovu jen hlas poradní. Možnost se s ním účastnit jednání všech nižších orgánů zůstává. Udělují je obecně vyšší orgány ČSSD.

4.1.5 Změny ve stanovách z roku 2001

Stanovy se dostávají svou terminologií do souladu se zněním zákona č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel a nadále nemluví o trvalém bydlišti, ale o **trvalém pobytu**.

Požádat o členství ve straně je nově možné i u MO, v jejímž obvodu nemá uchazeč trvalý pobyt, je ale potřeba souhlasu MO a OVV v místě trvalého pobytu. Podle předchozích stanov bylo nejprve nutné vstoupit do MO v místě trvalého bydliště a pak zažádat o přechod. Nyní je mechanismus vyhodnocení stejný, ovšem předchází přijetí a přináší novým členům větší komfort.

K přerušení členství je potřeba nově souhlas OVV a doplněna je i povinnost člena s přerušeným členstvím dodržovat zákaz dvojího členství či nepovolené podpory a kandidatury.

Opět se mění přístup strany k neplatičům členských příspěvků: nyní členství zanikne usnesením OVV (přijímaným prostou většinou hlasů), které je možné přijmout do tří měsíců ode dne splatnosti. Znovu se vrací zánik členství dnem vzniku členství v jiné politické straně nebo hnutí (které vypadlo ze stanov v roce 1997) a nově v případě nepovolené kandidatury člena za jinou politickou stranu nebo hnutí členství rovněž zaniká dnem registrace kandidátních listin.

OVV musí rozhodnout o zrušení členství do 60 dnů od rozhodnutí MO. Že je důležité stanovit přesné lhůty (obzvláště u tak choulostivého institutu, jakým zrušení členství bezesporu je) je myslím zjevné.

4.1.6 Změny ve stanovách z roku 2007

Zatímco do roku 2001 se stanovy měnily s železnou pravidelností po každém Sjezdu strany, po tomto roce zůstaly stanovy po šest let nezměněny. Upřesňuje se, ke které MO ve statutárních městech je třeba podávat přihlášku a v případě podání přihlášky do MO, v jejímž obvodu nemá uchazeč trvalý pobyt, stačí v hlavním městě Praze souhlas krajského výkonného výboru. Obdobně se k přechodu do jiné MO v Praze vyjadřuje KVV Praha, což je ovšem konstrukce nedostatečná: opravným prostředkem je odvolání ke KVV, tedy ke stejnému orgánu, který rozhodl v první instanci. Přibývá podmínka účasti uchazeče na schůzi MO, která projednává jeho přijetí. Způsob hlasování si určí MO. Součástí stranické legitimace se stává doklad o zaplacení členských příspěvků.

Přibývá opravný prostředek (námitka) ve věci nepřijetí za člena, a to proti rozhodnutí OVV o zamítnutí odvolání anebo o určení jiné MO k projednání přihlášky. Námitka se podává KVV, který rozhodne do tří měsíců.

Zcela se mění institut pozastavení členství. Účinek pozastavení členství sice nadále má podání odvolání proti zrušení členství, ovšem tato možnost je upravena samostatně v článku o zrušení členství. Samotné pozastavení je nyní nástroj "odstříhnutí" člena obviněného ze spáchání úmyslného trestného činu. Rozhodnout může OVV, KVV, Předsednictvo ČSSD nebo ÚVV. K obnově členství v takovém

případě dochází pravomocným zastavením trestního stíhání nebo zproštěním obžaloby. Právo na právní pomoc v případě stíhání za politické aktivity není přerušeno členství dotčeno.

Zkrácena je lhůta, ve které může OVV usnesením o neplacení členských příspěvků způsobit zánik členství, a to na dva měsíce od nesplnění povinnosti. V souvislosti se zavedením nového institutu přeregistrace (viz dále) zánik členství nastává všem nepřeregistrovaným členům dnem ukončení přeregistrace, pokud Předsednictvo ČSSD nerozhodne jinak.

Snižuje se počet hlasů nutných pro potvrzení rozhodnutí MO o zrušení členství OVV na tři pětiny. Dále přibývá možnost odvolat se proti rozhodnutí Okresní konference o zrušení členství na návrh OVV. O opravném prostředku rozhoduje Krajská konference.

Ovšem zcela zásadní je nová **pravomoc navrhopvat zrušení členství kteréhokoli člena**. Přísluší KVV, rozhoduje o něm KK, o odvolání rozhoduje ÚVV; Předsednictvu ČSSD, rozhoduje ÚVV, o odvolání Sjezd; a ÚVV, rozhoduje Sjezd strany, a to s konečnou platností. Rozhodnutí se koná absolutní většinou. Obdobná pravomoc pochopitelně zůstává MO, možnost ÚVV se zase mění.

Přibývá důvod pro zrušení členství ve straně, je jím opakované neplnění usnesení ÚVV nebo Sjezdu ČSSD. Z předchozích odstavců je zřejmá **snaha strany lépe udržovat disciplínu** svých členů. Naopak z výčtu logicky mizí neplacení členských příspěvků, které je napříště důvodem pouze důvodem zániku členství. Navíc je v čl. 8 odst. /8/ detailněji upraveno doručování písemností, stejně jako v právu hmotném i procesním se zde více nároků klade na adresáta jednání.

Zcela nový institut je **přeregistrace**. Rozhoduje o ní Předsednictvo ČSSD a týká se všech členů vybrané organizační jednotky.

Mezi právy člena strany přibylo **právo kandidovat ve všech členských zemích EU do orgánů Evropské strany sociálně demokratické (PES) a Socialistické internacionály (SI)**. Vstup České republiky do Evropské unie se ve stanovách ještě

projevuje možností člena jakékoliv strany sdružené v PES stát se na žádost **spolupracovníkem ČSSD**. Pro spolupracovníky obdobně platí ustanovení o čestném členství.

Člen strany má právo dostávat informace nově bez zbytečného odkladu. U povinností člena přibyla povinnost dbát zásad dobrých mravů při jednání s členy ČSSD i s veřejností.

Čestné funkce může udělovat jen OK, KK a ÚVV, což je zpřesnění předchozí vágní formulace. Jinak je úprava stejná.

4.1.7 Změny ve stanovách z roku 2009

Ve stanovách z roku 1999 nedošlo k žádné novelizaci jakýchkoli ustanovení o členství.

4.1.8 Změny ve stanovách z roku 2011

Pokud o členství žádá bývalý člen, který ze strany vystoupil, je vznik členství podmíněn souhlasem bývalé MO a příslušného OVV. Po uplynutí doby dvou let od vystoupení tato podmínka zaniká. Naskytá se otázka, zda nejde o jakási zadní vrátka pro členy, kterým hrozí zrušení členství. Dříve, než celá procedura proběhne, člen vystoupí (vystoupení je účinné dojitím oznámení o vystoupení) a prakticky hned může zase vstoupit. O přijetí uchazeče rozhoduje MO a pokud v ní měl člen oporu (návrh na zrušení členství podal podle čl. /8/ jiný orgán strany), obejde ustanovení o podmíněném znovuvstoupení člena, jehož členství bylo zrušeno a dokonce i smysl institutu zrušení členství.

4.1.9 Změny ve stanovách z roku 2012

Dochází k dalšímu zpřesňování stanov, například k důslednému označování osoby, která chce vstoupit do ČSSD, jako uchazeč.

Ovšem podstatnou změnou je, že aby členství vzniklo, musí být **uhrazen členský příspěvek** a MO **nemůže přijmou více než deset nových řádných členů**. Odpovědnost za písemné sdělení důvodů nepřijetí uchazeče za člena má nově předseda MO, přičemž tak musí učinit neprodleně. O odvolání proti nepřijetí musí OVV rozhodnout do tří měsíců.

K přechodu člena z jedné MO do jiné je nově vyžadován **souhlas obou MO** a (obou) OVV. To neplatí, jde-li o přesun do MO v místě trvalého pobytu. V takovém případě postačuje oznámení. Přecházet mezi MO je možné nejdříve 6 měsíců po vstupu do strany nebo po předchozím přechodu mezi MO.

Přerušit členství nově může na žádost svého člena OVV, přitom je zdůrazněno, že tím členství **de facto zaniká** s tím, že se na žádost opět obnoví. Povinnost oznámit přerušeni a obnovení pak logicky má předseda OVV vůči příslušné MO.

4.1.10 Změny ve stanovách z roku 2013

Osobě, která ze strany vystoupila a poté **vstoupila do jiné strany nebo hnutí**, může členství vzniknout jen se souhlasem MO, jejímž byla v době vystoupení členem a příslušných OVV a KVV. Političtí "cestovatelé" jsou jistě ožehavé téma.

Ačkoliv již ve stanovách z roku 1991 se hovoří o kumulaci funkcí jako o něčem nežádoucím, teprve nyní přibývá **zákaz zastávat více než tři volené funkce ve výkonných a kontrolních orgánech strany**.

4.1.11 Změny ve stanovách z roku 2015

Ve stabilizované úpravě členství probíhají již jen drobné (ač jistě nikoliv nepodstatné) změny. Přihlášku uchazeče musí předseda MO nebo výbor MO neprodleně (na nejbližší schůzi, nejpozději do čtyřech měsíců) předložit MO k projednání a OVV do sedmi dnů na vědomí.

Další změnou je, že při přechodu člena z jedné MO do jiné je potřeba souhlasu obou MO, nikoliv jen "vysílající" MO. Dále je znovu upřesněn rozsah práv a povinností

člena s přerušným a pozastaveným členstvím: ztrácí aktivní i pasivní volební právo, při sestavování volebních klíčů se nezapočítává, neplatí členství a je povinen dodržovat zákaz dvojího členství. Pro obnovení členství je kromě písemné žádosti třeba ještě zaplatit členský příspěvek.

Nový důvod zániku členství je **pravomocné rozhodnutí o omezení svéprávnosti**, což je mimo jiné i překážka výkonu aktivního volebního práva pro volby do Parlamentu ČR. Ovšem soud, který o omezení svéprávnosti rozhoduje, musí v takovém rozhodnutí vymezit i rozsah omezení – tedy na jaká právní jednání se omezení vztahuje. Soud musí výslovně a zvlášť omezit osobu v právu volit, dojde-li k názoru, že osoba není schopna pochopit smysl, účel a důsledky voleb. Omezení svéprávnosti může přicházet v úvahu například v dispozici s majetkem o určité minimální hodnotě, zároveň ale nemusí být taková osoba omezena ve svém volebním právu. Ovšem i takové soudní rozhodnutí je dnem své právní moci důvodem zániku členství v ČSSD.

Další přidanou povinností, ač jednoznačně administrativní, je **povinnost neprodleně oznámit sekretariátu OVV změnu adresy trvalého pobytu nebo změnu korespondenční adresy**.

4.2 Vývoj úpravy členství v KDU-ČSL

Co se týče stanov KDU-ČSL, disponuji všemi změnami stanov od roku 1991 do současnosti. Jak je popsáno dále, (nejen) v otázkách členství jsou stanovy, přes několik dílčích změn, velmi stabilní.

4.2.1 Změny ve stanovách z roku 1992

Uchazeč o členství potřebuje nově k přihlášce doložit **doporučení alespoň dvou členů strany**. Pokud tak neučiní, musí předsednictvo OV⁵⁷ s uchazečem vykonat pohovor a na jeho základě se rozhodnout, zda doporučení dá či nikoliv. Předsednictvo OV se ovšem vyjadřuje ke všem přihláškám.

⁵⁷ Z výborů se na všech úrovních strany stávají **vedení** (tedy například „**místní vedení KDU-ČSL**“). Zkratka zůstává stejná. Od druhé změny stanov v roce 1995 jde znovu o výbory.

Nově je možné požádat o **převedení** do MO v místě pracoviště (či tam rovnou podat přihlášku; žádosti musí být vyhověno) či z důvodů hodných zřetele i jinde. Povinnost seznámit uchazeče se stranickými dokumenty se mění v právo být seznámen.

Zemská organizace napříště pečuje o své členy a jen ten, kdo má státní občanství v ČSFR se může stát členem strany (dvojí občanství při splnění podmínky není na překážku). Nově je upravena evidence členů, kterou vedou přijímající MO a ústřední kancelář.

Z výčtu povinností člena zmizela povinnost řídit se při výkonu veřejné funkce svým svědomím, naopak přibývá povinnost spolupracovat při náboru nových členů. Při zproštění stranických povinností pozbývá člen i pasivní volební právo (což je jistě logický krok).

V souvislosti se zavedením individuálního členství v politických hnutích se logicky stává členství v politickém hnutí (i v případě, kdy jsou jeho cíle v souladu s cíli KDU-ČSL) důvodem zániku členství. Přibývá zánik členství nepovolenou kandidaturou za jinou politickou stranu, mizí možnost zrušit členství rozhodnutím členské schůze MO, zůstává jen vyloučení ze strany (rovněž logický krok). Obdobně jako ve stanovách ČSSD je možné členství ve straně **přerušit**, a to z důvodu výkonu takové funkce či povolání, kde je zakázáno být členem politické strany.

Nově se objevují členské legitimace jako dokument osvědčující členství ve straně a příslušnost k určitým stranickým organizacím. U stranických odměn přibývá odměna čestného daru.

Před uložením stranického trestu má člen možnost se hájit (pokud ji nedostane, je udělený trest neplatný). U napomenutí a zbavení stranické funkce je nově specifikováno, že jej projednává a o udělení trestu rozhoduje **nejnižší orgán**, v jehož působnosti k prohřešku došlo. Vyloučení je nutné vždy projednat s příslušnou MO a dalšími orgány, pro odvolání proti stranickým trestům je nově stanovena měsíční lhůta (ovšem dále ve stanovách je určeno, že taková lhůta je čtrnáct dní od doručení – domnívám se, že nejde o chybu, ale o odlišnou lhůtu (objektivní/subjektivní a proti trestu obecně/vyloučení). U důvodů pro vyloučení se z hrubého porušení stranické linie

stává zvláště hrubé porušování Stanov a přibývá „neústupné odmítání zaplatit členské příspěvky během dvou po sobě následujících roků, pokud je člen platebně schopný a obdržel alespoň 3 upomínky“ - tedy úprava je nová a evidentně dosti mírná. **Opětné přijetí** je podmíněno souhlasem zemské organizace (s vyjádřením MO a OO), takovému členovi je možné na určitý čas zakázat výkon stranických funkcí.

Celostátní vedení má v rukou rozhodování o **výši členských příspěvků** a nově je také jediným orgánem, který může vyhlašovat vnitrostranická referenda – buď na vlastní podnět nebo požádá-li o to alespoň 10 % členů KDU-ČSL (tedy o 10 % méně než v předchozí úpravě, zároveň zaniká povinnost vypsat referendum na základě žádosti jedné třetiny OV).

4.2.2 Změny ve stanovách z roku 1993

Při výkonu funkcí je povinností člena znovu „řídít se zákony, programem, strany, stranickým, právním a křesťanským vědomím a svědomím“. Jiné změny v úpravě členství nenastaly.

Ve stejném roce došlo ještě ke druhé změně stanov, ovšem ta členství nepoznamenala vůbec.

4.2.3 Stanovy 1994 a 1995

Změny v úpravě členství v KDU-ČSL nenastaly v roce 1994, o rok později se pravomoc přijímat nové členy strany přesunula do rukou VMO

4.2.4 Změny ve stanovách z roku 1995

Ovšem v roce 1995 byly stanovy změněny hned dvakrát a při druhé změně došlo k určitým posunům. Uchazeč při podpisu přihlášky potvrzuje, že nebyl členem Lidových milicí, StB či spolupracovníkem StB. V případě nepravdivého prohlášení členství automaticky zaniká. Stanovy dále netrvají na doporučení uchazeče dvěma členy, ani na pohovoru. Pokud MO nerozhodne o přihlášce do tří měsíců, rozhodne o ní OV. V případě nepřijetí uchazeče se ten může odvolat do čtrnácti dnů k CRS. Žádost o

převedení do jiné MO, než ve které má trvalý pobyt, podléhá souhlasu MO, kam člen žádá převést a je-li ten udělen, musí jí být vyhověno.

V případě neplacení členských příspěvků podle příspěvkového řádu zaniká členství automaticky. Ohledně práv a povinností člena došlo ke zestručnění jejich popisu, ovšem vypadla (tři) měsíční lhůta pro odpověď dotázaného orgánu a především zmizelo právo na referendum. Naopak je explicitně vyjádřeno právo odvolávat se v případě sporu k CRS. Ve výčtu povinností chybí povinnost působit v duchu důvěry, úcty a pochopení, spolupracovat při náboru nových členů a mizí i možnost žádat o zproštění stranických povinností. Mizí povinnost neprodleně informovat o změně údajů podléhajících evidenci.

Čestné členství může udělovat jen celostátní výbor, stranickou odměnou není věcný dar. Napomenutí jako stranický trest mizí, objevuje se pozastavení stranické funkce a celkově dochází ke změnám. O udělení trestu rozhoduje krajský nebo celostátní výbor po předchozím projednání s OO a MO. Odvolání je konečně upraveno jednotně, musí být podáno do 15 dnů a rozhoduje o něm CRS. Neplacení členských poplatků je přesunuto ke standardnímu způsobu zániku členství, mizí zneužití interní informace jako důvod pro vyloučení, naopak se objevuje obecná klauzule o opakovaném jednání poškozující stranu. O znovupřijetí pak rozhoduje krajský výbor.

O výši příspěvků a o všech souvisejících záležitostech rozhoduje celostátní konference⁵⁸ vydáním příspěvkového řádu.

Stranické referendum mizí úplně.

4.2.5 Stanovy 1997, 1999, 2000, 2001, 2005, 2010

Úprava členství je v těchto stanovách upravena stejně, jednou změnou je vyjádření OVV k přijímanému uchazečovi, druhou přidání devadesáti denní lhůty pro oznámení řešení orgánem, na který se člen obrátil s námětem, stížností, nebo připomínkou v roce 2000. Třetí změnou je upřesnění, komu je možné podat přihlášku

⁵⁸ Nový orgán strany, který je nejvyšším orgánem strany mezi sjezdy. Sjezd volí jeho třicet dva členů, dále jsou členy členové celostátního výboru, předsedy krajských organizací a všemi poslanci a senátory, kteří jsou členy strany.

(členu výboru MO nebo prostřednictvím okresní či krajské kanceláře) a zrušení práva „upozornovat na nedostatky ve stranické práci a navrhopvat stranickým orgánům jejich řešení“ - ovšem materiálně je toto právo zachováno, neboť předkládat náměty, stížnosti a připomínky a obdržet ve lhůtě odpověď je přece totéž (obě změny v roce 2005).

4.2.6 Změny ve stanovách z roku 2013

Ve stanovách z roku 2013, které jsou dodnes platné, se doplňuje, že prohlášení o tom, že uchazeč nebyl členem Lidových milic, StB či spolupracovníkem StB, nemusí předkládat uchazeči narození po 17.11.1971. Členský příspěvek je třeba zaplatit do posledního prosince kalendářního roku, jinak členství automaticky zanikne. Pozastavení členství ve straně se stává formou stranického trestu, ovšem zůstává i nadále možností pro členy, kteří o něj dobrovolně požádají svou MO a orgány, jichž jsou členy. Znovu se objevuje povinnost neprodleně sdělovat předsedovi MO změny kontaktních údajů.

Stranické odměny udělují napříště vyšší stranické orgány na návrh orgánů nižších a jsou jimi čestné členství, čestná funkce a zasloužilé členství (zasloužilý člen nemusí platit členské příspěvky). Stranické tresty jsou: pozastavení výkonu funkce, zbavení funkce, pozastavení členství (viz výše), odebrání čestného členství, odebrání zasloužilého členství a vyloučení ze strany. O jeho udělení rozhoduje příslušný vyšší stranický výbor (počínaje krajským). O vyloučení ze strany (a o odebrání čestného nebo zasloužilého členství) rozhoduje vždy celostátní výbor, celostátní konference nebo sjezd strany dvoutřetinovou většinou. O odvolání rozhodne CRS do třiceti dnů.

4.3 Vývoj úpravy členství v ODS

Zatímco první stanovy neupravují členství ve straně prakticky vůbec, od stanov z roku 1993 je členství upraveno v přiměřeném rozsahu.

4.3.1 Stanovy 1991 a 1992

K dispozici jsem měl stanovy předložené při registraci strany (18.3.1991), ovšem hned první změna ze stejného roku a druhá změnu z roku 1992 chybí.

4.3.2 Změny ve stanovách z roku 1993

Členství je upraveno ve článku 3 stanov. Každý, kdo je starší 18 let, přeje si stranu podporovat a být známý jako její člen a respektuje její program a stanovy, může do ODS podat přihlášku. Členové jsou si rovni, ovšem člen, který nesplňuje podmínky podle lustračního zákona⁵⁹ nemůže být po dobu pěti let od vstupu do ODS zvolen do žádné funkce.

Členství vzniká (při kumulativním splnění podmínek) **podepsáním přihlášky, rozhodnutím místní rady a zaplacením příspěvků**. Překážkou jeho vzniku je členství v jiné politické straně. Člen musí být registrován u právě jednoho místního sdružení. Pokud osoba uvede v přihlášce nepravdivé údaje, je místní rada povinna prohlásit členství za neplatné od počátku.

Zánik členství je upraven přesně. Členství zaniká automaticky (respektive místní rada jej pouze konstatuje) v taxativně určených případech: nezaplacením příspěvků v termínu, vstupem do jiné strany, úmrtím, ztrátou způsobilosti k právním úkonům, v případě zániku místního sdružení nezaregistrováním do tří měsíců u jiného, **vystoupením a zrušením členství**.

Zrušení členství má v kompetenci příslušný místní sněm, přičemž stanovy neuvádí důvody, pro které je možné členství zrušit. Úvaha je tedy na sněmu, postačuje relativní většina hlasů. Nový vstup do strany je možný až po uplynutí jednoho roku od zrušení členství.

Řízení o nepřijetí za člena a o zrušení a neplatnosti členství je trojinstanční. O odvolání podaném do jednoho měsíce rozhoduje oblastní smírčí výbor, proti jehož rozhodnutí je možné se znovu odvolat, a to do 14 dnů ke smírčímu výboru ODS.

Práva i povinnosti člena jsou taxativně vymezeny. Každý člen má právo účastnit se jednání místního sněmu, volit orgány místního sdružení a (s výjimkou popsanou na začátku podkapitoly) být volen do všech orgánů ODS. Člen může podávat náměty,

⁵⁹ Zák. č. 451/1991 Sb., kterým se stanoví některé další předpoklady pro výkon některých funkcí ve státních orgánech a organizacích České a Slovenské Federativní Republiky, České republiky a Slovenské republiky

stížnosti a připomínky všem orgánům strany a být vyrozuměn o řešení a v případě sporu se odvolávat ke smírčímu výboru. Dále má každý člen právo na informace o otázkách týkajících se strany a upozorňovat na nedostatky ve stranické činnosti. Zvláště je zmíněno právo na vlastní názory a jejich prosazování.

Člen je naopak povinen spolupracovat na uskutečňování cílů strany, respektovat rozhodnutí stranických orgánů, dodržovat stanovy a program, platit členské příspěvky a informovat místní sdružení o změnách v osobních údajích podléhajících stranické evidenci.

Co se týče členských příspěvků, tak jejich výši má v pravomoci oblastní sněm, nikoliv centrální organizace. Ta disponuje tedy „jen“ příjmy ze zdrojů ostatních – viz podkapitola 1.3.1.

4.3.3 Stanovy 1994, 1995 a 1996

Tyto tři změny bohužel nejsou v práci zahrnuty, ovšem vzhledem k relativní stabilitě stanov ODS jsem přesvědčen, že to na výsledky práce nemá žádný vliv.

4.3.4 Změny ve stanovách z roku 1998

Jedna změna nastává u zániku členství, a to přidáním **kandidatury za jiný politický subjekt bez souhlasu orgánu**, který ji schvaluje, jako důvodu zániku členství. Druhá pak tím, že oblastní sněmy nadále rozhodují o **minimální** výši členských příspěvků v oblasti.

4.3.5 Změny ve stanovách z roku 1999

Zánik členství v případě zániku místního sdružení a současného neregistrování se v jiném místním sdružení logicky konstatuje oblastní rada (neboť místní rada zanikla spolu s místním sdružením a již nic konstatovat nemůže). Dále se zkracuje lhůta pro odvolání se proti rozhodnutí o nepřijetí a o zrušení či neplatnosti členství na 15 dní (z původního měsíce).

Nově vzniká institut **pozastavení členství**. V případě odvolání se proti rozhodnutí o zrušení členství ke smírčímu výboru oblasti či ODS nemůže ten, o kterém se jedná, vykonávat stranické funkce, přichází o aktivní i pasivní volební právo a nezapočítává se při sestavování volebních klíčů jako člen strany. Minimální výši členských příspěvků nadále stanovuje oblastní sněm, ovšem nově **na základě rozhodnutí výkonné rady**, která stanovuje jejich splatnost a minimální výši.

4.3.6 Změny ve stanovách z roku 2001

Nově je stanoveno, že zrušit členství je možné výhradně pro **závažné porušení povinností člena strany**, jak jsou stanoveny v článku 3 odstavci 4 (viz 4.3.2). Ruší se pozice výkonného místopředsedy, jehož pravomoci přecházejí na **hlavního manažera**. Je jmenován předsedou na návrh výkonné rady, jeho pozice není slučitelná s funkcí poslance, senátora, člena vlády a uvolněného člena místních samospráv. On ani oblastní manažeři nemohou vykonávat volené funkce na úrovni oblastního sdružení a výše. Strana zároveň zakazuje zvolit osoby, které nesplňují požadavky dle lustračního zákona, do jakéhokoli orgánu ODS bez časového omezení.

4.3.7 Změny ve stanovách z roku 2002

Ve stanovách přibývá pravomoc kongresu **jmenovat čestného předsedu ODS**, což je ocenění za mimořádné zásluhy o stranu. Čestným předsedou může být jen jedna osoba.

4.3.8 Stanovy 2003 a 2008

Zatímco stanovy z roku 2003 upravují členství a související otázky beze změn oproti předešlému stavu, o pět let později již změny přicházejí. Zvyšují se, byť spíše symbolicky, nároky na vznik členství: je požadována osobní účast před rozhodnutím místní rady a dále osobní zaplacení členského příspěvku s prokázáním totožnosti.

4.3.9 Změny ve stanovách z roku 2009

Z hlediska sledovaných proměnných je rok 2009 důležitý, neboť přibývá nová možnost zrušení členství: v případě porušení povinností člena (které zůstávají stejné) může členovi zrušit členství výkonná rada na návrh regionální rady⁶⁰. Rovněž se prodlužuje doba, která musí uplynout od zrušení členství do jeho možného nového vzniku, a to na tři roky (z původního jednoho).

4.3.10 Změny ve stanovách z roku 2011

Pozastavit členství je možné (kromě procesu o zrušení členství) na žádost člena a se souhlasem místní rady, stejným postupem se i pozastavení zrušuje. V případě pozastavení členství na žádost (krom standardních důsledků) mizí povinnost po dobu pozastavení platit členské příspěvky (která ovšem u přerušení původního nemizí).

4.3.11 Změny ve stanovách z roku 2014

Objevuje se další možnost, jak zrušit členství. Může tak učinit jak místní sněm, tak výkonná rada ODS, důvodem může být pravomocné odsouzení pro úmyslný trestný čin. Pro zrušení pozastavení členství je nově potřeba souhlasu i oblastní rady. Ovšem výkonná rada již nerozhoduje o splatnosti a minimální výši členských příspěvků, toto kompetenci má napříště republikový sněm⁶¹.

4.3.12 Změny ve stanovách z roku 2015

Aktuální [květen 2016] znění stanov přichází s celou řadou změn.⁶² Zájemce o členství musí vyplnit a vlastnoručně podepsat přihlášku a účastnit se jednání místní rady, která ji posuzuje. Členství pak vzniká rozhodnutím rady a zaplacením členského příspěvku. Nově stanovy upravují přeregistraci, tedy přesun člena z jednoho místního

⁶⁰ Regionální rada jako výkonný orgán regionálního sdružení se (spolu s regionálním sněmem) ve stanovách objevuje v roce 2001.

⁶¹ Republikový sněm je orgán stojící mezi kongresem, který je příliš těžkopádný na rychlá rozhodnutí (každé oblastní sdružení na něm má několik členů, které musí vybrat atd.) a výkonnou radou, která je zase málo reprezentativní. Republikový sněm se skládá ze členů grémia, předsedů všech regionálních a všech oblastních sdružení (a dalších s hlasem poradním) a schází se nejméně třikrát ročně.

⁶² Ostatně poprvé od roku 1991 jsou stanovy zcela překopány, a to především co se týče jejich systematiky. Do roku 2015 vypadaly všechny (vlastně i včetně těch úplně prvních) stanovy stejně, měnil se je obsah na konkrétních místech.

sdružení do jiného. Děje se tak na základě žádosti a rozhoduje místní rada toho sdružení, do kterého by se měl být žadatel přeregistrován.

Pokud místní rada nerozhodne do tří měsíců od podání přihlášky nebo žádosti o přeregistraci, do jednoho měsíce rozhodne místo toho předsednictvo⁶³ na základě doporučení výboru pro členství. Žadatel či člen se nově odvolávají (proti rozhodnutí o nepřijetí, zrušení či neplatnosti členství) ve lhůtě třiceti dnů (tedy dvojnásobná lhůta) k rozhodčí komisi⁶⁴. Pozastavení v sobě nově obsahuje i přerušení povinnosti platit členské příspěvky.

Člen má nově povinnost jednat a vystupovat způsobem, který nepoškozuje dobré jméno strany nebo není v rozporu s cíli strany (podle článku 2 odstavce 1 stanov, které zůstaly od roku 1991 beze změny s výjimkou logického vypadnutí ustanovení o vstupu do celoevropských bezpečnostních struktur), porušení této povinnosti může mít za následek zrušení členství.

Pozastavení členství na vlastní žádost je nyní více „nárokové“ - (zrušení) pozastavení členství místní rada pouze konstatuje.

4.4 Shrnutí vývoje členství

Chronologicky jsem popsal, jak se u jednotlivých stran měnila úprava členství ve stanovách. Dat je opravdu hodně, proto je namísto je utřídit – to je náplní této kapitoly. Nejprve odfiltruji témata, která jsou sice se členstvím pevně spojena (proto v předchozích kapitolách jsou), ale k ověření hypotéz nejsou potřeba nebo budou mít jen podpůrný charakter. Poté **ověřím platnost zbývajících hypotéz (2), (3) a (4).**

63 Předsednictvo je nový centrální orgán ODS. Složení má jako původní grémium (viz. 2.3.7, od některé ze změn z let 1994, 1995 nebo 1996 včetně předsedů parlamentních klubů), ovšem přebírá značné pravomoci výkonné rady: stává se statutárním orgánem a rozhoduje o všem, co není stanovami přímo vyhrazeno jinému orgánu. Dále pak především koordinuje činnost parlamentních klubů a členů vlády, připravuje a předkládá návrh rozpočtu a výroční finanční zprávy ODS a předkládá výkonné radě stanovisko ke kandidátům a kandidátním listinám ODS. Nakonec se členové předsednictva mohou s hlasem poradním účastnit jednání regionálních, oblastních a místních sněmů.

Přímo ve stanovách je zakotven i **výbor pro členství**, který je poradním orgánem, vede seznamy členů a sympatizantů a shromažďuje podklady právě ohledně přijetí za člena a zrušení členství.

64 Rozhodčí komise je jen přejmenovaná smírčí komise. Zřizuje se na regionální a celostátní úrovni (na oblastní nově ne), přísluší jí závazně vykládat stanovy (již někdy od let 1994 až 1996), je volena kongresem (v počtu jeden člen za region). Rozhodčí komise ODS rozhoduje o odvoláních podaných proti rozhodnutí rozhodčí komise regionu.

Zatímco malý zákon o politických stranách neomezuje členství ve straně věkem, zákon o politických stranách už ano. Stejně tak malý zákon ještě nevyžaduje, aby členové strany měli české státní občanství.⁶⁵ Ze skutečností, že členem ČSSD se po jistou dobu mohl stát každý, kdo dovršil věku 16 let a členem KDU-ČSL každý bez ohledu na občanství, se nedá vyvodit, že strany na vznik členství kladou vyšší požadavky, neboť se jedná o nařízení zákona.

Obdobně to platí ještě jednou u KDU-ČSL u povolení účastnit se aktivit jiného politického hnutí s kompatibilními cíli. Zákon o politických stranách ovšem následně zavádí i v politických hnutích individuální členství, tudíž ze stanov tato možnost musela zmizet. Tyto skutečnosti jen ilustrují rozdílnost mezi těmito stranami (mohli by se blížit modelu masové strany, která usiluje o co nejširší členskou základnu) a ODS.

„Nekomunistická minulost“ je požadována stanovami ODS od roku 1993⁶⁶ a od roku 1995 má obdobný požadavek i KDU-ČSL. Navíc ODS nejprve spojuje s takovou minulostí jen pětileté moratorium na kandidaturu na stranické funkce, od roku 2001 pak zákaz absolutní. Ovšem vzhledem ke specifčnosti problematiky vypořádání se s minulostí a vztahu k ní obecně nebudu tato opatření považovat za ztěžování vstupu do strany. Další důvod je, že tato klauzule se týká jen určitého okruhu osob a na většinu nemá žádný vliv.

Převedení člena z jedné MO/MS do druhé upravují všechny strany vlastně podobně: je nutné podat žádost a orgán (většinou přijímající organizace) musí dát k převedení souhlas. Takové omezení jistě stačí ke znemožnění účelového přesouvání členů mezi organizacemi či sdruženími a má technický charakter. Stejně tak u přerušení členství či zproštění plnění stranických povinností – možnosti na chvíli z politiky odejít nebo schopnosti strany „odstavit“ člena, o jehož vyloučení se rozhoduje – jde o spíše technická, byť důležitá ustanovení. Proto se jimi dále zabývat nebudu.

Čestné funkce, členství a jiné stranické odměny s hypotézami nijak nesouvisí, proto je dále nebudu brát v úvahu.

65 § 2 odst. 2 zákona takové podmínky klade jen na členy přípravného výboru.

66 Nebo možná už od roku 1992, tyto stanovy nejsou k dispozici.

4.4.1 Vznik členství

Členské příspěvky nepřímo souvisí s hypotézou „(2) – vznik členství bude časem snazší“, proto by z našeho uvažování neměly úplně zmizet. Jejich úprava (především negativní důsledky jejich neplacení) může indikovat „snadnost“ členství, tedy méně formálních omezení v jeho výkonu.

Ze sledovaných stran dochází k větším změnám u KDU-ČSL a ČSSD. Obě strany postupem let svůj postoj k neplatičům přitvrzují. Zpočátku je v ČSSD možné jejich neplacení odpustit, u KDU-ČSL je k zániku potřeba neústupně neplatit dva roky po sobě. Z neplacení příspěvků se poté stává důvod ke zrušení členství či vyloučení, aby nakonec členství z tohoto důvodu zanikalo automaticky. Jednotlivé změny na mě působí, jako kdyby strany nevěděly, co si mají počít, a tak časem dospějí k tomu nejprostšímu řešení. ODS naopak má úpravu stabilní – při nezaplacení příspěvků ve stanoveném termínu členství zanikne. Ohledně členských příspěvků bych uzavřel, že strany tento nástroj k usnadnění členství nepoužívají a jako takový (ač doplňkový faktor) tedy nepotvrzuje hypotézu.

Nyní k samotnému vzniku členství. **Doporučení stávajících členů** vyžaduje jen KDU-ČSL, a to od roku 1993 do 1995 (druhá změna stanov v daném roce). Alternativou byl pohovor s předsednictvem OV. Jistě se jednalo o další formální podmínku vzniku členství, proto ji beru v úvahu, a to v tom smyslu, že hypotézu podporuje – došlo ke zjednodušení. ODS a ČSSD postupem času vyžadují osobní přítomnost na zasedání příslušných orgánů a zaplacení členského příspěvku, což je určitá překážka, byť evidentně ne zcela významná.

Zpřesňování zpočátku vágní úpravy členství může indikovat obecně snahu předcházet nejasnostem při přijímání členů. Stanovování lhůt (například v roce 2015 ČSSD určuje lhůty, ve kterých musí být přihláška člena předána orgánům, které o ní budou hlasovat, viz 4.1.11) zase naznačuje, že strany mají zájem na hladkém průběhu celého procesu přijímání a zároveň že mají zkušenost s obtížemi, které při přijímání nových členů způsobují nejnižší stranické orgány – tedy že přijímání nejde zdaleka hladce. Je pravda, že to nemůžu tvrdit s jistotou, neboť studiem formálních pramenů nemůžeme zjistit, co se děje v praxi, ovšem závěr je to logický a proto budu tato

opatření brát jako neutrální. Ostatně zavedení přesných lhůt pouze zamezí „šikaně“ uchazeče, jeho pozici při dobrém fungování strany nikterak nezlepší.

Zatímco u ČSSD členství vzniká rozhodnutím členské schůze MO, tedy orgánu, který se neschází tak často, u ODS o vzniku členství rozhoduje místní rada. KDU-ČSL přechází od prvního modelu k druhému. Tedy ODS a od roku 1995 i KDU-ČSL usnadňují vstup do strany, ČSSD jej má obtížnější.

S poznámkou, že členové KDU-ČSL měli po určitou dobu povinnost spolupracovat při náboru členů, kterou dnes už nemají a že zároveň ani nepotřebují zmiňovaná doporučení, bych uzavřel, že žádná další opatření k usnadňování vstupu nových členů jsem ve stanovách nenašel. **Hypotézu „(2) – vznik členství bude časem snazší“ nejsem schopen potvrdit**, naopak. Na základě výše popsaných zjištění bych se spíše domníval, že bude pozice uchazečů o členství zhoršena, ačkoliv není možné to metodami této práce dokázat.

4.4.2 Práva a povinnosti členů

Vnitrostranické referendum upravují původně jen stanovy KDU-ČSL, jeho zmizení v roce 1995 hovoří v neprospěch hypotézy „(3) – práva a povinnost členů směrem ke stranickému vedení budou a) postupně sílit; a b) vykonávána přímo“.

Naopak u ČSSD se vnitrostranické referendum objevuje v roce 2007. Vyhláší jej ÚVV, k platnosti referenda je potřeba nadpoloviční účast, ke schválení prostá většina hlasů. Rovněž od roku 2007 mohou všichni členové ČSSD **přímo volit předsedu strany**. Toho mohou navrhnout krajské výkonné výbory a ústřední výkonný výbor. K volbě musí přijít alespoň polovina členů ČSSD, jinak je neplatná. Ke zvolení je potřeba obdržet nadpoloviční většinu všech hlasů, volba tedy může být klasicky dvoukolová. Předsedu může třípětinovou většinou odvolat sjezd ČSSD.

Ovšem hned při další změně stanov se přímá volba předsedy oslabuje: musí o ní rozhodnout ÚVV, jinak předsedu volí sjezd. K případnému odvolání předsedy z funkce postačuje absolutní většina hlasů delegátů sjezdu.

ODS žádné prvky přímé stranické demokracie až do roku 2015 nezná. Při poslední změně stanov dostalo předsednictvo strany a nebo výkonná rada (pokud požádá alespoň její třetina) možnost nechat všechny členy strany hlasovat o zásadních programových dokumentech a otázkách. K závaznosti je potřeba účast nadpoloviční většiny členů strany, nadpoloviční většina hlasů je potom potřeba ke schválení návrhu. Hlasování probíhá elektronicky. Na nižších úrovních se postupuje obdobně.

Práva a povinnosti členů obecně doznávají časem jen kosmetických změn. Je to způsobeno i tím, že jsou do značné míry obecně formulovány a praxe sama jim může dát velmi různou náplň. U KDU-ČSL a ČSSD přibývají lhůty, které mají dotazované orgány na odpověď. Ochrana člena před nečinností vyšších orgánů je jistě posílením jeho práv, i když drobným. U ODS takové právo chybí. Celkově vzato se tedy ani vzdáleně hypotéza o růstu přímých pravomocí členů směrem ke stranickému vedení nepotvrdila.

U KDU-ČSL se zrušením referenda nepozorujeme žádné posilování členů vůči nejvyššímu vedení, u ODS je takový stav již od začátku beze změny. Jediná ČSSD odpovídá mému předpokladu alespoň zčásti – prvky přímé demokracie zavedla a zároveň je vložila zcela do rukou ÚVV, takže *de facto* postrádají jako nástroj řadových členů proti vedení strany smysl.

Druhou možností by byl **růst pravomocí nejnižších úrovní sledovaných stran**. Nicméně pozorujeme, že místní úroveň nemá vliv na volbu delegátů na nejvyšší úroveň a u všech stran fungují oproti předpokladu vyšší orgány jako spojka mezi „spodkem a hořejškem“. Ani jedna ze stran neposkytuje místní úrovni strany žádné pravomoci vůči centru. Jsou to až vyšší stranická patra, která vybírají delegáty do nejvyšších orgánů.

Vzhledem k prvkům přímé demokracie u ČSSD a ODS se **hypotézu „(3) – práva a povinnosti členů směrem ke stranickému vedení budou a) postupně sílit; a b) vykonávána přímo“ nepodařilo potvrdit v části a), ale podařilo se ji potvrdit v části b)**. Z výše uvedeného je zřejmé, že ohledně posilování pravomocí hypotéza neplatí a k atomizaci členství způsobem mizení významu zprostředkujících článků strany nedochází. Ovšem dvě ze tří zkoumaných stran splňují podmínku přímých pravomocí členů zcela kontrolovaných vyššími stranickými patry.

4.4.3 Vliv stranického vedení na zánik členství

Vyloučení ze strany a zrušení členství (dále jen vyloučení) upravují všechny strany do značné míry odlišně. Sice všechny postupně dospějí ke stavu, kdy jsou důvody k vyloučení taxativně vypočteny (především závažné porušování stanov, pravomocné odsouzení za úmyslný trestný čin, poškozování strany), vyloučený člen musí splnit dodatečné podmínky pro opětovné vstoupení (uplynutí času, rozhodnutí orgánu) a vylučovaný člen má k dispozici opravné prostředky. Ale strany se liší v tom, kdo o vyloučení rozhoduje. Zatímco u ČSSD to jsou orgány na všech úrovních strany samostatně, u KDU-ČSL to jsou jen orgány celostátní. ODS potom oba přístupy kombinuje, o vyloučení rozhoduje místní sněm nebo nejvyšší výbor (tedy jeden orgán na nejnižší a jeden na nejvyšší úrovni nezávisle na sobě).

Pokud se podíváme na vývoj, je zcela jasné, že pravomoc náležející původně nejnižší úrovni (přinejmenším ve formě nutného souhlasu) se postupně buď samostatně objevuje i na vyšších úrovních (ČSSD, ODS) nebo se tam zcela přesouvá (KDU-ČSL). Z těchto důvodů můžeme jednoznačně **hypotézu „(4) – vedení strany bude mít časem větší vliv na zánik členství“ označit za potvrzenou**. Na tomto místě se ještě hodí poznamenat, že strany hledaly způsoby, jak se vypořádat se svými členy, kteří **kandidovali za jiné subjekty**. U všech se postupně objevuje **nepovolená kandidatura** jako důvod zániku členství, zatímco kandidatura povolená příslušným orgánem sankcionovaná není. Snaha vyšších orgánů disciplinovat případné rebely, kteří by nerespektovali rozhodnutí o kandidátech strany, je zřejmá i zde.

4.4.4 Fenomén velrybářství

Na okraj: ze sledovaných stran se s problémem možného hromadného vstupování nových členů jen za účelem jednorázové podpory některého z kandidátů (nebo návrhů) aktivně vypořádává jen ČSSD. Kromě institutu **přeregistrace** (2007), který má z určité MO odstranit neaktivní členy, zavedla strana ještě omezení na **přijetí nejvýše 10 členů za schůzi** (2012). Ovšem je pravda, že vzhledem k tomu, že k přijetí člena je potřeba již existující většina v exekutivním orgánu místní úrovně u KDU-ČSL a ODS (v ČSSD rozhoduje členská schůze) a členství je vázáno na trvalý pobyt (jinak je

potřeba výjimka), mohou fungovat i tyto přirozené mechanismy stran. Každopádně kromě výše zmíněných výjimek jsem ve stanovách žádná opatření proti velrybaření nenalezl.

5. Závěr

Když se podívám na závěry, které jsem postupně vyvodil, nemohu se ubránit jistým rozpakům. Hypotézu (4) můžeme považovat za bezpečně ověřenou a hypotézu (3) b) rovněž. Naopak jistě neplatí pouze hypotéza (3) a).

U hypotézy (1) je zřejmé, že na všechny strany v systému platit nebude, neboť ČSSD si v podstatě udržuje se svými přidruženými organizacemi formálně stále stejný vztah. Nicméně u ODS takové organizace nevznikají a u KDU-ČSL postupně ztrácejí své postavení. Dalším krokem k ověření hypotézy by měl být výzkum vztahů reálných. Mohlo by se ukázat, že ač ČSSD formálně tyto přidružené organizace má, fakticky jde jen o nálepky pro jinak standardní členy strany. Nebo by naopak mohlo vyjít najevo, že ač druhé dvě strany ve stanovách ustanovení o přidružených organizacích nemají, probíhá mezi nimi a třetími subjekty čilá komunikace. Ovšem osobně se domnívám, že nejpravděpodobnější bude varianta zkrátka chybné hypotézy – realita, kde ne všechny strany budou ve věci postupovat stejně.

Zatímco předchozí zjištění můžeme tvrdit poměrně jistě (s ohledem na metody a rozsah práce), u hypotézy (2) je to značně problematičtější. Sledování formálních pravidel pro vstup do strany patrně nenese jasné výsledky proto, že i přes upřesňování procesu přijímání nových členů je praxe zkrátka příliš pestrá, a tak v podstatě stejná úprava může vykazovat diametrálně odlišné výsledky. Strany by v tom případě neměly motivaci k ne-radikálním změnám, protože ty by tak jako tak nevedly ke zlepšení situace. Zde by bylo nejvhodnější se napříště zaměřit na reálné postupy místních organizací a sdružení při přijímání nových členů. Jedna věc je ovšem jistá. I přes postupný úbytek členů nepodnikají politické strany žádnou výraznou a systematickou (ta by se musela ve stanovách odrazit, domnívám se) snahu o přesvědčení veřejnosti o výhodách vstupu do stran.

5.1 Co ukazují výsledky v souhrnu

V kapitole 1.4 (a předcházejících) jsem nastínil teorii vysvětlující proměnu politických stran v důsledku proměny společnosti samé. Pokud postavíme výsledky práce vedle sebe, můžeme – s vědomím použité metody a rozsahu práce – na samý závěr tvrdit, že ačkoliv stranické vedení posiluje svou roli, tedy nečiní opatření pro zvýšení počtu členů, má v rukou disciplinární pravomoci i nástroje stranické přímé demokracie, neznamená to rozklad stranické struktury a ani ne nutně úpadek přidružených organizací strany.

Metodou kvalitativní analýzy formálních pravidel fungování politické strany jsem byl schopen z těchto empirických dat vyčíst proměny politických stran během let a porovnat zjištěné výsledky s teoretickým modelem. Ač má práce celou řadu úskalí, věřím, že je metodologicky přínosná a dobrá.

Jako další krok se v současné chvíli jeví použít pro další výzkum větší množství dat – tedy zkoumat víc politických stran než jen tři a pokládat si víc otázek než jen čtyři. Druhým krokem by pak mělo být ověření a zkorigování výsledků práce výzkumem zaměřeným na praxi. Ač není ani jeden z nich při rozsahu bakalářské práce možné podniknout, myslím, že ta nebyla zbytečná.

Použitá literatura

knihy:

BALÍK, Stanislav. Občanská demokratická strana a česká politika: ODS v českém politickém systému v letech 1991-2006. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2006. ISBN 80-7325-079-9. S1: 02.0/CZ/BaOb

BUREŠ, Jan. Česká demokracie po roce 1989: institucionální základy českého politického systému. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4283-0.

CABADA, Ladislav a David ŠANC. Český stranický systém ve 20. století: institucionální základy českého politického systému. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005. ISBN 80-868-9850-4.

FIALA, Petr a Maxmilián STRMISKA. Teorie politických stran. Brno: Barrister & Principal, 1998. Vědecké studie. ISBN 8085947315.

GERLOCH, Aleš. Teorie práva. 6., aktualiz. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-454-1.

HEYWOOD, Andrew. Politická teorie. Praha: Eurolex Bohemia, 2005. Politologie (Eurolex Bohemia). ISBN 80-868-6141-4.

KROUPA, Jiří a Jaroslav BENÁK. Základy politického systému České republiky: učební text pro bakalářské studium. 2., opravené a doplněné vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2015. ISBN 978-80-210-7988-5.

POLÁŠEK, Martin, Vilém NOVOTNÝ a Michel PEROTTINO. Mezi masovou a kartelovou stranou: možnosti teorie při výkladu vývoje ČSSD a KSČM v letech 2000-2010. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2012. Studie. ISBN 978-80-7419-094-0. S1: 02.0/CZ/PoMe

PŠEJA, Pavel. Stranický systém České republiky: politické strany a jejich vývoj 1989-1998. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005, 203 s. ISBN 80-7325-069-1. S1: 02.0/CZ/PšSt

SARTORI, Giovanni. Strany a stranické systémy: schéma pro analýzu [online]. 1. vyd. Praha: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2005, 466 s. ISBN 80-7325-062-4.

články:

KLÍMA, Michal. „Catch-all“ strany O. Kirchheimera: Strana univerzálního typu. Politologický časopis. 1996, 3(3), 225 až 234.

KLÍMA, Michal. Strana kartelového typu. Politologický časopis. 1996, 3(1), 4 až 11.

Příspěvek ve sborníku:

LINEK, Lukáš. České politické strany a jejich členové: K postupné proměně charakteru členství. In: Rozvoj české společnosti v Evropské unii I.: Sociologie, prognostika, správa. Praha: MATFYZPRESS, 2004, 174 až 192. ISBN 80-86732-35-5.

web:

Volby.cz [online]. Český statistický úřad, 2015 [cit. 2016-05-03]. Dostupné z: <http://volby.cz/>